

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JULIUS 6.

27. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1871. II. félévi folyamára.

Lapunk előfizetési díja, a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnyegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Bizalommal kérjük fel ügybarátainkat, hogy előfizetéseiket megújítani, illetőleg minél többeket megnyerni sziveskedjenek. Irányunk határozott; akaratunk szilárd, hogy anyaszentegyházunk javát munkáljuk. A minő mértékben fog támogatni a részvét: akkint fog izmosodni lelkesedésünk.

Kolozsvártt, júniusban, 1871.

A szerkesztőség.

 Felesleges példányokat nem nyomatunk.

A ploesti egyház és Vince igazolása.

I.

Közel négy hónappal ez előtt, március közepén, az „Erd. prot. Közlöny“ 11-ik számában felhívtuk volt a közönség figyelmét azon újabb mozgalmakra, melyeket gyanításunk szerint, az „első magyar missionarius“, hivatásából kifolyó buzgósággal, ezuttal Ploesten rendezni jónak és szükségesnek látott. Igerünk folytatását, s most, az adatok teljes birtokában, beváltjuk szavunkat.

— Közöltük volt azon állítólag 17 ploesti reform. egyháztag által aláírt három kérelmet, melyben panaszt emelnek lelkészők Vince Dániel ellen, s Celder visszahelyezését kérik. A vádpontok felelet-tétel végett megküldettek Ploestre, honnan éppen husvét első napjáról, idei ápril 9-ikéről keltező, két rendbeli feleletet küldenek: egyiket készíté az egyházi előljáróság, másikat 56 egyháztag, sajátkezű aláírással megerősítve.

Mindenek előtt kimutatják, hogy a panaszok alá jegyzett 19 egyén közül 1 lutheranus, 2 pápista, 3 nincs Ploesten, s hollétök nem tudatik, 8 pedig kijelenté, hogy ők Vince ellen nem vádaskodtak; semmi Celder-féle irat alá nevöket nem írták, sőt ellen-

kezőleg, ennek a nép által küldött új iratnak irnak alá sajátkezűleg; megmarad e szerint a 19-ből 5 panaszló.

Szükségesnek tartjuk magának az 56 tag által tett felterjesztésnek közlését; tisztábban világítja meg ez a dolgot, mint saját szavaink tehetnék:

„Alulírottak, mint a ploesti evang. ref. magyar egyház tagjai, lelkiismeretes kötelességünknek tartjuk, el nem mulasztani ez alkalmat, hogy értesítsük a mélt. főconsistoriumot, mimagunk nevünk aláírásával megerősítve, egyházunk állásáról; még pedig a husvéti szent ünnepek alatt, templomban megjelenésünk alkalmával.

„Fájdalommal s méltó nehezteléssel értesültünk arról, miszerint pár lelketlen, félrevezetett tag nemcsak egyházunk virágzását gátolja, de még lelkészőnk, tiszt. Vince Dániel ur ellen is becstelítő iratokat intéznek, majd ide, majd oda, a mi nevünkben; azt állítván, hogy a hivek a templomot, gyermekeink pedig az iskolát nem gyakorolják, s más idegen lelkész által kell nekünk szolgálatot tétetni.

„Mi e hamis vádakkal szemben, tiszta lelkiismerettel kijelentjük, miszerint kicsiny egyházunkban a legszebb rend van; a templomot mi szorgalmasan gyakoroljuk, gyermekeink pedig az iskolát. Iskolánkba jelenleg is 36 gyermek jár vallás és nemzeti-ség különbség nélkül, s minden év végén a rendes vizsgálat megtartatik: mindnyájunknak méltó öröme; lelkészőnk, s a tanító kiváló dicséretére.

„Mimagunk vagyunk tanuk arra, hogy azon időtől fogva, a

mióta t. Vince Dániel urat lelkészünknek ismerjük: egyházi szolgálatban, egyházunk tagjai közül más idegen lelkészt senki sem használt, sőt ellenkezőleg dicsekvéssel mondhatjuk, hogy t. Vince Dániel ur más idegen vallású és nyelvű egyházi szolgálatot is készséggel tett mindig.

„Egyházunk csak egy pár, Celder által felcsigázott, s elámitott embertől zavartatik, ugymint: Balog Ferencről, kinek semmi foglalkozása, semmi mestersége nincs, itt csak úgy teng-leng; Toth Jánostól (ha Celder Ploestre jön, nála szokott szállásolni), ki a múlt évben megőrülvén, öngyilkossági kísérletet is vitt véghez magán s még most is sokszor lehet némi félszedséget rajta észrevenni; Németi (Ujhelyi) Györgytől, ki hogy a napot jobban eltöltse, azért szeret ily zavarokban részes lenni, s hogy a Celder egészségeért nagyokat ihassék, ez lévén jelszava; Györfi Józseftől, ki irástudatlan lévén, mindent csak Balog Ferenc útatisása szerint tesz.

„Tisztelettel kijelentjük tehát, hogy ott a hol ezen emberek nevei vannak, mi nevünket is megkíméljük; és többször kisült már az, hogy neveinket hamisul irták csalfaságok alá.

„Mi ez irat alá nevünket most magunk írjuk egy akarattal, hogy a főconsistorium előtt is tudva legyen, hogy mi nem tartozunk azok közé, kik el akarnának szakadni hazánktól, s önmagunkat amaz elárúsított pár emberrel összezavarjuk és itt külföldön nemzetiségünk és magyar egyházunk megromlására lennénk.

„Midőn ez úttal egyházunk s tiszteletes lelkészünkhöz való ragaszkodásunkat kijelentjük, teszszük ezt a mélt. főconsistorium iránt is. sat.“

Következik az 56 aláírás. Az egyházi előljáróság fölterjesztéséből is ide jegyezzük azt, a mi a fönnebbie kiegészítésére tartozik:

„Körülbelől már teljes 6 éve, hogy ploesti ref. egyházunk szivtelen zavargásnak van kitéve, és ezt mind csak egy pár félrevezetett ember miatt, Celder folytonos zaklatásai folytán kell szenvednünk.

„Most a midőn egyházunk belbékéjének, s haladásának örvendünk; a midőn a román hivatal részéről való folytonos zaklatásnak, Celder és az általa félrevezetett emberek intrigáinak már egy teljes éve hogy véget vetettünk, mint látjuk, a nélkül, hogy mi tudnánk valamit, ellenünk és t. lelkészünk Vince Dániel ur ellen hamis vádak s iratok nyujtatnak be. Bizonyosság erre azon hivatalos irat, melyet a mélt. főconsistorium lelkészünkhöz méltotztatott küldeni felelet-adás végett.

„Nemcsak ez alkalommal, de többször fölfejtők már mi azt: kik legyenek azon rágalmazó egyének, s teszszük ezt ez alkalommal is.

„Feleslegesnek nem tartjuk megemlíteni, hogy e zavarnak élén még ma is Celder Márton áll, ki isten tudja, melyik superintendentiától vett hamis ígéretekkel, itteni pillanatnyi megjelenésével, Toth János és Balog Ferencel folytatott levelezésével hintegeti a viszály magvát.

„Ama zavart előidéző iratok készítése vagy kiállítása mindég Balog Ferencre esik, kinek semmi foglalkozása nem lévén, leginkább a Celder-féle ügygyel tartja fel magát, egyedüli mestersége osupán ez; maga Celder kijelentette volt egykor az általa szerkesztett missioi lapokban, hogy Balog Ferenc csak addig van Ploesten, míg egyháza győzedelmeskedik. Ezen ember magát, mint kurator, hamisul szokta az iratok alá írni, sőt nála Celder által ellátott hamis egyházi pecsétnyomók is vannak,

melynek kézre kerítéseért ezennel alázatosan esedezik előljáróságunk.

„Az egész Celder-féle zavargásnak itt a mi egyházunkban többé semmi jelentősége nincs, és ha e pár ember eszélytelenségeinek — anynyi felvilágosításaink után — nem volna a ki helyet adna, mi észre se vennők azt, hogy ezek itt élnek-e vagy sem?“ sat.

A bizonyítékok közt van Pongrác Felix ploesti rom. kath. lelkész bizonyítványa, mely szerint „a ref. felekezetiek közül a kath. isteni szolgálatra nem járnak és gyermekek sem jelentkeztek e részről iskolánkba“; továbbá kiemeli Vince szép tulajdonait, szolgálati buzgóságát, s azt mondja róla, hogy „a bizalom és szeretet legőszintébb jeleivel találkozik hitsorsosainak nagy többsége, s más vallásuak részéről is; csak némely a veszélyes önkény korlátlan útjára ragadott jelentéktelen személyek, kikkel Celder Márton az ő megrontására mint eszközökkel él, hányták le magukról irányában a tiszteletet“ sat.

A ploesti osztrák-magyar ügynök Preuss Hugo 1871 ápril 5-ikéről így nyilatkozik:

„Az itteni ref. egyházközségben több Celder Márton által tévútra vezetett tag van, kik lelkész Vince D. és a többi egyháztagokkal ellenséges lábon állanak; ezeknek én mindenkor egyesítésére, kibékeltetésére törekedtem. Tegnap megjelent nálam Vince Dániel, s előttem ezen magukat az ellenpárthoz számító egyéneknek ismételve barátságos békét ajánlott, s kinyilatkoztatta, hogy minden tartozkodás nélkül megjelenhetnek a ref. imaházban és küldhetik gyermekeiket az iskolába, ő irányukban is lelkészi kötelességeit személy válogatás nélkül teljesíteni fogja. Szomorú helyzete van itt Vince Dániel lelkész urnak anynyiban, hogy megélhetése nem lévén biztosítva, községének nagy részint vagyontalan tagjai segélyére van szorulva, ez pedig oly csekély, hogy nevezett lelkész ur valóban szükös körülmények közt él.“

Eddig a sztaroszt, kinek nyilatkozatát Vince azon névsor végén, melyben az 56 névaláíró foglalkozását, vagyoni állását sat. részletezi, következő keserű szavakkal egészíti ki: „Vagyonosabb tag van 5, kik fizethetnek évenként 2 aranyat; középsorsu tag van 13, kik évenként 7—14 huszast, szegénysorsu 38, kik 4—7 huszast fizethetnek; megjegyzendő, hogy e csekély összeg fizetését is mindenkinek csak a becsületére kell hagyni. E szerint: évenkénti jövedelem szolgálatomért, a stolával együtt körülbelől 18—20 aranyra megyen; de előttem ma is az a cél áll, hogy az utánam jövőket nyomorba taszítani nem akarom, s legyek én az utolsó, ki anynyi élettelen

küzdés mellett, 6 teljes éven keresztül „ezen ügyet minden anyagi támogatás nélkül szolgáltam“.

A vádlott lelkész feleletét a vele közlött vádpontokra németnyelven teszi meg, azon indokból, hogy teljes tartalmát az osztrák-magyar ügyvivő is, kivel a feleletet hasonlólag közölte, megérthesse. A vádpontokat egyenként megcáfolja, s cáfolatát erősíti a fentebb ismertetett bizonyítékokkal. Csak azon egy jellemző új tényt emelem ki belőle, hogy azon 17 egyén közül, kik az 1870 január 16-ikán ellene készített vádiratban ezt állítják: „tisztá lelkiismeretők nem engedte meg, hogy négy év lefolyása alatt templomba menjenek és gyermekeiket Vince keze alá adják, ki őket folytonos szidalmakkal illeti; ez idő alatt úrvacsorával sem éltek, s gyermekeiket idegen iskolákba járatlak“, ezen panaszló egyének közül — mondjuk — csupán egynek van iskolás fia s ez is a ref. iskolának szorgalmas tanítványa.

A fönnebb elősorolt bizonyítékok alapján, a főconsistorium 1870 május 14-ikén tartott gyűlése 323. sz. alatt következő felmentő határozatot hozta: „Miótán Vince Dániel lelkész ellen, a ploesti ref. magyar egyház néhány tagja által emelt vádak teljesen alaptalannak bizonyultak be: egyházi főtanácsunk Vince Dánielt az ellene emelt vádak alól teljesen fölmentettnek határozta, s a nevezett lelkész és az egyház néhány tagja közt fenforgott viszályt elenyészettnek tekinti.“

Mely határozatról a ploesti egyházközség és vádlott Vince Dániel hivatalosan értesítették. Megküldetett e határozat részletes indokolás mellett az erdélyi királyi biztoshoz is, oly felkéréssel, hogy hozza tudomására a bukaresti osztrák-magyar főügynökségnek is, s ajánlja nevezett ügynökség figyelmébe: menynyire szükséges, hogy a moldva-oláhországi magyar ref. hitközségekben oly gyakori viszályt előidéző Celder Márton által vezetett cselszövényeknek végre valahára vége vettessék“. sat.

És ennyiben, úgy hiszszük, megadtuk a nyilvánosan megtámadottaknak az őket megillető közvédelmet; hátra van még Vince Dánielnek magán nyilatkozata, melyet még idei március 30-ikáról keltezve, beküldött volt a „Prot. Közlöny“ szerkesztőségéhez, de a melynek közlését a vád lejártáig felfüggeszteni célszerűbbnek tartottuk.

Ezen nyilatkozat s még némely a missioval kapcsolatban álló tárgy ismertetésére, a jövő számnak egy pár hasábját szándékozunk igénybe venni.

Sz. S.

Felelet t. Almási Sámuel esperes visszazapillanásaira.

I.

(Folytatás.)

Azon tételmet: „a hívő nép idegen elembe olvadt“; esperes ur nem akarja érteni. „Az ötvenes évek után az átállások, úgy mond, bejelentés után történtek; s ilyesmiről hivatalos tudomása nincs“. Csak mi nem vettünk át esperes ur! de a katolikusok és az unitusok rögtön átvették, egész a legközelebbi évig, mig nem a vallások egyenjogúságáról és viszonzóságáról hozott törvény szentesítést nyert. A csalhatatlanság dogmája és a kath. autonómia létesülése után: ki tudja, hogy fogják magyarázni a hozott törvényt, s ha feljelentjük: a primás pártfogása mellett, ki bünteti meg őket. Örködnünk kell hűveink felett, mert az ellenség széjjel jár, keresvén, a kit eluyeljen.

Esperes ur, egy-két esetet kivéve, pedig e vidéken született és 43 év óta hivataloskodik, több atólahosodásról nem tud. Bár úgy volna! De Galgón, Szelecskén, Kozárvárt, F.-Órben sat. a reformátusok is házaiknál mind oláhlul beszélnek. A nép oláh viseletet hord; s háztartásában, s babonáiban az oláh-nép szokásait követi. Ezt esperes ur sem tagadja. Ez ellen kell nekünk a vallás és hazafiság buzgalmával működnünk. E végből indítványoztam: a népnevelést és a missiói küldetést.

I. Cáfolatának végén az elnéptelenülést, a pusztulást még 1) a halandóság nagyságának; 2) a köz elszegényedés miatt szolgálat és mesterségre való elvándorlásban; 3) a birtokosságnak hiányos és tönkre juttató gazdálkodásában találja.

Ez helyes; de eredeti a következtetés, mit ellenemben a fennebbiekől kihuz: „és így, szóról-szóra ezt írja, megfordítva igaz az M. ur által emelt tétel. Nem az egyházak pusztultak; s szegénysége miatt apadtak a hűvek, kiknek az egyház úgy sem ád kenyeret (!) hanem a hűvek száma ilyszerű apadása következtében pusztultak egyházaink, s néptelenültek.“

Ezt lehet aztán syllogismus cornutusnak nevezni! Meg vagyok cáfolva! Fejet kell hajtanom!

II.

Második cikkében, t. Almási ur, visszazapillant egész cikksorozatomra. Kérdésül tűzi: minő adatok? minő logikai következtetések? s minő igazsággal fejtem fel magyar egyházaink pusztulásának okait? Adataimat kétségbe hozza, s menti Rudolf uralma alatt: Mihály vajda és Básta; s menti II. Rákóczi Ferenc forradalma közben a labancok hűveinket irtó szörnyű dúlásait. Történelmi idézeteimet büngészetnek nevezi; mert—ugymond—az 1658-beli tatár-jarást nem emlitem, holott a berkeszi — esperes ur saját egyháza — jegyzőkönyvében most is áll: a kannát 1658-ban a tatárok vitték el.

E levéltári részletes adat nem tudása teszi tehát a szemmel látott dolgokat, és az általam idézett történelmi forrásokat kétesekké? Esperes ur levéltári adatokkal, a Szamos mentén levő egyházakról, nem bir, „Kövár és Lápos vidékét a tatárok pusztították el, a nép erdőkre menekült, Básta és Rabutin itt nem pusztítottak.“ Hisz, kijelöltem név szerint IV. cikkemben, hogy a hegyek mögé bujt magyar protestáns helységek a vallonok és labancok dúlásaitól megmenekültek, s ezek közt van Lápos és Domokos. Esperes ur maga idézte I. cikkében az 1601—2, és az 1704—11 éveket, midőn üldözött faj volt a magyar, s hánytak kardra egész helységeket. Hisz, ezek éppen a Básta és Rabutin évei voltak, esperes ur!

Mi az 1658-beli tatár járást illeti, ezt szándékosan mellőztem; mert dúló vihar volt ez, mely nem a magyar protestantizmus kiirtását tűzte célul, mint a német császári hadak; de különbség nélkül minden vallást és nemzetiséget sújtott, csak is zsákmányra sóvárogván.

Logikámat illetőleg: a tények logikáját követtem, uram, mely kérlelhetetlen, ha bár némelyeknek rossz vért okoz is.

Azon kisszerű invectíváira „hol és kik voltak azok a földes urak, kik magyar jobbágyaik helyett oláhokat tettek? mely egyházak csökkentek feudális viszonyok miatt? 1791 óta a nemesek és főurak közül nevezem meg, kik áldoztak egyházi és nevelési célokra? hiszem-e, hogy ha papjaink oly tekintélyes állással bírnak, s népiskoláink olyképp lettek volna szervezve, mint lutheránus szász atyáinkfiainál a magyar elem megmentetett volna?” mint kisszerűt kákán-bogot keresésre, pedans szórszál hasogatásokra, csakis mosolylyal felelhetek.

Csudálkozok: hogy 1857-ben a „Kolozsvári Közlöny“ hasábjain a desolatákról közlött cikkeimnek még valaki hitelt tudott adni. Nem csak hitelre találtak ezen cikkeket, esperes ur, de egész kis irodalmat keltettek, sőt átmentek külföldi lapokba is. Ez volt az ébresztő, a felriasztó szózat, mi egyházi életünk rothasztó sebére mutatott. Nem tehetek róla, kedves esperes ur, hogy az elevenre tappintottam. Szükséges volt ez akkor; habár a sértett érdekeknek egész fergetegét vontam is akkor fejemre. Itt kezdődik mind az által anyaszentegyházunkban a desolaták kérdésének tüzetes tárgyalása, miről megtámadott cikksorozatomban részletes említést tettem, mi részemre teljes elégtételt szolgáltatott.

Végül: hogy adataimat, következtetéseimet, logikámat, okaimat; szóval: egész cikksorozatomat esperes ur megtámadásai ellenében a közvélemény előtt teljesleg igazoljam: Torma Károly akadémiai tag, és B.-Szolnok főispánjának atyja, Torma József, diplomatikai gyűjteménye alapján, egy 1858-ban, a Belső-Szolnok területén volt és jelenleg elpusztult, vagy eloláhosodott magyar helységekről irt, és velem közlött jeles művéből szóról szóra ide iktatom a kérdéses ügyre szorosán tartozó, és erre teljes világot derítő pontozatokat:

„A secularisatio előtt a kath. pórhivek által a papság részére adatott évi dézmát négy részre osztották: ennek első negyede a püspöké, másika a káptalané, harmadika az illető esperesé, és negyedike a helyi lelkészé levén. Azonban, Erdélynek az anyahontól elválása után az elszakadás, s a közbejött bel- és külviharok miatt az országos pénztárak kiürülvén, s a fejedelmi és államháztartás hová tovább nagyobb szükségét szenvedvén; ennek pótlására a reformatio elterjedésével, s hatalmasodásával a dézmák legcél- s egyszerűbb kuforrásul tekintődtek, ide nem értve az utolsó negyedet, melyet az Approbata 3. 4. 6.

az illető lelkész számára azon tulra is biztosított. Később, 1545-ben az illető birtokosok a királyné — Izabella — belégyezésével azon $\frac{3}{4}$ -ed rész dézmát magoknak megtarták piaci akkori áron, tizenegyed részének kész pénzzel a királyi fiscus részére lefizetés mellett.

És ezen, ugy nevezett, királyi arenda az, miről az Approbata 3. 4. 1., és a Leop. diploma 16-dik pontja rendelkezik. Végre: Kolozsvárt 1556-ban, nov. 25-én, az országgyűlés az azelőtt tettleges elkobzást megszentesíté végzésével, s minden papi egyéb ingatlan birtokrais a secularisatiót kiterjeszti; 1588-ban pedig mindezeket, mint tiszta koronai, fiscalis javakat, öszszeiratva — registrálva — használta 1848-ig.

Mindebből önkint következik azon diplomatikai igazság, hogy a lakságon, magyar megyében, mind azon helységek, melyek 1588-ban e registrumba iktatvák, az előtt tiszta magyar ajkúak voltak; ellenben, az 1588-iki lajstromba nem soroltatott helységek oláh-nyelvűek voltak, ha bár most az állás megfordított lenne is.

Nem lévén céлом a kir. haszonbéres helységek országos lajstromát elősorolni, s ezek alapján Erdély tisztán magyar ajkú helységeit kimutatni; ez uttal csupán a Belső-Szolnok megyében volt magyar helységeket jegyezni ki a nevezett kir. registrumból, mivel különben is feltalálhatnánk e megyében mind azon jeleneteket, adatokat, okokat, melyek a magyar nemzetiség országos hanyatlására, vagy pedig nem emelkedésére nézt befolyással voltak.

Egy 1731-diki kir. haszonbéri pénztárnoki számadás szerint, a következő helységek találtattak a lajstromban a széki és dézsi esperesi kerület megyénkbe nyúló részeiben, betű rendszerint: Al-Ór, Alparét, Árpástó, Apa-Nagyfalu, Baca, Bálványos-Váralja, Bethlen, Bőd, Csaba, Csépán (mely egyedül lutheranus hitvallásu ma is), Csicsó-Keresztur, Cs.-Királyfalu, Dengeleg, Dézs, Dézsakna, Felőr, Füge, Gerla—Szamosujvár, Girolt, Iklód, Szentivány, Kaplyon, Kecset, Kérő, Kis-Bréte, Kodor, Kozárvár, Kudu, Magyar-Bogáta, M.-Décse, Magyar-Nemegye, Málom, Mánya, Mikeháza, Monostorszeg, Néma, N.-Beke, *) Ördöngös-Füzes, Ormány, Péntek, Péterháza, Retteg, Sajó-Udvarhely, Somkerék, Szamosujvár-Németi, Szász-Bréte, Szekeres-Törpeny, Szent-Margita, Széplak, Szentgyörgyelő, Szeszárma, Szinye, Szükerék, Virágos-Berek, és Záprolt. Öszszesen 53 helység. Ezek között Dézs, mint nemes város, a haszonbér fizetéstől végkép fel volt mentve. Dézsakna pedig, ugy Gerla, Ördöngös-Füzes, Ormány, Péterháza és Szamosujvár, mint koronai birtokok, dézmájukat magának a tulajdonos fiscusnak adták be.

(Folytatása következik.)

TÁRCA.

Fekete Mihály.

Született 1820. Meghalt 1871. jul. 3-kán.

Néhány évvel ez előtt a legbensőbb hazafi örömmel idéveltük azon új aerát, mely nemzetünk előtt, az egyiptomi szolgaság sanyarú napjai után, az alkotmányos szabadság sorompóit újra

fölnyitá. A létre jött kiegyezkedés hazánk történetének kétségen kívül egyik legnagyobb fontosságú, s eredményeiben a legmesszibbre kiható momentumát jelzi, s csupán azok, kiknek vannak szemek a látásra, s még sem látnak, takargatják annak, nemzetünk beléletében már is minden lépten-nyomon szembetűnő, áldásos következményeit. De vallja be őszintén, s ne vegye senki e

*) Teljesleg elpusztult a török-tatár dúlások alatt.

nyilatkozatunkat zugolódás gyanánt: az a nemzeti nagy nyereség, melyben hazánkat a kiegyezkedés részelteté, erdélyi ref. anyaszentegyházunknak, s első sorban tanügyünknek már is felette sok áldozatába került. Legkitünőbb tanerőinknek egész hosszu sorát vonták el tőlünk az elmúlt pár év alatt az alkotmányos életnek különböző pályái, s ha ezek nyernek is általok, de bizony főtanodáink s nevelés ügyünk legszentebb érdekei nagyon sokat veszettek bennök úgy, hogy ránk nézve bizonyos tekintetben fordított értelemben teljesült be a Sámson meséje: mert számunkra nem a keserüből jöve ki az édes, hanem az édesből a keserű. . .

És im, jön a halál, s a már elvesztetteknek különben is feles számát, gyors egymásutánban, ujjakkal szaporítja. Alig egy rövid hó leforgása alatt, kolozsvári főtanodánk már második jeles tanárának vesztét siratja, mert az is, kinek e pár sort szenteljük, akár szép talentumát, akár sok oldalú képességét, s magasabb rendű mivelttségét tekintjük, egyike vala nem a hivatalosoknak, hanem a választottaknak. . . .

Fekete Mihály, kolozsvári főtanodánkban a magyar és latin irodalom jeles tanára, született 1820-ban, mint első gyermeke, akkor kozárvári ref. lelkész, ugyancsak Fekete Mihálynak, s dézsi születésű hitvesének, Kerekes Katalinnak. Későbbre született testvérei mind elhaltak, s a szülői öröm, s remény egyetlen tárgya mind végig ő maradt. A tanulás iránti szeretete korán kifejlődvén benne, vagyoni tekintetben tisztességes sorsu szülői a még alig hat éves fiút a dézsi particulába küldték be, s miután azt végig hallgatta, tanulását kolozsvári főtanodánkban folytatta az akkor úgy nevezeti rethori osztályig, s innen Nagy-Enyedre ment, s ott végzett kitünő sikerrel. Mint alig serdülő ifjuban már az irogatás mestersége, s a költészet iránti hajlam feltünőleg jelentkezett, s első kísérletei által (melyek közül, ha jól tudjuk, „Holló“ álnév alatt a 30-as évek végén, az Atheneum hasábjain, egy néhány napvilágot is látott), tanárai figyelmét anynyira magára vonta, hogy a tanfolyam bevégezése után azonnal, 1843-ban az ugynevezett classis poetica tanítója lön. E minőségében ismerkedett meg vele ifj. gróf Bethlen János, s gyermekei nevelése végett tíz évre szóló szerződésre lépett vele, oly feltétellel, hogy saját költségen őt egyetemre küldi, s a nevelés bevégeztével jelentékeny összeggel is fogja jutalmazni. Ez egyezkedés kijelölte előtte a pályát, melyre különben is benső elhivatást érzett magában, s a kellő szakismeret megszerzése végett, 1847-ben a berlini egyetemre menve, főkint a nevelés körébe tartozó tudományok tüzetes tanulmányainak szentelte idejét, erejét.

Kimenetele előtt azonban már az irodalmi téren nyilvánosan is föllépett, s rövid idő alatt, főleg az ifjusági irodalomban, mely az előtt nálunk, úgy szólván, nem is létezett, a szó teljes értelmében mesteri alkatásai által egyik első rangu tekintélylyé kizdötte föl magát. A már akkor kitünő paedagog Gáspár János, s jeles nevelő Kovácsi Antal által 1847-ben kiadott első magyar olvasókönyvében, valamint az azt követett többi kötetekben, s az ifjusági könyvtárban, részint eredeti versei s elbeszélései, részint a külföldi ifjusági irodalom legkitünőbb termékeinek átültetése által tünt ki. Az átültetett termékeknek már kiválasztása finom érzékéről, s a gyermeki kedélyvilág titkainak alapos ismeretéről tanuskodik, s e mellett ez átültetések távolról sem nevezhetők egyszerű fordításoknak, mert akár a verselés könnyűségét, s folyékonyágát, akár a nyelvkezelés tősgyökeres magyarságát, s az azokat átlengő valódi költői szellemet tekintjük, csaknem mindenik az eredeti alkotás jellegét hordja magán. Elmondhatni róla Horatiussal, hogy tolla alatt a „publica materia“ „privati iurissá

vált.“ A gyermekek legörömeztobb tanulták, s tanulják még ma is az ő tollából kikerült költeményeket, melyek, csaknem kivétel nélkül, több mint huszonöt év elteltével, most is irodalmi színvonalon állanak, s azokkal, legfőlebb Gyulai Pálnak néhány ilyenmü alkotása tehető párbuzamba.

A forradalom kitörésekor, a berlini egyetemről hazatérve, nevelői állomását foglalta el, s a kikötött tíz évet a Bethlen-fiak mellett töltötte. Ez idő alatt is folytatta irodalmi foglalkozásait, s főleg a régibb magyar irodalmi emlékeket, s e mellett a magyar nemzet őskori történelmének tanulmányozása képezte kedvenc tárgyait. Ezekre vonatkozólag, hátra hagyott kéziratok között a legérdekesebb jegyzeteknek s adatoknak egész halmaza maradt fenn, melyeknek homályba maradása e nemü irodalmunknak, kétségen kívül, nem csekély kárára válnék. Hogy mily méjyre ható tanulmányokat tett e tekintetben, a többek között tanári szék-foglaló beszéde, melynek tárgyát a magyarok őstörténelme képezte, eléggé bizonyítja. Szaktanulmányainak kedvenc tárgya volt e mellett a magyar, s kiválóan az erdélyi protestantismus történelmi fejlődése is, a mint ez a kolozsvári ref. főtanoda történetére vonatkozó, s általa kolozsvári tanári értekezletünk alkalmával felolvasott monographiájából kitünnek; a miről nem sokára a nagy olvasó közönség is meg fog győződhetni, miután ez, többi főtanodáink történeti rajzával együttesen, nem sokára egy önálló kötetben, sajtó alól kikerül. Ez alapos tanulmányainak, s általában kiváló irodalmi képzettségének köszönheti, hogy 1860 végén a „Korunk“ megalapítóinak közbizalma e hírlap szerkesztésére őt hívta föl, s e tisztét is, főleg 1862-ben, az akkori nehéz viszonyok közt, szemben a Schmerling-féle állkotmányosság szemfényvesztéseivel, jó sikerrel töltötte be. Ennek köszönheti a szerkesztéstől visszalépése után azt is, hogy egyházi főtanácsunk azonnal, osztatlan szavazatával, kolozsvári főtanodánkhoz a magyar és latin irodalom rendes tanárává, mint e téren egyikét a legjelesebb szakférfiaknak, megválasztá. Midőn azonban tanszékét elfoglala, a sorvadásnak, mely most sirba vitte, előjelei már mutatkoztak rajta, s az óta e kórvagy folyton nagyobb mérvben vette őt hatalma alá, úgy, hogy méltán balvégzete sugallatának tekinthetjük házasságra lépését 1866-ban a szép és ifju Török Borbárával, melynek következtében két kised gyermek maradt most siralmas árvaságban. A napról napra romlandó test fölött azonban mind végig megtartá fölényét az erőteljes szellem, s mondhatni, szünet nélkül munkált, mignem eljött a hosszu éjszaka. Utolsó éveiben újra ifjkorának kedvenc foglalkozásához tért vissza, s egyes kitünő darabokat szolgáltatott azon olvasó könyvekbe, melyeket Gáspár János a m. k. közoktatástügyi miniszter megbízásából a népiskolák számára szerkesztett.

Most már a toll kihullott kezéből; szelleme gazdag kincseivel egy jobb hazába költözött, s mi aggodva kérjük: ki fog nyomdokaiba lépni? Gyorsan, egymásra ritkulnak régibb jeleseinknek sorai, s vajjon az új nemzedék be fogja-e tölteni az üresen maradó helyeket? E fájó gondolattal teszszük a Fekete Mihály sirjára is a tisztelet, s elismerés koszoruját!

Szász Domokos.

Egy néhány vonás a Sweiz erkölcsi és vallásos életéből.

Keblem rég táplált egyik legnagyobb vágya, ifjuságom legszentebb ábrándja teljesülve: midőn Európa egyik legszebb, legköltőibb és legszabadabb országában dicsérem az urat!

Oh boldog, ezerszer boldog kis paradicsoma a continensnek! Mi az a bú-báj, varázs-hatalom, melylyel meghódítod a föld önző urát, kit csak telhetetlen vágyai kinoznak?! Csillógó pompája a külsőségeken kapkodó nagy világnak! Avagy, itt is csak szolgálai alázat a hymnus, mely láncok között is szabadságról, boldogságról énekel?.. Itt is cifra nyomorúság-e az élet? Fény, pompa takarja-e itt is a nyomort, s a modern világ caleydoscop tarkaságu divatjai az erkölcsöket? A materialismus fattyu kinövései itt is csak szükséges rosznak nyilvánítják-e azt, mi legszentebb, a vallást?!...

Oh, csalatkozol jámbor ismeretlen, kinek látköröd négy fal között: „a ma“, „az én“ s azon tul, „a semmiség!“

Közelebről hallék egy adoma-félet egy alföldi magyarról, kit téjjel-mézzel folyó Kanahánunk beláthatlan rónáiról a véletlen, vagy ki tudja mi, a Sweiz hideg mogorva havasai közé vetett. Atyafink, midőn egy magaslatról madár-távlatban e hegy-völgyes ország tömkelegén végig tekintett, így kiáltott fel: „szegény ország! mily gazdag vagy szegénységben, s mily távol tartanak e zárt falak a nagy világ műveltsége s tudományától!“ Ki tudja, hogy érdekes monologja a logicátlanság tört láncszemein miként folyt tovább! Vajjon, midőn az égbe meredő havasok csucsai s nagyobbára kopasz sziklák s terméketlen földek őt ama fennebbi aranymondát költésére ösztönzék, — t. i. a föld terméketlenségéből a nép anyagi s szellemi szegénységét következteté, — vajjon, nem állott-e elé egy két mankón járó hasonlattal is, és a művelt Sweiz népeit nem hasonlította az Erdély havasain lakókhöz?! Gondolván azt, hogy a föld szegénysége, a fő (caput) szegénységét is maga után vonja. S nem gondolt arra, hogy mily meszsze lökte ő a sulykot, ő, kit Isten ingyen kegyelme s egy kis szerecsés öröklés csaknem gazdagsággal áldott meg; és mégis, oly meszsze áll szellemi tekintetben, hogy azt a kis tudományt sem volt képes magának megszerezni (legalább hallomás útján, ha könyvből nem!) hogy „észszel a semmiből is lehet teremteni!“

Ha a föld anyagi gazdagsága lenne mértéke a szellemi műveltségnek, akkor hazánk legműveltebb és a terméketlen Sweiz a legműveletlenebb lenne egész Európában. Már pedig ez állítás cilen az említett alföldi széles geo- és cosmographiai ismerete is tiltakozik. Hanem, valamint nem lehet következtetni valamely nemzet általános műveltségéből, annak minden fia egyenlő foku műveltségére, éppen úgy egy az ismeretektől hátramaradt egyén szűkkörű ítéléteiből sem következtethetem az egész nemzet hátramaradottságát.

Elfogultság lenne mindenesetre, titokban tartani, sőt tagadni fogyatkozásainkat. De másfelől, viszás felfogás és szégyenítő lenne bárkire is, fennen kérkedni a külföld műveltségével, erkölcsével, gazdagságával, s úton-út-felen gyalázni elmaradottságunkat, a nélkül, hogy valami értelme, avagy üdvös eredménye lenne az ily jermiádoknak. Hisz, úgy is elég rég iszzuk ama keserű pohárt, a melyet századokon át a külföld osztogat nekünk.

Hogy a Sweiz különbözik Magyarországtól, s hogy nem hasonlít Erdélyhez, csak bércének vad-regényessége által: az régi dal. Hogy politikai, társadalmi, vallási és erkölcsi tekintetben példányképül szolgálhat nemcsak hazánk, hanem Europa bármely országa előtt is: az el van ismerve.

Felesleges lenne, a fent elősorolt pontok alatti különbségek mindenikét részletesen fejtegetnem, mivel e lap szakiránya, s természetesen, homlok-cimével sem találna. Hogy tehát cikkem címének s e lap szakirányának némi részben megfelelhessenek: azon

egy néhány havi itt létem alatt tett tapasztalataimat: sorolom elő, a melyeket a Sweiz erkölcsi és vallásos életében észleltem.

Ki a Sweizot csak könyvekből ismeri, még pedig oly könyvekből, mint a melyeneket egy Bädcker avagy Berlepsch irtak nagyobbára Alp-mászó angolok számára: az a Sweiz lakóinak életét, jellemét nem ismeri. Ezerekre felmegyen azon idegenek száma, kivált egy-egy nyári, vagy szép őszi hónapban, a kik a sweizi Alpokon kborolnak. Felkeresnek ezek minden regényes helyet, a melyről Bädcker azt mondja hogy: „wunder schön!!!“; minden gletscher tetején obégatják Berlepszhel: „colossal!!!“ Sokszor életveszélylyel hatolnak egy Mont-Salve, Pilátus, avagy Rigi-Culmra. Szikláról-sziklára kapaszkodnak egy-egy szerény halvány Alp-rózsáért. Minden üde forrásból megtöltik kauszuk palackjukat. A szabadság szent ihletétül lelkesülten borulnak le a nagy szabadság-hős Tell egyszerű kápolnája előtt. Bombásticus frázisokat véznek, az elmaradhatlan név aláírással, a lucerni haladók oroszlán talapatába, a melyek 1792-től fogva csaknem elolvashatlan hieroglyphékké váltak. Megjárják a hives chilloni fogoly mohos börtöneit, melynek falai között ki tudja hány ezredikszor hangoztatják a genfi-reformatio martyryának nevét: „Boniwárd, Boniwárd, élsz-e még?! Boniwárd, szabad vagy?! stb. stb.

Az ily utazóknak kalandjait érdeklél olvashatjuk, hallgathatjuk, de magára a nép életére s jellemére vonatkozó ítéléteit csak kötve hiszszük el.

Egy ily hegymászó angol a prot. Sweizról így ír: „A mi Angliában szabadság, szeretet: az a Sweizban rajongás; a mi nálunk vallásosság: az ott bigottizmus; az erkölcsi élet józan, gyümölcsöző Angliában: a Sweizban, asketizmus!“... A sweizi nép politikai, vallásos és erkölcsi életére vonatkozó ítélete az említett gletscher-mászó, tudós angolnak nagyon ferde, hűtelen s csaknem valótalan. A presbiterial, vagy episcopalis sectán levő orthodox angol, a szabad, a józan, s a protestantismus előre törő szellemének leginkább megfelelő sweiziatat, ez ítélete szerint, dogma-rágóknak s liturgia-mólyoknak tartja. Mert ő úgy olvasta, de nem tapasztalta;— úgy hallotta, de nem látta: hogy a Sweiz, Zwingli és Calvin szigorú (de korukban felette szükségesnek tartott) dogma és moral szabályait szórúl-szóra betölti. Nagyon, de nagyon csalatkoznak az édes otthonjukban és saját kedves énjüknek haznos angolok; vagy nagyon viszás impracticusságot affectálnak a sweiziakról való ítéletükben. Hisz, már maga Zwingli is nyíltan kifejezte beszédjeiben s irataiban ama dogmák korszakában — a szellem nagyságát a betű felett, midőn így szól: „nicht wer, an meinem Buchstab hängt; zondern wer, in meinem Geiste denkt, in meinem Geiste nach Wahrheit forscht: den würde ich meinen Glaubensbruder anziehen!“

Tovább meg így szól: „Die Wahrheit ist uns, was die Sonne der Welt; wann diese aufgeht, da geht man freudig an die Arbeit. Und woher immer das Licht der Wahrheit uns zustrahlt, da hüpf unzer Herz, zicht empor, wünscht sich Glück, und die Finsterniss der Unwissenheit verschwindet.“

Igy beszélt, így irt a nagy reformátor azon korban, mely a dogmák korszaka volt!

Habár Zwingli iratai, beszédjei az evangéliumi igazságok erkölcsi és hitelvek magyarázatával foglalkoznak, és a megtisztított új vallás confessióit foglalják magukban nagyjában: még-

VIDÉKI ÉLET.

Egy lépés a haladás terén.

A pa-Nagyfalu, ápril 26. 1871.

sem merete Zwingli azt soha sem kimondani — mint az egyedül idvezítő vallás — hogy „ki azokat nem hiszi, elkárhozik!” — Nem, mert betű helyett lélek, sötét babona helyett világosság, tudatlanság helyett az igazság kiapadhatlan forrása felé való buzgó törekvés jellemzi őt, s a reformatio bajnokait, s mindazokat, kik magukat igaz követőinek vallják.

A katholicismus dogmáinak felszámálhatatlan sokaságával, — a cultus ezerféle nemeit határozza meg; a mely minden sokoldalúsága mellett is, nagyon egyoldalú. T. i. külső ceremonialejával inkább a testi érzékekre, mint a morális érzésekre hat. Az egész isteni tisztelet — mint Breitinger magát kifejezi, —: „egy testet, de lelket még jobban fárasztó hókusz-pókusz! A hol minden tag: kéz, láb, száj, szem munkál, csak a lélek, tétlensége miatt, unja magát. A templomban minden ember ájtatos, buzgó, töredelmes publicánus; s az életben? bizony kevés a nem farizeus!”

Az erkölcsi és a józan vallásos életre való hatás, ki van feledve a katholicismusból; mert a hiba, vétség, bűn, véték alól, lépcsőzetes absolutiókkal rendelkezik. S e bűnbocsátó cédulaféle papi feloldás, útlevel a gyarlóság útján való tovább haladásra. A ki pedig hű és buzgó katolikus, a ki vakhittel ragaszkodik emez idejűket századokkal túlélte dogma és liturgialis rendszabályokhoz, az valami erkölcsi könnyelműséget ölt magára az életben; a mely könnyelműségek nagyon, de nagyon könnyen válhatnak vétékké. S a könnyelműen elkövetett vétéket éppen oly könnyelműen oldja fel ama menynyen és földön omnipotentiáns dicsekedő hatalom, a papi rend.

A katholicismus erkölcsi hatása a nép életére kisebb-nagyobb mérvben az egész világon ily bénító; de leginkább Olasz, Spanyol országban, és fájdalom — a szabad Sweizban is.

A mily éles ellentét a Sweiz szabad köztársasági alkotmányos szelleme, az európai monarchicus kormányokéval szemben; éppen oly, sőt még kirívóbb itt a Sweizban, a protestantismusnak csaknem szülőtte földén és küzdterén, azon öt katholicus Kanton (Swyz, Uri, Unterwalden, Zug és Luzern) bigott, húcsujáró és a pápai csallhatatlanságot vakon hívő népének szelleme, a józan és a stabilismustól irtozó protestáns sweizakkal szemben.

Hanem a történetből tudjuk, hogy századokon át a pápáknak leghivebb katonái, satellesei a sweiziak voltak. Zwinglinek nyilvános fellépéséig, 1519-ig, az egész Sweiz kivétel nélkül, alázatos térd és fő hajtója volt a pápáknak. Hanem már akkor lazulni kezdett e viszony, midőn Zwingli, mint einzidelni lelkész, a sweizi nép anyagi és szellemi erejét könnyelműen zsákmányoló pápák ellen keserű kifakadásokban kelt ki. Alkalmat szolgáltatott erre leginkább — mint tudjuk — Sámson Bernhárdnak bűnbocsátó cédulákkal való népszarolása.

S. Bernhárd, dacára annak, hogy az isteni és emberi dolgokban csallhatatlan római pápák számára csalt, a Sweizban nagyon csalódott. Zwingli hatalmas szónoklatai a pápák zsarolása ellen, jótékony hatással voltak, a különben is józan gondolkozású sweiziakra. A nép között is találkoztak többen, kik Bernhárd ellen tüntettek. Zürichben egy processio alkalmával árulgatta Bernhárd bűnbocsátó céduláit, s midőn 10—12-nek kiosztotta a drágán fizetett cédulákat, úgy kiáltott fel: „Zehet! Zehet wie zie fliegen!” Mintha azt mondotta volna: „nézzétek, nézzétek, mint repül el belőletek elkövetett bűnök tudata!” A nép nézett... nézett... de nem látott egyebet, mint a kék eget!

Herepei Gergely.

(Folytatjuk.)

„Názárethből támadhat-e valami jó?” Nemde, nagyon tisztelt szerkesztő ur, önkénytelenül is ezt a zsidós kérdést veté fel önmagának, már a kezdő sor olvasásánál? És én elismerem, e kérdés, a kételkedés eme hangja, nem lenne egészen indokolhatlan.

Egyházunkról — a multak sajnós eseményei folytán — számtalan téves nézet szivárgott a nagy közönség közé; sokan végképp megsemmisültnek tartják, vagy szétmállását csak időkérdésnek tekintik. A valódi tényállásról legfőlebb is egyházi főtudósaink birnak kellő tájékozottsággal. Innen aztán azon ferde körülmény, hogy egy magát minden tekintetben felvilágosultnak tartó, s plane protestáns egyén is azt a kérdést intézheté csak a napokban is ez egyház papjához: „de hát vannak még reformátusok Nagyfaluban?” Megvallom, e kérdés, hogy egyebet ne mondjak, kissé szerénytelennek tűnt fel, s nagyobb lön bámulatom, mint boszankodásom, a jó ur tájékozatlansága fölött. És ha már létezésünket is kétségbe vonják, menynyivel kevésbé várhatnak tőlünk tevékeny, munkás életet, várhatnak Názárethből valami jót?

Nem lesz tehát fölösleges, ha a n. t. szerkesztő ur engedelmével, e beces lapok hasábjain, egyházunk életéből egy mozzanatot az olvasó közönség tudomására juttatok.

Mult évi november hó végén, alig hogy hozzánk érkezett a közoktatás ügyi magas miniszteriumnak a felnőttek oktatását tárgyoló felhívása, azonnal siettünk megragadni az alkalmat, népünket, mely tudatlanságáért már anynyi keserű botlással fizetett, a mivelődés terén egy lépéssel elébb vezetni. E célból legelőször is egyház gyűlést hívtam össze, hol a jelenlevő főgondnok m. Katona Elek urral együtt, ezen új intézmény jótékonyosságát, az ismeret-szerzés hasznát kellőleg följejtven; sikerült megértetnünk, hogy korunkban csak az vétethetik egész ember számba, ki írni és olvasni tisztességesen tud. Felhívásunkra azonnal ajánlkoztak tanoncok; de az adott szót vajmi lassan követik tettel, főkéj e téren, melyen a népnek vénei nem tanultak meg járni. Sok rögzött előítéletet, ferde gondolkozást, elavult nézetet kellett leküzdeni, míg végre a 18 számból álló kis csoport ez évi január elején a tanulás nemes munkájához hozzá láthatott.

A tanítást egyházunk iskola-tanítója, Szentpéteri F. ur vállalta el, ki hetenkint 3—4 estén tanítva, megtett minden lehető arra, hogy a célt ne csak ez alkalommal közelítse meg, hanem az új intézményt jövőre is megkedveltesse, népszerűvé tegye.

Folyó hó 24-én dél utáni isteni tisztelet végével mutatá bé az eredményt, mely nem csak kielégítő, de minden tekintetben dicséretes volt. Az ifjak közül 17 folyékonyan olvasott, írt, és a számtan négy alapmivéletéből próba munkákat dolgozott. A 18-ik egy jól megtermett 25 éves legény, ki későn kapott kedvet a szokatlan időöltéshez, jóízű mosolyra kelté a hallgatókat, midőn „Indali fali tábláit” középre vive, nagy buzgalommal elhangoztatá.

Igy folyt le nagy számú hallgatók előtt a két óra hosszan tartott vizsga, melyen a nép mivelődése iránti meleg érdeklődésüknek szép jeleit adták egyházunk főgondnoka mélt. Katona Elek ur, ki az esti tanítást világítással látta el; gr. Bethlen Károly és Béla m. iskola-tanácsos urak, kik sok szükséggel küzdő egyházunk kérő hangját mindig meghallgaták; gr. Bethlen Sándor öga, ki a patronusi jogok gyakorlatának igen szép módját ismerteté meg, midőn a két legszorgalmasabb ifjut egy-egy magyar arany ösztöndíjban részesíté. Végül, jelenlétével szerencsételtett egyházme-

gyénk köztisztelőben álló főgondnoka m. Földvári József ur, ki tetteivel mutatja: mikép kell jó példával járni elől.

Fogadják mindannyian tanusított részvétükért, nagyra-becsülésem kifejezése mellett, egyházunk hálás köszönését.

És most kérдем: „avagy nem támadhat-e valami jó — Názarethből is?“ *)

Péter Antal,
ev. ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mai számunk mellett veszik t. előfizetőink a „Prédikatori tár“ másik három ivét az ápril—jun. évnegyedre eső kedvezmény gyanánt, mint lapunk nem kevés költségbe kerülő mellékletét, s egyszersmind önzetlen buzgolkodásunk némi bizonyítványát. Fogadják oly jó akarattal, mint a minő nemes szándékkal mi nyújtjuk; s használják azzal a tapintattal és körülnézéssel, melyet helyzetök megkövetel; mert e beszédek csupán a nyálg, melyet kiki idomíthat és kell is idomítnia. Megragadjuk egyszersmind az alkalmat, hogy eddigi munkatársainknak kifejezzük köszönötünket; s felkérjük minden hivataltársunkat, hogy ezutánra is tiszteljenek meg dolgozataikkal, hogy tárunkat minél változatosabbá tehessek. Ha szabad, csupán egyre figyelmeztünk: mi a legjobb beszédnek azt tartjuk, mely evangeliomi egyszerűséggel, meleg bensőséggel, a hitnek közvetlenségével, s az emberi lélek vallásos szükségéből önként folyó természetességgel van írva és elmondva: mert csak ez hat, épít, vigasztal és emel. A régi modoru szóárt, vagy az új divatú dagályos frasisokat hát mellőzvé: amolyanokra törekedjünk, hogy munkálkodásunk e téren teremje meg gyümölcseit hallgatóink vallásos-erkölcsi életében: a szív nemességében, és az életnek cselekedeteiben. Istennek áldása törekvéseinken.

— Köztudomás szerint, a zsinat bevégeztével ftó. püspök ur megvizsgálta a n.-enyedi egyházmegyét. Enyeden kívül, még Gerend és Torda szolgáltak megállapodási helyül. Az első községben Almási esperes; az utolsóban Elekes Károly közjegyző tartottak felemelő hangulatu egyházi beszédeket. Hogy a szives fogadtatás nem hiányzott, arról gondoskodott Gerenden özvegy gróf Klebesbergné, Tordán pedig a főispány, br. Kemény György. Különösen megható jelenség volt Gerenden, hol a templom bejárásánál egy igénytelen, egyszerű ember a népből, e szavakkal adá át — ékes párnán — a püspöknek a templom kulcsait: „hódoló tisztelet jeléül; nem azért, hogy felnyissa az egek kapuját; hanem, hogy megmútassa az égbe vezető utat.“ Templomozás után, a helybeli lelkes, a fáradhatatlan buzgóságu Hegedüs Lajos, egyh. jegyző, bemutatta híveit, a környék képviselőit, kik emlékedett figyelemmel hallgáták a főpásztort, ki örömmépeilyé emelte e napokat, melyek a munkái voltak, és hiszszük, hogy eredményükben áldásosak.

— Jakab Elek, az erdélyi országos levéltár igazgatója és a magyar tud. akad. levelező tagja, „Könyvmegrendelési ivet“ bocsátott közre „Kolozsvár története“ című művére, melynek három első kötete a napokban kapható lesz. Az első kötet magát a történetet tárgyazza Kr. e. 338-tól Kr. u. 1540-ig; a második az oklevéltárt; a harmadik a rajzokat foglalja magában az oklevéllel nem bizonyítható tények

*) Tárgyhalmaz miatt csak most közölhetünk.

Szerk.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS,

hitelesítéséül, a legpompásabb kiállításban. Ára: 10 forint. Melegen ajánljuk a történet-irodalom kedvelők figyelmébe; mert ismerjük és egész tisztelettel viseltettünk a derék szerző lélekismeretessége iránt, s mert páratlan buvárkodása méltán megérdemli, hogy szellemi munkálkodásának e tíz évi eredménye abban az anyagi pártolásban részesüljön, mely megilleti. Egy iv szerkesztőségünkben is le van téve; s igen fogunk örvendeni, ha szolgáltatásunkat bebizonyíthatjuk. Ne feledjük, hogy a melv nép hűtelen nyelvéhez, történetéhez, irodalmához: saját kezüleg rombolja szét jövődjét.

— Mai számunkhoz mellékeljük Kovács Albert előfizetési felhívását Schwarz könyvének „Adalékok a legújabb theologia történelméhez“, általa eszközölt fordítására. E munkát magunk is ismerjük, és jó lélekkel ajánlhatjuk olvasóink figyelmébe, azon meggyőződésben, hogy a legjobb reform-egylet a világon: tanulni, tanulni, és ismét tanulni!

— A „Magyar Polgár“-nak, úgy nevezett, szerkesztője, a „Nyiltér“, a „Hírharang“ és a személyes bántalmazások hőse, a nagy democrata, tudós, tekintetes keresztési Papp Miklós ő szentsége az „Erdélyi prot. Közlönyt“ excommunicálni méltoztatott, megszakítván velünk az „irodalmi ö szszeköttetést“. Nagy megtiszteltetésnek vesszük lapunkra nézve.

„ARANY-KÖNYV.“

— A szamosujvári épülő félben levő ev. reform. templom számára adományoztak br. Bánffy Albert 10 frtot; br. Bánffy Dezső 5 frtot; br. Bánffy László 1 frtot; Bodor Károly, mérnök 1 frtot: összesen 17 frtot. Mely szives adományokért fogadják mindnyájan a szamosujvári ref. egyház-község hálás köszönését. Szamosujvár, jul. 1. 1871. Somkereki Miklós, reform. pap.

644—1871.

KÖRÖZTETIK

N.-enyedi egyházmegyénkben a m.-kocsárdi fitanodai állomás; fizetese 210 frt. o. é. készpénz és lakás.

A szolgálati idő tartama három év, melynek leteltével új választás lesz, melyből azonban a megválasztandó egyén sincs kizárva.

Pályázati határnap augusztus 20-a.

A folyamodványok n. t. Basa Mihály esperes és közügyigazgató aához Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvárt, jul. 1. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

50) Kr. Mihályfalva, tiszt. Költő László urnak. Fel-foghatatlan, hogyan maradhatott el a nyíri szám. Igyekeznünk fogunk, hogy kipótolhassuk, Am, jun. 30-án írott soraiban, csak a „levélben volt meg a rák“; nem történt valami tévedés?

51) Zsibóra. Az eset nem az. Lapunkra vonatkozó nyilatkozatát szives tudomásul vettük. Egyébre nézve: akkor is jó lesz.

52) Nagy László és Dioszegi Lajos barátainknak. A folytatást mind csak várjuk—várjuk...ne várjuk hiába! A ki jól kezdi: végezze is jól!

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

A róm. kath. lycenm nyomdája Kolozsvárt.

Mai számunkhoz melléklet: a) 3 iv „Préd. tár“ és b) „Adalékok legújabb theol. történelméhez.“

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JULIUS 13.

28. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: kalmagyarutca 237 sz. —

= Szívesen kérjük mindazokat, kik sem előfizetésüket meg nem újították, sem megrendelést nem tettek, hogy mielőbb intézkedni sziveskedjenek; nehogy a lehető ohajtásokat kielégíteni, képesek ne legyünk későbbre? Kik e felhívásunkat tekintetbe nem veszik: lapunk küldését felfüggesztjük.

Lapunk előfizetési ára, a „Préd. tárral“ együtt:

Évnyegyedre	1 frt 50 kr.
Félévre	3
Egész évre	6 „

Kik lapunk félévi folyamát figyelmükkel tisztelték meg, meggyőződhetek, hogy munkánk nem hiában való az urban. Ajándékozának meg hát támogatásukkal, hogy az erőből erőt merithessünk!

A szerkesztőség.

Vince, Kóos és Celder.

II.

A havasalföldi missio-ügyre vonatkozó néhány adatot akarunk még, a mult számunkban közlöttekhez, csatolni.

Főlemlítettük volt Vince magán nyilatkozatát a „Prot. Közlöny“ 11-dik számában közreadott tudósításra. Ezen nyilatkozat, némely rövidítésekkel, itt következik:

Föltett szándékom volt, hogy Celder Márton személyemet illető támadásait egyszerűen hallgatással mellőzöm, mert ezen utat találtam a legcélszerűbbnek, egy oly önmagáról megfélemedezett egyénnel szemben. Most azonban, erkölcsileg vagyok kötelezve, a közönség azon részének megnyugtatóására, melyet netalán ploesti egyházunk sorsa aggasztana.

Ezen, a maga nemében „első magyar missionárius“, a Bukurestben elkövetettek után sem vonult vissza teljesen galaci magányába; nyugtalan, nagyra vágyó szelleme, nem hagyta őt az óta sem pihenni, le kellett magát játszania, itt Romániában teljesen. Ma már nem csak Ploesten, de még kedvenc működési helyén, Bukurestben, s általában egész Romániában tehetetlenné, haszonvehetetlenné vált.

A mult heteken (február—márc.) ismét elkezdette szokása szerint, a kóborlást, városról-városra házalván, hogy valami aláírásokat csikarjon ki a saját maga számára kiállított bizonyítvány alá. Mi azt gyanítjuk, hogy ezzel az egyházaink érdekében összeüzlendő konvent előtt akar figurálni; szerinte azonban, ezen aláírás arra való, hogy azt a felső-bányai egyháznak mutassa be, hová őt lelkészül választották meg; a felső-bányai előljáróságnál, a mint halljuk, már ki is kötötte, hogy onnan minden évben egyszer berándulhasson Romániába, az itteni egyházak nyugalma felzavarandó. Most már csak az a kérdés, hogy majd ezen évenkénti látogatás mikor történik: szüret előtt-e, vagy szüret után?!

De hogy ezen untig-unalmas tárgyban minél rövidebb legyek, áttérek azon kérélmekre, melyek a bukuresti osztrák-magyar főügynökségtől, az erdélyi királyi biztos urhoz, s onnan a főkonsistoriumhoz tétettek át:

Az első két 1870. január 16-án; a második 1870. augusztus 19-kén; a harmadik 1871. január 15-kén; tehát egy nappal hamarabb, mint a mult évi. Azonban, jól jegyezzük meg, hogy január 15. és 16. itt Romániában éppen akkor esik, midőn az ó naptár szerinti ó évtől el kell búcsuznia, s az ó naptár szerinti új év megérkezésének pedig örülni kell; legkedvesebb hét és nap ez a Celderianus szabadoskodó egyház tagjainak, és sub rosa legyen mondva: a k o r c s m á r o s o k n a k. Magától értetlik tehát, hogy mind a két folyamodvány miféle spiritus sugallata lehet; az első magyar missionárius ezen idő tájban mindig itt járt-kelt Ploesten.

Az 1870-diki január 16 körül, nem csak a ploesti sztaroszthoz, hanem a román belügyérhez is nyújtott be ama 17 egyén, tulajdonképen Celder, amaz ismereteshoz hasonló folyamodványt, melynek folytán kemény zaklatásoknak voltam kitéve. E Celder-féle kérvény végrehajtás végett, áttétetett Ploestre a főispánhoz, a főispán áttette a rendőrfőnökhöz, ki is a szabadoskodókat a policiára hivatá, velem együtt pedig ref. egyházunk részéről számos tagok jelentek meg egy uttal. Az első magyar missionárius ekkor Bukurestbe rándult, bevárando az eredményt; számítása az volt, hogy ha az osztrák-magyar főügynökség nem, tehát az őt pártoló román kormány majd kiüzi Vincét is azonnal, miként Kóos Ferenczel történt. A bukuresti főügynökség tudván, kinek észjárása ama ploesti 17 aláírástos kérvény, félre tette azt, s ekkor csupán a román részről voltam vizsgálatnak kitéve.

Azonban, hogy ez a vizsgálat nem a Celder ohajtása szerint ütött ki: arra nézve, van szerencsém, a ploesti román rendőrfőnök átíratát közzé tenni, mely az 1870. jan.

6-kán ó szerint, új szerint pedig 18-kán kelt, s mely átirat áttétetett a főispáni hivatalhoz, onnan pedig a román belügyérhez.

„Hitelesített másolat a helybeli rendőrfőnököknek 1368. szám alatt 1870. január 6. (18.) kelt átirata után a Praha megyei főispáni hivatalhoz.

„Az ön 1704. sz. alatt kelt rendeletére, az elmúlt évi 19,013. sz. alatt kelttel együtt, feleletül, van szerencsém, ide zárni a következő okmányokat:

1) Azon jegyzőkönyvi felvételt, melyet mind a két fél jelenlétében vettem fel.

2) Azon tiltakozás eredetijét, melyet Vince Dániel adott, és

3) azon kérvény eredetijét, melyet Celder Márton nyújtott a belügyér urhoz, hogy sziveskedjék, áttekinteni annak tartalmát, és megtenni az illő lépéseket.

Ez alkalommal nem tartom feleslegesnek, főispán ur! tudtul adni, hogy az általam szerzett felvilágosító adatok szerint: ezen folyamodványok kezdettől fogva azon Celder Mártontól származnak, ki ez előtt ezen egyháznak volt lelkesze, és többszöri lázongásai és más tettei miatt, az illető püspökség által hivatalából felfüggesztetett; sőt mi több, nyomoztatott éppen a román törvény által, mint kitűnik a mult 1869. év október 25-én 2739 sz. alatt kelt rendeletből. Ezen kérvényezés, mely 1866-tól fogva egész mostanig szünet nélkül foly, nem fog megszűnni addig, míg ezen Celder a lázítással foglalkozik; annyival is inkább, hogy a bukaresti főügynökségnél semmi viszhangra sem talál, visszautasítva levén bármily kérvénye is. A mint az itteni reformált egyház többséggel bíró tagjai nyilatkoznak, nagyon meg vannak elégedve jelenlegi lelkészükkel, Vince Dániellel sat.“

Ezen hitelesített átirat, úgy hiszem, feleletül elégséges amaz; 1870. január 16-án kelt engemet vádló folyamodványra.

A második kérvényre csak annyit kívánok megjegyezni, hogy ama szabad, vagy Isten tudja, miféle egyháznak létezéséről, itt senki sem tud semmit; az csak az első magyar missionárius képzeletében él.

A harmadik folyamodvány 1871. január 15-én kelt, szintén Celder Ploesten jártakor. Itt már ijesztéssel lép föl, tudván, hogy az általa oly mesterileg berendezett bukaresti zavar még mindenkinek friss emlékezetében van; de Vince nyugodtan fogadja az ilyen rémitgetést, meg levén győződve, hogy Celder lejártá magát, különösen itt Ploesten: mióta 1870. január havában, a rá nézve végzeteljes dél utáni órákban, ebéd után annyiszor sarkalta a ploesti policiát, hogy onnan „menjen haza, s pihenje ki magát“ szavakkal utasíták el.

Valóban ideje, hogv a ref. magyar superintendentiák egyértelmű határozata a missio-ügyet mentől előbb rendbe hozza.“

— Eddig tart a Vincétől jött nyilatkozat. És most, ha már benne vagyunk a személyes ügyekben, tartozunk Kóosnak is annyit igazság-tétellel, hogy ujabban is feltűntessük: minő eszközökkel élt ellene Celder a román kormánynál. Nem átalotta a vádaskodó, feladó szerepét játszani idegen földön, honfi-

társa ellen; miként kitűnik egy néhai Horzsa János román belügyministeri hivatalnokhoz küldött árulkodó leveléből, melyet a néhainak özvegye 1870 november 20-án eredetiben kiadván, jelenleg Ballagi kezében van. A kérdéses levél így hangzik:

Édes barátom! Épen most vettem levelét és felvilágosítástul sietek tudatni, hogy én sem a „Korunk“-ban sem a „Kol. K.“-ben soha nem irtam ezen kormány ellen, nem is vagyok rendes levelezőjök. Mind a „Korunk“-nak mind a „Közlöny“ nek rendes levelezője Koos. Ő irt évek óta ezen kormány ellen; azért azon lapokat elő kell vétetni és vizsgálat alá venni. Mind azon atyafi munkája. — Ez volna szép dolog. Az az ember a kétszínűt játsza mindenütt, nagyon helyén lenne azért, ha vele úgy bánának el, a mint kell. A „K. Közlöny“ legközelebbi 102 számában aug. 31-ről ez áll: „Érdekes és jellemző körülmény az, hogy Kuza, mielőtt elutazott volna Emsbe, mindegyik miniszterének nemcsak a saját tárcája ügyeiben kifejtendő buzgókodást kötötte szívére, hanem azt is, hogy őrszemmel tartsa collegáit. Ezen gyönyörűséges viszonyból aztán az lett, hogy a fejedelem távolléte alatt a ministertanács mindegyik tagja vágyva várta a pillanatot, a midőn társait bebörtönöztheti s maga veheti kezébe a hatalmat. Meg is történt a zavargás kitörése előtt két nappal, hogy Creulesco miniszterelnök és a hadügyminister abban állapodtak meg, miszerint maguk kezére kerítsék a hatalmat, s Margeloman bukaresti rendőrfőnökök megparancsolták, hogy fogassa el Floresco tábornok belügyért; hanem ez azzal mentegődött, hogy Floresco neki feletle valója, a kit elfogni nincsen hatalmában, s óvakodott a gesztenyét mások számára kivakarni a parázsból, — azonban a 15-diki zavar kitörvén, az az egész ministeriumot nagy rémülésbe ejtette: s ezen rettegésnek a ministerek egymás iránti bizalmatlanságának tulajdonítható, hogy oly rutul bántak el a néppel.“

Ennyi. Erről az van, hogy távirati jelentés, de ki táviratozna ilyet?

Honnan tudja a szerk., mint rendes levelezőjétől. A styl is az övé. Ezzel meg lehet fogni úgy, hogy ki nem buvik; — hozzá jö a többi, a hol — azon 15 darab közt lasz — azt írta az iskolákról, hogy inkább disznó pajtának valók, mint iskolának stb. Ne mulasztja el ezt. A mi alatt el van huzva, írja ki.

Én két hét óta beteges vagyok, többet fekszem, mint len vagyok. Ha lesz valami, tudositson, s azon halotti könyvet küldje el valakitől. Ha véletlen B be mennék, hol találok, írja meg, legközelebb levelét várom.

Én semmit nem irtam ezen korm. ellen. Az „Arad“, „Kol. Közl.“, „Korunk“ rendes levelezője ő, s azt meg nem tagadhatja, a kérdéses embertől kellett hogy jöjjön. Innen Ploestről is irt egy Vastag nevű photograph. Írta, hogy katonák kísérték a kereskedőket, holott merő hazugság; én sehonnan nem vagyok levelező!

Isten velünk, ajánlom az alkalmat, Koos Nagy Józsit, meg az öreg Márkot is ellenem akarta lázítani, rettenetes ember! Uram segíts rajta. Ploest, sept. 3. 1865. Szeretettel Celder Márton.

E levelem, ha felhasználta, tépje össze. Az ujságot, ha kell, elküldhetem, de postán bajos."

Imé! hová ragad a féktelen szenvedély és nagy-ravágyás.

Főlhiva éreztük magunkat ezen Celder-féle okmány közlésére a dunántúli ref. egyházkerület június elején Székesfejervárt tartott közgyűlésének következő határozata által: „még a mult évben bizottság küldetvén ki a barsi és drégeli egyházmegyék elnökei személyeiben: e bizottság véleménye folytán kimondatott, hogy Celder a bukaresti izgatásban nem vétkes." Minő bizonyítékok alapján hozatott e határozat, nem tudjuk; de legalább is feleslegesnek kell mondanunk most, mikor a missio ügy az öt egyházkerület conventje elébe tartozónak van nyilvánítva.

Miféle céljai voltak Celdernek az enyedi zsinathoz intézett levelével? azt talán csak a jövő fogja megfejteni. Két izben hallgattuk végig, de tény csak kettőt sejtettünk ki belőle egyik, hogy a felsőbányai papságot nem fogadja el; másik, ha jól fogtam fel azt a roppant szóhalmazt, ez: vessünk fátyolt a multakra. Olyan; nesze semmi, fogd meg jól-féle kegyteljes manifestumnak nevezhetnők.

Midőn egyfelől sajnálattal látjuk, hogy Celder még mind nem akarja átlátni helyzete tarthatatlanságát és hogy ő ott ezután már a missio ügyének kárnál egyebet nem okozhat; másfelől némi meglepéssel jelezhetjük magán tudósításaink alapján, — hogy a bukaresti legfőbb szereplők is belátták, mily szégyenthozó és káros rájok nézve az, a mit tettek, s azon elszigeteltség, melyben jelenleg állanak. Meg vagyunk győződve, hogy szándékolt közeledéseket, legalább itt Erdélyben, az egyházi főhatóság elnéző előzékenységgel fogja fogadni.

Sz. S.

„A legszebb cikk.”

= Méjjen meg vagyunk győződve, hogy olvasóink igazat fognak nekünk adni: hogy ez a legszebb cikk, melyet eddig közöltünk, ha végig olvassák e közleményeket, melyek ez idei közzsinatunkon voltak bejelentve, s melyek fényes bizonyítvány, hogy anyaszentegyházunkban nem halt ki a protestáns öntudat; az önfentartás nemes ösztöne; és az a hit, mely élő, mert tettekben mutatja meg magát.

„A rany-könyvünkben” volna helyén; de lelki örömmel közöljük a kiválóbb helyen, hogy hálánkat fejezzük ki egyfelől; túlfelől pedig, minél többeket lelkesítsünk a nemes példára. Ime, itt következnek a nemes áldozatok:

I

A v.-hunyard-zarándi ev. ref. egyházmegyében történt gyarapodások, áldozatok, és építkezések:

Bácsii egyházban az egyház tagok korcsma-jövedelmeiket az egyháznak engedvén által, abból diszes új templomot és tornyot építettek, mely 1½ év előtt szenteltetett föl; azóta a romba indult papi lakot építették újból, és deszka kerítéssel ellátták. Most iskola ház építését tervezik.

Boldogfalva, a papi lak egy részét kijavította, templom déli födelét újból fedette.

Borbátviz temploma újból fedetésén most munkálódik.

Brádon emeletes iskolai épület építettetett néhány évvel ez előtt.

Brettyén a kevés számú, de buzgó egyház tagok, a templomot kijavították, új papi lakot építettek, biztosított jó másod osztályu papi állomást állítottak bé, melynek biztosítására évenkénti fizetésre kötelezték magukat, azon kívül korcsma jövedelmekből is engedtek által.

Déva pár évvel ez előtt tornyát, templomát újból fedette, iskolai és papi telkét helyre állította.

Fejérviz új papi lakot és templomot épített pár évvel ez előtt.

Algyógyon gróf Kun Kocsárd főgondnok ur költségén a romba hevert templom, és papi lak diszesen helyre állítottatott, iskola ház és telek vásároltatott, a templomba új orgona készítettetett.

Haróban az egyház tagok által átengedett korcsma-jövedelemből új papi lak építettetett, az iskola ház kijavítottatott, kerítéssel és gazdasági épületekkel ellátatott, a tanítói fizetés főnnebb emeltetett.

V.-Hunyard temploma belsejét javította, iskola házat jobb karba hozta, a kerítéseket kijavította, új kapcsolokkal ellátta.

Kitiden a templom és papi lak helyre állítottatott.

Körösbánya régebben új papi lakot épített, annak egyik felében lévő oratoriummal. Ezen egyház biztosítására néhai t. Bálint Sámuel, egyházmegyei algondnok, és nője mintegy 10--12 ezer frtot érő külső és belső fekvőket hagyományoztak, melyek most az egyház birtokába át is mentek.

Kriscsor romba döntött templomát kevés biján, papi lakát egészen helyre állította, azon feljül az egyház tagok részint fekvőkben, részint tőkékben tett adományozás által tanítóssággal özszekeztött papi állomást biztosítottak.

Lózsád most tervezi a tanítósság sikeresebb berendezését és jobb fizetéssel ellátását.

Alpestes régebben új iskolai lakot épített, most papi lakát helyre állította, önkéntes rovatul utján, besüllyedt templomát főnnebb emelte, nagyította, új székekkel sat. ellátta. Egyik egzház tag t. Csánádi János az új templomba új orgonát állíttatni saját költségén, kötelezte magát.

Nagy-Pestyén templomát, papi lakát, gazdasági épületekkel együtt kijavította, egy pusztá telekre, melyet t. Pap Antal és Pap József testvérek ajándékoztak, új iskolai házat épített. Jól kezelt magtárt állított fel. Ezen év folytán új orgonával diszítendi templomát, adakozás utján.

Rákosdon a mult évben felállított községi iskola mellett, a mi felekezeti iskolánk is meglehetősen népességgel bir. Ezen egyházban bortár áll fenn.

Nagy-Rápol megghasadozott temploma kijavításán most fáradozik; harangja kötését újból csináltatta. Egyébiránt ezen egyház elégett papi lakát néhány évvel ez előtt állította helyre. A papi telek nagyobbitására, s a papi jövedelem nevelésére mélt. Földvári Alexandrine rom. kath. vallásu kisasszony egy

*

terjedelmes belső telket, és szálló helyet ajándékozott, néhány évvel ez előtt, Ezen egyházban jól gondozott magtár áll fenn.

Tordoson a tanítói állomás, melynek fizetéséhez helybeli lelkész atyánkfia is tetemes összeggel járul, biztosított; templom, papi, és tanítói lakok jó karba vannak hozva.

A rápolti és tordosi egyházak tagjaira nézve gr. Kun Kocsárd, főgondnok ő mlta, azon nyilatkozatot tette, hogy a mely házasságok férfi magyarul jól tudó nőt vesznek el, házasságakor 50 frtot o. é. fog adni.

Végre, Szászvároson, mult év óta, mind a két papi lak mellék épületeivel kijavított, a leány-iskolai lak és terem nem csak jó karba hozott, de a leány-iskola úgy rendeztetett bé, hogy a leánykák minden dél után női munkák tanításában is részesíttetnek. Jelenlegi első pap által biztos alapítvány tétel, melyből a szegény iskolás gyermekek köntössel, és könyvvel is ellátatnak.

Az egyház most fárad abban, hogy régi — még reformatio előtti — templomát kijavítsa, abba új orgonát állítson, tornyát — melybe pár évvel ez előtt hozott egy 15, és egy 5 mázsás acél harangot — magos földel ellássa.

Szászvároson, 1871. jun. 15-én, özszeirta Dáné István, esperes.

II.

A gyula-fehérvári egyházmegyében mult évi közszinat óta történt nevezetesebb építkezésekről van szerencsém jelentésemet megtenni az alábbiakban:

1) Zalathnán a papi lak és iskola befedetett.

2) Vingárdon a paplak befedetett.

3) Sárdon az iskola ház kijavított, s lehetőleg felszereltetett.

4) Tövisen egy új orgona állított.

5) Borberekén a papi lak befedetett, a papi telken több gazdasági építkezések tételtek.

Gy.-Fehérvárt, 1871. junius 12-kén. Elekes Károly, reform. esperes.

III.

A n.-enyedi ref. egyh.-megyében az 1869 és 1870-ik évben történt kegyes adakozások, építkezések, s önszorgalmi előhaladás nyomai.

1) A g.-kereszturi egyházban: t. Bartok János, s cath. neje Szőke Katalin, egy 600 frtos orgonát állítottak. B. Kemény István alapítványából bortári alap 25 veder, 6 kupa, s 35 frt 20 kr tőke pénz egyházi épülete javítására.

2) Új Tordában: Debreceni Szabó István, s neje az egyháznak évenként 30—40 frt jövedelmet hajtó nyújtóztató padot csináltattak, hozzá sok készületekkel 1869-en; ugyan ők 1870-en a toronyra 6 zsalut, mely 200 frtba került; ugyan ők a két iskola számára egy pár diszes lobogót, mely került 50 frtba; Szabó Istvánné, s Horváth Istvánné a templomra egy 50 frtos két szárnyú diszes ajtót csináltattak; a templom kerítése kijavítására többet adakoztak 38 frt 10 krt, s az építéshez szükséges igás és tenyeres napszámokat; köz adakozás útján, a fiu-iskola számára vétetett egy 38 frt 58 kros vas kemence; szorgalmi magtár 170 véka buza, és 170 véka kukorica.

3) Szt.-Mihályfalván köz adakozás útján 63 frton az orgona kijavított; szorgalmi jövedelem 53 véka zab természet; a vizsgálat rendin 60 véka gabna tétel le magtári alapul.

4. Ar.-Polyánban, szorgalmi magtár 146 véka kukorica, s 42 frtos tőkepénz a nevelés céljára.

5) Egerbegen 1869-ben a templomon, s tornyon nagyobb szerű javítás tétel; szorgalmi magtár 100 v. buza, és 100 véka elegybuza alap.

6) Ar.-Gyeresen: Bene Julia, Kis Józsefné egy diszes urasztali szőnyegot adott; mlts Beteg Ferencné, Kozma Zsófia uraszszony pedig felajánlotta az évenkénti urvacsorai kenyér és bor kiszolgáltatását. Orgona pénz gyűlt közadakozás útján 118 frt 28 kr.

7) Felenyeden: szorgalmi magtár, a nevelés céljára, 64 véka buza s 94 véka kukorica alap.

8) Miriszlón: iskolaház építésére a szükséges igás és tenyeres napszámok felajánlása mellett, a vizsgálat rendén gyűlt 75 frt; szorgalmi jövedelem 192 véka csős kukorica; 29 véka elegybuza; magtár 500 véka csős kukorica; bortár 60 veder.

9) M.-Décsén: özv. Maksainé, néhai lelkész férje emlékezetére, csináltatott egy urasztalt, s reá diszes terítéket; szorgalmi jövedelem 31 véka buza, 93 véka kukorica, s 57 frt 50 kr tőke, a nevelés céljára.

10) Felvincen orgona javításra közadakozás útján gyűlt 130 frt; szorgalmi jövedelem: 130 véka kukorica s 18 kal. buza. Az iskolai alap, gazdálkodás útján pénzben, s terményben: 3122 frt 98 kr.

11) Sz.-Kocsárdon: szorgalmi jövedelem 58 frt értékű föld, s annak évi mivelés 594 véka csős kukorica. Iskolai alap 831 frt 71 kr. s a birtokosság által átajánlott korcsmajövedelem $\frac{1}{4}$ -e 400 frt, a nevelés céljára.

12) Bükkösen: szorgalmi jövedelem 435 véka csős kukorica, s 88 veder bor.

13) István házában: Gazdálkodás útján szereztetett a közelebbi évek alatt 604 frt értékű föld, melyet az egyház tagjai megmívelvén, évi jövedelem 300 véka szemes kukorica, 45 véka buza; a b. Kemény István alapítványából van 109 veder bór.

14) Ózdon: mlts b. Radák Ádám ur a közel multban egy szép tágas belső telket ajándékozott iskolai teleknek, ez évben pedig tetemes mennyiségű fát a papi telken leégett gazdasági épületek felépítésére; szorgalmi jövedelem 2 szekér kukorica; magtár 200 véka szemes kukorica; bortár 162 veder.

15) Csekelakán: gazdálkodás, s erdő bétiltás után előállított tőkepénz a keresk. bankban 2000 frt.

16) Gerenden: özv. gróf Klebersberg Vilmosné, gróf Kun Józsefin a mult évben ajándékozott egy nagybecsű arannyal kivarrott urasztali lepelt; ez évben egyh. épületekhez 11 drb tölgyfát; szorgalmi jövedelem: 63 véka elegybuza; 70 véka kukorica; magtári alap 100 véka kukorica; bortár 69 veder.

17) Hadrén: néhai mlts Szilvási Miklós, s Miksa Elek urak ajándékoztak a koppándi határon egy darab béállított szállót, az azt mívelő zsellérrel együtt; a csucsi határon a mlts Szilvási család $2\frac{1}{2}$ hold közlegelői illetéket, az elsőt a hadrévi pap; a másodikat a hadrévi egyház részére.

18) Harasztoson: az egyházi tőkepénz szorgalmi forrás útján 1870-ik évben felnevekedett 3 ezer frtról 4 ezerre. Vásárolt e mellett a legközelebbi években az egyház 13 hold szántót és erdőt, ebből $2\frac{1}{2}$ hold adakozás útján van véve 180 frton. Ez utobbia termett 75 véka buza, mely mint magtár fog kezelteni tanító fizetése nevelésére. Ezen adakozásnak $\frac{1}{3}$ -dát adta a pap B. Mihály iskola telek ajándékba adatott gr. Torockai Juliánna m. özv. Zeyk Józsefné által. Ez fiuiskolának van adva.

19) Csucson: mltsgs Gáspár János ur — utólagos, s részletes visszafizetés mellett — magára váltatta a romlott paplaknak észre való helyre állítását. A birtokos urak befizetvén azon 3 évre, mely alatt nem volt pap, a papi patrocíniumot, a köz halgatók egy évi egyházi bért. A birtokos urak magukra váltatták 3 hold földnek kukoricával való bévétését, a köz halgatók annak megkapását, az egyház javára. A templom 1870-ben kijavított 228 frton.

20) M.-Koppádon: kebli gazdálkodás útján, a templom 156 frton kijavított.

21) N.-Lak: Tks. Gyárfás Lajosné, szül. Réz Anna ajándékozott egy értékes himzett ur asztali terítőt; 600 frtos orgona állítottatott gazdálkodás útján.

22) M.-Kapuson: a b. Kemény István alapítványa 70 veder borra nőtte ki magát, s 28 véka szemes kukoricára.

23) Ujfaluban: a b. Kemény István alapítványa 54 veder bor; 240 véka csős kukorica.

24) Szt.-Királyt: a b. Kemény István alapítványa 107 veder bor; 185 véka szemes kukorica.

25) Csombordon: 10 évvel ez előtt tétetett össze 16 veder must orgona alapul, mely a pap gondozása mellett 650 frt. pénz és 105 véka buza alapra nőtte ki magát. E mellett a nevelés céljára szorgalmi úton gyűlt, s nevedett 163 véka szemes kukorica; 278 veder bor.

26) Gombáson: mltsgs Zeik József ur ajándékozott 7 hold első osztályú földet; szorgalmi magtár 112 véka szemes kukorica és 93 veder bor.

Az e. vizsgálati j.-könyv alapján 1871. május 26-án Balsa Mihály, n.-enyed e. megyei ev. ref. esperes.

(Folytatjuk.)

Felelet t. Almási Sámuel esperes visszazapillatásaira.

II.

(Folytatás.)

A fennebb elősorolt helységek és egyházak tehát mind magyar ajkuak és rom. katolikusok valának a secularisatio előtt; s mindezen 53 helység egytől egyig protestáns lett.

De vannak még e lajstromba nem tartozott oly magyar helységek, melyek 1556 és 1588-an innen emeltettek és egyről egyig reformált hitű egyházakat képeztek. Ilyenek: Alsó-Ilosva, Domokos, Galgó, Kackó, M.-Lápos, Szász-Nyires, és Szelecske. Ezeknek emelkedését nem a közép, hanem az egykori egyes, vagy elszaporodott birtokos, úgy a fejedelmi adományok folytán oda telepedett egyházi nemesek, darabontok, puskások, és szabadosok buzgalmának köszönhetni.

Mindezek szerint tehát Belső-Szolnokban 60 magyar egyháznak kellene léteznie.

1766-ban e megyében, a széki egyh. kerülethez 20, a dézsihez 32, együtt 52 egyház tartozván, e szerint 8 már akkor el volt pusztulva.

Lássuk, hány áll fen jelenleg? Alsó-Ilosva, Apanagyfalu, Árpástó, Baca, Bálványos-Váralya, Bethlen, Csépan, Dézs, Dézsakna, Domokos, Felőr, Kackó, Kérő, Kozárvár, Kudu, Magyar-Décse, M.-Lápos, M.-Nemegye, Málnon, Néma, Örgöngös-Fűzes, Ormány, Retteg, Sajó-Udvarhely, Somkerék, Szamosujvár, Németi, Szász-Bréte, Szász-Nyires, Szent-Margita, és Szinye, együtt 30.

E szerint, 1556 óta elpusztult éppen, fele. s haldokló állapotban van még 15.

A belső-szolnoki desolált ekkleziákban még használható templom van tudtomra: Csicsó-Mihályfalván, és Szelecskén, talán levitákkal ellátva; templom-hely és rom pedig található: Girolt, Kodor, Mánya, Péntek, Szézsárma (igen szép, a 16-dik századbeli stylben épült templom rom), Sz.-Törpény, Szükerék, és Virágos-Berek falvakban. (Doboka- és Kolozsmegyékben létező elpusztult egyházak és templom-romok itt nem említvék.)

Azonban, koránt se képzeljük, hogy hajdanta megyénkben csak enynyi magyar helység virágozott volna, mert számos iktató levelekkel be lehet bizonyitanom az ellenkezőt, midőn ezekben magyar nevű bizonyosságokat találhatni. Így például: Búzamezőn, Gyurkapatakán, Keményében; jelesen: Tálásfalván 1550-ben a falusbíró Pethő Gergely, esküdtje Farkas Lukács; így Somkuton 1579-ben éltek Pap András, Kerekes László; 1597-ben Nagy Ilyés, Karika Miklós; 1649-ben Kis János, Borz Kristófjobbágyok. Az ily egyházak kétségen kívül még a reformatio és secularisatio előtt fogtak elpusztulni, és oláhosodni.

De mit nem bizonyitanak e részben a régi adó tabellák! Ezek tömvék részint tiszta, részint eltorzított magyar nevekkel úgy, hogy a megyének $\frac{3}{4}$ -ed rész volt adózóját egykori magyarnak méltán tekinthetni. *)

És megyénknek fennebb előszámlált magyar helységei, egyetlen egyet kivéve, az eloláhosodásnak vannak kitéve. És nem csak a protestánsok, de a rom. katolikusok is apadnak napról napra. Így Csicsó-Kereszturon, miután a reformata egyház pusztulásra jutott 1715-ben a főkormányszéki bizottság által, az Approbata értelmében, a katolikus többségnek adatván át a templom hely **): s ma már a köz renden alig van két család maradvásat.

Író a hanyatlás okaira tér. A magyar nemzetiség — folytatja — I. Apafi Mihály, mint utolsó protestáns fejedelem halálával kezdett hanyatlani nagyobb mértékben; főleg, a midőn nemsokára I. Leopold alatt Kolonics kancellár és primás rendelete folytán a jezsuiták Teophil, gyula-fejéri g. püspököt megnyerték, ki 12 esperessel együtt 80,000 lelket a kath. vallással unialt 1697-ben, canonica portiot szakítottak néhol, a a több bevett vallásu papokkal hasonló rang és kiváltság biztosított.

Ebben a protestánsok sérelmet láttak, és 1698—99, és 1701. folyamodtak is az udvarhoz, de bár a disunitusoknak nyílt szavakban megengedett: hogy bármely vallásra térjenek; a fejedelem akaratának kijátszására a kath. papság talált mindig módot és eszközt; köteleseknek érezvén magukat, a protestánsoknak az egykori kölcsönt szigorral visszafizetni; minnek következtében, ezek lelkek számát nemhogy szaporíthatták volna, de az eljők görditett súlyos akadályok miatt, azoknak inkább fokról fokra apadását kényszerültek tapasztalni.

Részletezésökre térve: az alsó-illosvai ref. birtokosok 1791 206. főkormányszéki szám alatt, a felség tudtán kívül, a templom építéstől eltilódtak. Így, a kudu birtokosok egyike, katolikus lévén, ez előtt 70—80 évvel, pár oláhot tele-

*) Belső-Szolnok népessége 138,307. Ebből tehát 103,731 magyarnak kellene lenni; már pedig csak 23,753 rom. kath., 6604 helvét, 17,075 unitárius, e szerint béolvadt 69,155 magyar. Szörnyű! M. L.

**) A Rákóczi forradalom leverésével a protestánsok elleni bosszu koráiban. M. L.

pitvén be, templomot építettek, s a következők másik protestáns birtokos azokat templomostól kihányatni törekedvén, 1791. 5867. főkörmányszéki szám nyomán az oláh püspök megakadályozta, s ma már a protestáns köznép alig érti, és sok nem is érti a magyar nyelvet.

A magyar protestánsok elpusztulására — véleményem szerint — s az eloláhosodásra békelyt még a következők:

(Vége következik).

TÁRCA.

Egy néhány vonás a Sweiz erkölcsi és vallásos életéből.

(Folytatás.)

Egy más alkalommal Bernhárd megint cédulákat árult, s midőn ezt kiáltotta volna; „nézzétek, nézzétek, mint repülnek“ egy ablakból valami furfangos swizer Düts (sweizer Deuts) egy párnahajból a tollat kirázva, így kiáltott fel: „Zehet, zehet wie zie fliegen!“ A nép hangos kacajban tört ki az ötlet vagy megcsalása felett?... Bernhárd elhagyta a Sweizot, mintán vagy 120,000 scudit csalt. A népet, míg aludt, meglopták. Meg, anyagilag, szellemileg.

A reformatio bajnokai, s ezek között az éles eszű Zwingli is, ezen lelki életet lenyűgző járom alól akarták felszabadítani a népet. Einziedelni tusculanumból Zwingli 1518 decemb. 11-én Zürichbe hivatott meg papnak. Lobogott az égitűz Zwingli kebelében, égett a küzdelem vágytól, nem rettegve semmi akadálytól, semmi hatalomtól, még a római pápától sem. Sőt éppen e fön kezdte meg merész operatioit; jól értvén és érezvén a halról mondani szokott s e tekintetben legszomorubb latin közmondás keserű igazságát. Szóval és írásban igyekezett megingatni a sweizi népnek a pápákba vetett vak-hitét. Zwinglinek 13 évig tartó reformatori törekvései nem maradtak minden gyümölcs nélkül a Sweizban. A Sweiz nagyobb része lemondott a pápai lealázó és káros hatású (pápai) satellességről s Zwingli nézeteihez csatlakozott, kivéve azon 5 kantont, melyeket fennebb is említettem. Ezek hihetőleg gazdagon dotáltatva a pápai széktől, bigottismuskok vakhevében készebbek voltak meghalni, mint meghajolni az evangelium előtt. Az elkeseredés fűzét, Zwingli és hivei ellen, a pápa és alárendelt bibornokai uszításai lángra lobbantották a katolikus helységekben, a Zwingli hiveit bántalmazni kezdik, többet legyilkolnak. A katolikusok mindenütt fegyverkeznek. Zwingli látva, hogy ellentük köszörülnek a fegyvert: fél kezébe kardot, a másikba lobogót ragad s fegyverre hívja fel hiveit. A csata Kappelnél (Zürichhez 1½ órára) a reformátusok megverésével végződik 1531 octob. 11-én. Zwingli a csata téren marad; utolsó szavai kétségbeeső hiveihez, (kik látva Zwingli elestét, így kiáltottak fel: „Welch Unglück ist denn das?!“) ez vala: „Den Leib können sie wohl tödten, aber die Zeele nicht!“*)

Igen, testén győzött a fanatismus vak dübe; de lelke, műve ma is él! Csak azon konok, vakbuzgó ötkatolikus kanton emlegeti ma is gyűlölettel a nagy reformator nevét. Ez öt kanton ma is oly helyt maradó vallásos szellemű, és bigott katolikus, mint a XVI-ik században. Ma is éppen oly térd- és főhajtója a pápának, és a csalhatatlansági dogmát éppen oly ujjongva fogadta, mint ama sötét századok eretnek irtó inquisitioját.

Ama fennebb említett bizonyos Gletser-mászó tudos angol

*) Helebárdal behasított kalap alaku sisakját és zászlóját ma is lehet látni Zürichben, a Stadt Bibliothékában. H. G.

urnak a sweizi nép erkölcsi és vallásos életére vonatkozó ítéletei tehát ez öt katolikus kantonra szólnak s nem a prot. Sweizra.

A protestáns Sweiz, a szó legnemesebb értelmében vallásos. S e vallásossága a leghivebben tükröződik vissza az egyén, a család, és a társadalom életében. Minden particularis viszketegségtől mentten, a hittel a jó cselekedeteket is leginkább felőleli korunkban. Az igazságot, nem farizeusi képmutatás, és semmi más önző érdekből, egyedül önmagáért, az igazságért keresi. Vallásos, nem ősi szokásból. Protestáns, nem azért, mintha elődei, reformatorai, mint egy elmulaszthatatlan kötelességül hagyták volna hátra, példájukat szigoruan követni. Nem, mintha Zwingli, Calvin, Bullinger, Breitinger, s több más közöttük élt reformatorok, mint egy átok terhe alatt tették volna kötelességüké a szabad, józan vallásos gondolkozást, és életet. Nem, a reformatio nagy emberei, a kik éppen a lélek-ismeretet, és a szabad, független akaratot szabadították ki az átok, és elkárhozás sötét szavaival fenyegető, egyedül idvezítő vallás járma alól, ilyesmit se nem hirdettek, se nem kívántak követőiktől. Követők is természetesen, nem az ők szavaik, betűik: hanem az evangelium szellemétől áthatott működéseknek további harcosai. Munkás, béke-szerető, s józan erkölcsös életükben az „igének megtestesítője.“

Lássunk egy pár vonást isteni tiszteletükből.

A sweizi prot. isteni tisztelet, a legnagyobb egyszerűségében — a legmagasztosabb.

Minden templomba lépő helyét elfoglalva, magában egy rövid imát mond, mely a következő: „Der Herr sei mit uns!“ vagy: „Es segen uns Gott, unser Gott!“

A templom csaknem egyszerre telik meg. Nem kell, mint nálunk, 3—4 harangozás. Az egész gyülekezet énekel; még pedig oly gyönyörű öszhangban, hogy ki atheista is, önkénytelen imádkoznia kell magában. Énekes könyvekben minden ének négy hangra van letéve, melyből ki-ki azt a hangot éneklé, a miféle hangja van,

Énekeik szövege nem az ember gyarló, bűnös voltát tartalmazza, (mint a mieink nagybárára), hanem minden idő- és alkalmoszerű énekeikben a hit, remény, és szeretet vonul végig, mint az evangeliumon.

Nem képzelek az imának felségesebb és meghatóbb nyilatkozatot, mint egy ily sweizi egyház község-öszhangzó és gyönyörű éneklése. Énekel itt, mint említém, mindenki: gyermek, ifju, férfi, leány, legyen az, bármily uri rendből. Nem, mikint nálunk, a hol a kisaszszony a zsoltáros könyvtől úgy irtózik, mint az ördög a tömjéntől! Hanem az éneklés iránti ellenszenvenck nálunk, magyar protestánsoknál, (különösen a nőknél), egyik okául: az avas, régi, s némely énekeinkben csaknem az önértetet lealázó gyarlóságainak drastikus kifejezése, és néhol-néhol a finomabb, és gyöngédebb szemérmert sértő szavak is okozzák. Hiába hivatkozunk szent könyvünkre, hogy hisz az is tartalmaz ily kifejezéseket, s szent könyvünket pedig az igazság könyvének szeretjük nevezgetni, még pedig oly igazság könyvének, a mely mind az igazat, mind a hamisat, mind a szépet, mind a rútát a maga mezetlen valójában

tünteteti föl. Ez helyes is, csak hogy már korunkban, a cultur-nemzeteknél (a hová mi is szeretjük magunkat sorolni), a szemérmét, a gyöngédséget, és önértetet sértő szavak, legyenek azok bármely igazságnak kifejezői, mindenünnen ki vannak küszöbölve, nem csak a társalgásból, mely mivelte egyének közt folyik, hanem a meghamisítástól anynyira féltett szent könyvekből is. Az imakönyvekben pedig, hol olvashatunk pórias kifejezéseket? Az egyházi énekeskönyvek pedig mifélek, ha nem ima-könyvek? A mi egyházi énekes könyvünkben pedig sok a pórias kifejezés.

A sweizi énekes könyvek énekeit a legihletettebb keblű és buzgó vallásos férfiak készítették. Vannak ezek között Luther, Geliert, Gessner, Klopstock, Lawater, Kambach, Slegel, Wolf, Zinzendorf, s több más nagy emberektől remek, magasztos, s lélek emelő énekek.

Itt közlök Lawater Joh. Gáspártól, (a ki 1775—1801-ig volt zürichi lelkész), egy egyházi éneket.

Föl magosba száll az ének,
A megszentelt lelki dal;
Mely az üdv, szomj emberének
Enyhet adó hűs ital.
Föld porából ég urához,
Tér a háladó kebel,
Elvett jókért szivből áldoz,
S az Ur — áldolag felel!
Nézd, kit büne mámorából
Nyomor, inség költe fel:
Az Urhoz tér föld sarából,
S az Ur — bocsájtva felel!
Nézd, a bánat dúlta arcon,
Köny rezeg mint néma jel,
De halld: ima kél az ajkon,
S az Ur — vigaszszal felel!
Nézd az aggot a kórágyon,
Félig él, alig lehel,
Egyért esd csak: hogy meghaljon,
S az Ur — „Ámennel“ felel!

Egy gyönyörű egyházi ének szövege ez, bizonyára dallama is lélek emelő.

Naegeli, a sweizi zene-király, az egyházi zenéről így ír: „A szép templomi ének lelkesen, ihletetten énekelve, a legelragadóbb és legmagasztosabb ima!“ Hogy a sweizi egyszerű, s csaknem puritan isteni tisztelet az összes protestáns egyházak között legelső helyen áll, azt gyönyörű énekeinek köszönheti.

A mi a sweizi ima s könyörgések beltartalmát illeti, ezek nem sokban, de mégis különböznek a mi erdélyi könyörgéseinktől.

Az eredendő bűn vastag, s porba sujtó frázisai nem fő részei e könyörgéseknek. Fel van ugyan említve, a gyarlóságra épített üres fenhéjazás megtörésére; az önzés, kevélység, szeretetlenség bénító hatása a lélekre, s innen az akaratra, és cselekedetre; s éppen ezért fő részét teszi e könyörgéseknek a minden rosztól független, egyedül a jótól függő szabad akaratra való támaszkodásra fellhívó buzdítás. A test gyarlóságainak megtörése, s a lélek nemesebb erőire való támaszkodás által: a nemes önértet miveli azt, mi szép, nagy, nemes, és jó, és ama tökéletes, szent ideal felé való törekvés, a hozzá való fölemelkedés, az ima által, iránytű gyanánt szolgál az élet tengerén, világító torony annak részeiben, s biztos révpárt a kiállott hányattatások után! Így öleli fel minden dogma-

matizálás nélkül, a sweizi prot. ima a „hítet“, „reményt“, s „szere-
retetet“ Nem a nyugvó, hanem a munkás hit, remény, és szere-
tetre való törekedésre tanít a könyörgés itt. Mintha mondaná: „a-
ki dolgozik imádkozik“, vagy „segíts magadon, s az isten is meg-
segít! vagy „kiki az ő szerencsájének kovácsa.“

Isten ingyen kegyelmére, itt kevesebb ember is támaszkodik, mint bár hol.

Esőért, jó időért való könyörgésnek hire, hamva sincs. Beteg, vagy éppen haldoklóért imádkozni nincs szokásban.

Herepei Gergely.

(Folytatjuk.)

Egyházi személyek közmunka-mentessége.

A ref. közzsínat és egyházi főtanács több ízben panaszt emeltek felsőbb helyen a hivatalukat csupán közbuzgóságból ingyen teljesítő egyházi szolgáknak közmunkákkal való méltánytalan terheltetése ellen. Ezen ügyben elvégre az erdélyi kir. biztos-
tóstól egy átirat érkezett jul. 4-ikén az egyházi főtanácshoz, melyet egész terjedelmében közlünk:

3852.—1871. E. K. B.

Egy eset fordulván elő, mely szerint a közmunka tételre egyháziak és harangozók is a fennállott kir. főkormánysszék 1865. évi november 29-ről 8383.1865. sz. alatt kibocsátott körrendelete ellenére reá szorítottak, az e miatt az érdekelt egyházi előjáróság által emelt panasz ötleteből a főméltóságú közmunka és közlekedési m. kir. miniszterium folyó hó 18-ról 13844.1871. sz. alatt kelt leiratával ezen tényt a még érvényben lévő szabályozványokkal ellenkezőnek nyilatkoztatva, azon útasítást méltóztatott tenni, hogy a szabályok szerint a közmunkától mentesített egyének a törvényhozás intézkedéséig e mentességükben tartassanak meg.

Miről van szerencsém a mltsagos és főtisztelendő egyházi főtanácsot, azon megjegyzéssel értesíteni, hogy a felől mai napról jelen szám alatt egyúttal innen az erdélyi összes törvény- és helyhatóságok is tudás és alkalmazkodás végett értesítve lettek.

Kolozsvárt, június 26-án 1871.

KÜLÖNFÉLÉK.

== Folyó hó 4. 5. 6. 7-én tartattak meg a szokásos nyári vizsgák a helybeli két leány és két vegyes népiskola növendékeivel abban a templomban, melyhez közelebb esnek. Örömmel irhatjuk, hogy e négy iskolánkban ez év folytán több, mint 650 gyermek nyert olyan oktatást, mely nem csupán leckézésből állott, hanem a sziv nemesítése és az értelem fejlesztése volt a cél. Tanítóink, tanítónőink versenyeztek egymással, hogy minél fényesebb eredményt mutathassanak be. Ha ezekhez virágzó „kisdéd óvodánkat“ vesszük, mely a Fröbel-rendszer szerint alakítva, általánosan szeretett, s hová majd másfélszáz kisdéd járogat: elképzelhetik olvasóink, hogy ecclánk 800 gyermeket növelvén évenként, mennyi áldozatot hoz, s minő mértékben méltó a tiszteletre.

== Mult hó 18-án köszöntött be hédér fái egyházunkba az ujon választott, előbb mikesfalvi lelkész, Szilágyi Károly hivataltársunk. Örömmel irhatjuk, hogy az egész eccla meleg ragaszkodással és szeretettel van eltelve új papja iránt; melyhez mi csak azt teszszük: bár e meleg vonzalom teremné meg gyümölcseit ez egyházunk erkölcsi-vallásos életében; a gyakorlati élet nemes cselekedeteiben!

== A helybeli polgári iskolában a jövő ősszel felállitan-

dó harmadik tanári állomásra legközelebből általános szavazat-többséggel megválasztott Círják Albert. Istentől segedelmet kívánunk a szép pályára, melyen oly nagy feladatot kell megoldani: megkedveltetni ez iskolák gyakorlati irányát!

— A helybeli állami „Tanítónő-képezdében“ folyó hó 27. 28 és 29-ik napjain lesznek a vizsgák. A ki tudja, hogy e téren minő hátra vagyunk, bizonyára meleg érdeklődéssel viseltetik ez ügy iránt s figyelmére fogja méltatni e vizsgák eredményét.

„ARANY-KÖNYV.“

— A szükségben levő özvegy papné és árvái javára adakoztak:

27) Baráth Zsigmond	2	frt.
28) Bodrogi Samu, szebeni lelkész	1	
29) Nagy Elek, katonai lelkész	50	kr.
Az előbbivel összesen: 51 frt 50 kr.		

— A szent-lászlói égettek számára:

1) A gy.-monostori egyh. tagok	2	frt.
2) Hóry Farkas, gy.-monostori lelkész	1	
3) Albisi Sámuel, m.-láposi lelkész gyűjtése	6	50 kr.
4) Szász Gerő, ref. pap	5	„
Összesen: 14 frt 50 kr.		

KÖRÖZTETNEK:

644—1871.

Az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház minden t. lelkészeinek.

Tiszteletes urak,
szeretett szolgatársaim!

Tudomásul és teljesedésbe vétel végett szórul-szóra közlöm a nagyméltóságú belügyminiszter úr f. évi január 12-én 204 sz. alatt kelt rendeletét, melyet a vallás- és közoktatásügyi nagyméltóságú miniszter ur május 1-ről 1503 sz. a. a méltóságos egyházfőtanácshoz leküldött, honnan a június 11-én tartott gyűlésből hozám 379 sz. a. áttétetni határozottatott és e folyó július 3-án valóssággal el is érkezett.

A rendelet így hangzik:

„Haláleset alkalmával, a menyinyiben az elhunyt finemhez tartozó egyén életkorának 32 évét még nem töltötte be és születése a halálzási hely anyakönyvében beíratva nem találtatnék, minden anyakönyv-vezető köteles az általa bejegyzett halálzásról anyakönyvi kivonatot kiállítani, s azt legfeljebb 8 nap alatt, az elhunyt születés helyére nézve illetékes anyakönyv-vezetőnek megküldeni.“

„A születés hely anyakönyv-vezetője ellenben, a hozzá érkezett halálzási anyakönyvi kivonatra, hivatkozva az abban kitett halálzási helyét és keltét az elhunyt anyakönyvében az „észrevételek“ rovata alatt pontosan feljegyzendi, s ezen tett kivonatot ezen feljegyzés okmányzásául az anyakönyvek okirat gyűjteménye közt megörzendi.“

„A halálzási anyakönyv megküldése Magyarország és Erdély területén közvetlenül az illetékes anyakönyv-vezető által is eszközölhető, azon esetben azonban, ha az elhalálzási más felekezethez tartoznék, e végből az illető törvényhatóságok lesznek megkeresendők.“

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

„Mint hogy pedig a fennebbi intézkedés, a közös hadsereg érdekében, a lajtántúli miniszteriummal létrejött megállapodás folytán, az osztr. magyar birodalom egész területére lón kiterjesztve, azon esetben is, ha az elhunyt születés helye a Lajtán túl fekvő tartományok területéhez tartoznék, valamint Horvát-Slavon területre nézve, a halálzási anyakönyvi kivonatok közlése az illetékes törvényhatóságok útján lesz eszközölendő.“

„A menyinyiben végül az elhunyt születés helye más úton szabatosan megállapítható nem volna, a halálzási hely anyakönyv-vezetőjének szabadságában álland ennek kinyomozása végett a közgazgatási hatóságok közreműködését venni igénybe.“

Kolozsvárt, július 10. 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

670—1871.

1. Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a sz.-sámsoni **első** osztályu lelkészi állomás, mely e lap 21-dik számában, mint másod osztályu volt köröztetve; most pedig, miután az egyház községi előljáróság a bérzegödvényt kimutatta, mint első osztályu köröztetik.

Pályázati határnap augusztus vége.

A folyamodványok szilágy-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

2. Nagy-szebeni egyházmegyénkben a harii másod osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap augusztus vége.

A folyamodványok t. t. Ágoston Mózes, nagy-szebeni esperes aa.-hoz Balászfalvára küldendők.

Kolozsvárt, július 10-én, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

682 -- 1871.

Görgényi egyházmegyénkben:

1) A holtmarosi másodosztályu (430 frt 77 kr) lelkészi állomás.

2) A maros-járai másadosztályu (305 frt 50 kr) lelkészi állomás.

3) A komlod-oroszfái másodosztályu (455 frt) lelkészi állomás.

4) A kis-fülpesi harmadosztályu (174 frt) lelkészi állomás.

Pályázati határnap az első és harmadik szám alattira augusztus 15; a második és negyedik szám alattira augusztus vége.

A folyamodványok görgényi esperes t. t. Benkő János aához M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

Kolozsvárt, július 11. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

— A dézsaknai ref. egyház és t. papja külön előfizetők-e, vagy együttesek?

— Árapatakára. Cs. Zs. urnak. A beküldött összeg a múlt félévre szól-e, vagy a jelenire?

Kiadó-hivatal.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JULIUS 20.

29. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Pátronusaink, hajdan és most.

„Ha nem tudod, mi történt előtted: gyermek vagy“, ezzel szokta volt historiai előadásait kezdeni egyik hajdani tanárunk.

Valahányszor avult, sárgult iratokat olvasok: önkénytelenül elmélyednek gondolatim; föltámadnak lelkem előtt a rég elhunytak, s újra élem velök a rég elmúlt időköt. Látom, hogy a mi utánuk fönmaradt, emléküket az utókor számára megőrzé: nem a fényes hir, név, vagyon, s más világi hiábavalóságok, melyek után a nagy tömeg életében áhítozva fut-fárad; hanem egy-egy nemes gondolat, s egy-egy erre épített, a közjóért létesített emberszerető tett.

Menynyi tinta folyt érte: kik minálunk a pátronusok? Menynyi gunyolódtak velünk, hogy ez a név oly rugalmas, határozatlan, mely alá minden posztóruhás hitünk sorsossa belefér? S pedig, nézetem szerint, szükségtelenül, helytelenül.

Nem akarom én a régi vitát újraéleszteni; úgy is ezt a kérdést a törvénynyé vált új szervezet végkép megoldotta. De olvassuk csak át, nem szörszálasogató prokatori lélekkel, hanem a dolog lényegét kutató, s az akkori idők szellemébe beható értelemmel: mikint határozzák meg a kérdéses fogalmat 1727-ben szervező atyáink: „a népes gyűlés tagjai a pátronusok közül azok, kik vallásunk iránt való buzgóságokat cselekedettel bizonyították meg“.

Bizony cselekedettel! és pedig minő cselekedetekkel? Példáért csak egy pár mult századi végrendelethez fordulok, melyeket a véletlen hozott felszínre, midőn egyik közelebbi egyház-főtanácsi gyűlésen okmányok gyanánt fenforogtak.

Egyik kelt Nagy-Szebenben, 1788 július 1-ő napján; irá liber báró Losonci Bánffy Farkas kincstárnok és főkormányzékai alelnök, s szól benne eképpen:

„Még gyermekkoromban fogadást tettem vala az én jó Istenemnek, hogyha az ő kegyelmességét véllem közlenni, atyai áldásából vejendő vagy onocs ká-

nak tizedét, az ő Felsége szent neve dicsőségére szentelni szivből kívánom; meghallgatta az én jó Istenem az én kérésemet, és nemcsak mindennapi kenyérrel engemet mindedig bővségesen megáldott, hanem egyébként is irgalmasságának nagy voltát érdemem felett rajtam kinyilatkoztatta; szeretvén engemet az én megromlott testem állapotjához képest tölem nem reméltt hosszú élettel és az erdélyi fő-fő hivatalokra is engemet méltoztatván; nem reméllem azért, hogy senki is, a kiben az igaz isteni esmeretnek mi-kevés szikrája vagyon, engemet abban megítéljen; annyival is inkább ezen testamentumomat akármi szin alatt bontogatni kívánja, midőn az én Istenem előtt tett fogadásomat, ha mi részben is teljesíteni kívánom. Ezen okból annak okáért hagyok és testálok az erdélyi mltgs. ref. főconsistorium keze és vigyázása alá 6000 magyar forintokat, a mindjárt megemlített végekre és módok szerint: 3000 forintjának interestét a szebeni ref. eklában szolgáló református pap fizetésének pótlására esztendönkint fordítani; 2000 frtjának interestét a néhai édes atyám szándékának teljesítése végett az előregedett vagy betegesedett, és e miatt eklézián kívül levő papok számára, egynek-egynek 20—20 m. frtokat adván; a hatodik ezer frtnak interestét a bonchidai ref. ekléziabeli papnak és mesternek sat“.

„Ugyan az irt főconsistorium vigyázása alatt a bonchidai ref. eklának hagyok 300 m. forintokat, melynek interesse esztendönkint fordittassék a bonchidai iskolában tanuló ref. gyermekeknek megkívántató könyvek vásárlására.

„Valamint a néhai édes atyám kegyes indulatjából a kolozsvári ref. collegiumban tanuló ifjuság számára a bonchidai házától esztendönkint két-két száz véka buzát adni szokott vala, úgy én is édes atyámnak nyomdokát követni kívánván, azon 200 véka buzát esztendönkint a nevezett ref. collegium számára beszolgáltatni el nem mulattam; teljes reménységgel vagyok azért, hogy kedves atyámfiái, kikre a bonchidai jószág holtam után szállani fog, ezen kegyes alalmazását kiadni nem sajnálják.

„A megemlített kolozsvári ref. collegiumhoz, mint a hol kevés tudományoknak fundamentumát vetetem, tartozó háládatosságtól és szent vallásunk megmaradását ohajtó buzgóságból viseltetvén, két aluminiumnak fundusul hagyok 1000 magyar frtokat“. sat.

— A második, kezünk alatti végrendelet két Maros-Vásárhely sz. k. városában, 1783 bőjtelő havának 14-ik napján; irák vargyasi b. Dániel István Udvarhelyszék főkirálybirája és felesége zabolai gróf Mikes Anna. Egy helyt a férj eként szól:

„Hogy az én világi életemre ingyen kegyelemből kiterjedett áldásaiban is az én Istenemnek nagyságos neve az én holtom után is megdicsőíttessék; azért az én uramnak dicsősége terjesztésére hagyom és vallom:

1-ször is azt örökösön állandó törvényül, hogy a miképen néhai édes szüleim m. báró Dániel István ur és m. gróf Pekri Polixéna aszszony ő nagyságok, Isten dicsőségéhez való buzgóságból rendelték volt minden jószágaikban való allodialis buza- és bortertermésnek dézméjét a marosvásárhelyi ref. collegiumhoz; valamint ő nagyságok éltekben azon rendelkezéseket hiven megtartották, reám örökség szerint által bocsáttották és én is fogyatkozás nélkül kiszolgáltattam és kiszolgáltatom: ugy ezen örökségül leszállott rendelés és törvény az én dátosi, kutyfalvi, veszszősi, királyfalvi, vargyasi és rákosi jószágaimban az én holtom után is minden successoraimnak idejében, örökösön megmásolhatatlan és ellene mondhatatlan törvény legyen, hogy minden allodialis buza és őszi rozs, ugy bortertermésnek igaz tizedje a marosvásárhelyi collegiumhoz és székelyudvarhelyi ref. gymnasiumhoz eszten-dőnként kiadattassék. Ezeknek igazán való kiszolgáltatására pedig holtom után következő minden successoraim, a kiknek a megirt jószágaim birodalmában lesznek, örökösön kötelesek legyenek, valamint üdvösségüket és Istennek áldását kívánják“. sat.

„2-or hagyom és vallom az udvarhelyi ref. gymnasiumnak Udvarhely városában levő minden fundusaimat, azokon való házaimat, külső-belső adpertinentiáimat.“

„3-or, hagyok és vallok ugyan az udvarhelyi ref. gymnasiumnak 5000 magyar frtot“. sat. sat.

— Ime, ilyenek voltak pátronusaink hajdan; ilyen volt a cselekedettel bizonyított buzgóság!

És most?

Nincs okunk szégyenkedni a jelen nemzedékért; az ősök szép példája követőket talált az utódokban is. Hivatkozhatunk csak az 1856-ik évre, midőn erdélyi ref. középtanodáink léte forgott kockán: minő áldozatokat tettek kicsinyek és nagyok; hivatkozha-

tunk bátran a jelenkor tükrére, a „Prot Közlöny“-ben most folyó „Legszebb cikk“-re. Mig a közbuzgóságnak ily jeleivel találkozunk, életre-valóságunkban nincs okunk kételkedni.

Ezt a buzgóságot kívánta ébren tartani és érde-me szerint jutalmazni a legujabb szervezet, midőn ily rendkívüli érdemű egyéneknek az egyházkerületi közgyűlés tagjaivá választhatását, az egyházme-gyek és főiskolák ajánlatára, elhatározta.

Igaz, hogy a „puritán képviselők“ szerint ezek nem valódi nép-képviselők. De hagyján! édes barátim: talán képviselnek ezek is valakiket oly valódilag, mint azok a 30 ezer, vagy nem tudom, hány lélek választottai, kiket igen gyakran sallangos, soha nem teljesíthető ígéretnek, vagy egy kis „választó-viz“ juttat a lelkesültség árjában képviselői székbe.

Midőn közelebből az enyedi közszinaton egyik egyházfőtanácsbi biztos ezt az intézkedést a mult időkből megtartott „copfnak“ nevezé, helyesen jegyezte meg szerintünk egyik esperes atyánkfia, hogy „ez bizony nem copf, hanem a ranyhaj; adja Isten, hogy nagyra nőjjön!“.

— De mig a jelenben buzgólkodunk és áldozunk, szent kötelesség az ősokről ránk szállott hagyományokat is sértetlenül megőriznünk, megkívánja ezt tőlünk az alapítók emléke, s meg jövő fenmaradásunk. Ily meggyőződéstől áthatva rendelte el a napokban a ref. egyházi főtanács, hogy a folyamatban levő telekkönyvezés alkalmával minden egyházi szolgálmányt, régibb adományt, alapítványt az illető birtokokra, melyek után adva, vagy melyekre alapítva voltak: be kell a telekkönyvező hivatalnál jelenteni, nehogy jövőben csonkulást szenvedhessenek.

Ez alkalommal ki fognak igazodni oly hiányok is, melyek a forradalmi évek zavarai közt csusztak be elnézésből, vagy feledékenységgel. Például, hogy csak egyet idézzek: az állandó főcons. julius 9-iki ülésében fenforgott a bonchidai pap és mester volt, és mostani fizetése, az ottani két Bánffi-udvartól (jelenleg b. Bánffi Albert és gróf Bánffi Miklós kezén). Az egyházvizsgálati jegyzőkönyv kimutatása szerint volt az említett két udvartól 1848-ig a pap fizetése:

50 kalongya elegybuza; 4 kalongya tiszta, subtitulo laska; 50 véka csős törökbuza; 6 bárány; 50 font turó; 23 veder bor; 31 váltó forint; 5 szekér tűzifa, és 5 szekér széna. A mester fizetése volt:

22 renens forint, 54 kr. váltóban; 28 véka elegybuza; 28 font turó; 15 veder bor; 3 bárány; 5 szekér fa; 30 véka csős törökbuza; 1 rideg sertés; 1 véka

borsó; 1 véka fuszujka; 2 szekér széna, és 1/2 véka törökbuza férőjü föld.

S most, mindezekért kap a pap évenként csak 50 frt 40 krt o. é; a mester 21 ftot o. é.

Az egyházi főtanács felszólította a patronusokat illetékeiknek természetben való kiszolgáltatására, vagy méltányos árban való megváltására. Nem kételkedünk: kívánt eredményel.

Sz. S.

„A legszebb cikk“.

IV.

A kolos-kalotai egyházmegyéből.

1) Vistában: Mátyás Márton, Mátyás István, Székely András-Márton, Székely András-István, özv. Mátyás Jánosné, özv. Húszár Mártonné egy új cin-kaunát vetek az úr asztalára; egy új iskolaház — kőből — most van munka alatt.

2) Szucsákban: ifj. Kelemen Elek birtokos, unitárius vallású édes anyja emlékére, ajándékozott; 1) egy nagy fejr bat-tiszt percaill abroszt lilla szín selyem szalaggal, s négy sor ezüst csipkével díszítve, széle brüsszeli csipkével van körül varva; 2) egy kisebb testszín selyem keszkenőt, nagy virágokkal, széle brüsszeli csipkével szegélyezve; 3) egy kék virágu, alapjában fe-jér szőnyeg; 4) egy kamuka asztalkendő.

3) Mérában: a templom kijavitva 1871-ben.

4) Kajántón: a templom anynyira elkészült, hogy már benne tartatik isteni-tisztelet, a hívek buzgóságára nagy befolyás-sal volt az 1869-ik évi állam-segélyből ezen egyház számára adott 250 forint.

5) Fejérdén: egy új iskolaház kőfala emeltetett fel, de befedésére és felszerelésére az egyháznak elegendő ereje nincsen.

6) Kolozson: a t. pap atyafi egy ezüst színű emailirozott poharat ajándékozott az úrasztalához.

7) Patában: özvegy Boda Pálné egy új orgonát alkudott 480 forinton, melyre előlegezett is 100 forintot.

8) Létán: az elégett pap-lak újból építéséhez az anyagok beszerezvék, fogatosított, a menyinyiben már fedél alatt is van; a folyó évben lakható lesz.

9) O-Fenesen: özvegy Kun Ferencné, Vince Kriska aján-dékozott az ur asztalára egy selyem takarót.

10) Sztánában: özvegy Mátyás Mártonné egy violaszín selyem urasztali keszkenőt ajándékozott.

11) Valkón: egy csinos és kényelmes pap-lak végeztetett bé 1870-ben.

12) Gy.-Vásárhelyen: mltgs Biró László ur egy sző-szék takarót ajándékozott.

N.-Enyed, jun. 19. 1871. Szakács István, esperes.

V.

A déézi egyházmegyében.

Építkezések az 1870¹/₂-dik évben a következők tör-téntek:

1) Páncélcsehen: a templom egészen újból befedetett csinoson, s tűzfalai kiigazítottak.

2) M.-Macskáson: új papi-lak épült, mely májusban tel-jesen lakhatóvá lesz.

3) K.-Lonán: gr. Teleky Miksa ur a templomot, papi

lakot, papi gabonást csinosan újból fedette. Az iskola-telek körü kerítésére karót, vesszőt adott, s így az jó moddal körül kerit-tetett.

4) Kérőben: az új iskola bevégeztetett, s a tanulás benne meg is kezdetett; az egész iskola létesítése, építése körül kiváló munkásságot tanusított lelkész t. Dózsa Imre aá.

5) Ormányban: új papilak épült, mely májusban teljesen bevégezve leend. Ennek építési költségei fedezésére 200 for. áll-lamkölcson adatott. Az építkezés körül sok fáradságot fejtett ki algonok t. Pataki Gyula ur, és lelkész Agyagási Gábor aá.

6) Kackon: új papilak épült, juniusra lakható leend.

7) Berkeszen: a diszes nagy iskola bevégeztetett, teljesen minden iskolai kellékekkel felszereltetett. Ezen iskola építés kör-ül, az egyházi tagok áldozattétele mellett, különösen felemlitendő építő gondnok, szolgabíró id. t. Takács Zsigmond urnak tevé-kenysége, buzgalma, ernyedetlen jó indulata.

7) Hoszszufalván: az udvari templom romba indulván, annak minden anyagjait gr. Teleky Miksa ur az egyháznak ki-szolgáltatta, hogy templom az egyház birtokára építtessék. E mel-lett, minden hiányzó anyagok kiállítását, mesteremberek fizetését elvállalta az építendő templom körül; a hívek csak is fuvarra és napszámra köteleztetvén, részt venni a templom építésnél. Az anyagok szállítása meg is kezdetett.

9) H.-Láposon: a romba indult ó templom egészen lesze-detett, s újból építettett fel csinosan, új izlés szerint, és ez mind az 1870-ik év nyarán, s sept. 2-án fel is szenteltetett. Az építés körül nagy buzgalmat fejtettek ki lelkész Soós Ferenc, gond-nok Szöllösi József, és rector Morvai Mihály.

Alapítványozások történtek:

I. Kackon: a már bejelentett Cserényi Károly-féle 500 forintos alapítványon kívül:

a) Naláci Károlina	300
b) Ifj. Ujfalvi Sámuel	200
c) Roth Pál	200
d) Cserényi Ferencné	50

Ezek mellett: özv. Ujfalvi Ádámné aszszony, kötelezte ma-gát, 400 forintról szóló alapítvány levélnek beadására, mind a ka-c-kói papság örökös megalapítása tekintetéből, kepeváltságkép.

II. Berkeszen, Katona Miklós ur, néhai dajkája Juhász Katalin nevére 40 forintos alapítványt tett le, hogy ezen ösz-szegnek 10% kamatja, egy fiu és egy leány tanuló közt osztassék meg jutalomul a vallás tanban kitüntetendő jelességökért.

Adományozások.

a) Pénzben:

1) Berkeszen: az e. tagok még az 1861-ik évben fel-ajánlották volt államkölcseiket torony és iskola építésre. Külön-féle akadályok miatt, az egyház az államkötvényt csak is 1870-ben kaphatta ki; a kamat folyóvá tételét pedig a folyó évben. Egysé-ges államkötvénye 1700 forintos; kamatja a 20% levonással 71 frt, 40 kr. ércpénzben.

2) Koltó-Katalinban: ugyanazon alkalommal történt az ajándékozás; a siker is Berkeszszel együtt nyeretett meg. A kö-zös államadóssági kötvény 2710 frt; kamatja 1033 frt. E mellett még 520 frt államkölcson a m. k. főtanácshoz felküldetett egy-séges államkötvénynyeli kicseréltetés eszközlése tekintetéből. Az ajándékozás templom építésre szól.

3) Berkeszen: az új iskola felszerelési költségére adomá-nyozott m. gr. Teleki Miksa ur 50 frt; m. Ujfalusi Mik-lós ur pedig 20 frtot.

4) D.-Aknán: Osváth János ur 6 frt 80 kros adossá-gának felvételét az egyháza ruházta át.

b) Birtokban:

Galgon erdő-arányosítás útján az egyház 10 hold erdőt nyert.

c) Ingóságokban:

1) Kackón: Ujfalvi Ádám urnő egy szép keleti szövet-asztaltakarót ajándékozott az egyháznak.

2) Csomafáján Zoltán Mária, egy asztal takarót az ur asztalára.

3) Kozárváron: Istvánfi Elekné egy koporsó takarót.

4) Zsomboron: Zsombori Lajos ur, az egyház számára egy két kulcsu láda készíttetésére vállalkozott.

5) Csomafáján: Butyka Lajos ur, hasonlóan, egy két kulcsu láda készíttetésére.

Ezek azon főbb mozzanatok, melyek egyh. megyében az 1870-ik évben történtek. És azt hiszem, ily szegény, néptelen egyházban, ezek az előhaladásnak jelei.

S.-M.-Berkesz, 1871. máj. 3. Almási Sámuel, esperes.

VI.

Sajói káptalan:

Sófálván az egy évtized előtt megkezdődött tagosítás odáig haladt elő, hogy közelebről a kihatás is keresztül lesz vive. És ekkor egyházunk 15 hold egyházi birtok-tulajdonhoz jut, melyet néhai Wér Farkas volt b.-szolnokmegyei főispán és néhai Zsombori János és érdektársai 6—6 holdban és a község földmives osztálya 3 holdban adományoztak volt a tagosítás megkezdésekor, és melyet a mult évi kiszakítási igény tárgyalásakor a nmltsgu urak, úgy a nép képviselői jóvá hagytak.

Ugyan Sófálván az egyház kölcsön-magtára feleslegéből ez előtt 4 évvel 3 hold minden évben használható málé földet vásárolván, azt a hivek művelik; s midőn így most két éve, az 1856-ki égés után, csak ideiglenes fedéllel ellátott templomát újból befedte, mult évben magtárt építtetett, s újból egy hold birtokot vásárolt.

Szász-cegői egyházunk ez előtt 5 évvel ürességbe jövéen, nem kapott papot, kétszeri köröztetés után is a papi fizetés csekélysége miatt. Az egyház kölcsön-magtára, s a kepe és papi földek jövedelméből 5 holdas papi telket, 25 hold papi birtokot vásárolt, s a mult jó termés által oda segítettett, hogy magának papot vihetett.

Besztercén ugyan a templom-építés még helyt áll, de az egyház újból 1200 fr. könyör-adomány birtokához jutott, melyből paplakot vásárolhatván, reménye van, papot nyerhetni, aki az egyház megalakítását tovább munkálhassa.

Balázsfalván egy jó csür, végébe, pajtával ellátva, építtetett.

Minden előkészület meg van téve, hogy Galacon, Ósben templomunk kiujjittassék; ugy Sajon a torony égés óta roskatággá vált purkányzata felépíttessék, s befedessék; ugy K.-Budakon a lévitai lak és Galacon egy felügyelői ház; Cegőben pedig a templom befedésére van megtéve az előkészület.

Kentelke, május 10. 1871. Vályi Elek, dékán.

VII.

A görgényi ref. egyházmegyéből.

1. Nevezetesebb építkezés:

a) D.-Széplakon, papi ház javíttatott, papi telken új istálló épült.

b) Toldalag, 2 mázsás acél harangot rendelt.

3) Holtmaros, 4 mázsás érc harangot öntetett.

d) M.-Régenben, papi ház javítás.

e) V.-Szt-Iványon, templom befedtetett.

f) M.-Járában toronyépítés folyamatban van.

g) M.-Péterlakán, templomfedés munkába van véve.

h) Felfalu, egy bérházat megváltott.

2. Szorgalmi jövedelem:

a) Abafáján, 59 véka csős törökbuza harmadában.

b) Magyaró, napszámváltság 129 frt.

c) Holtmaros, 42 véka rozs.

d) Görgény, kaszálással 20 frt 50 kr.

e) M.-Bölkény, 27 véka buza, 33 véka zab.

f) Gernyeszeg, 400 véka csős törökbuza harmadában, 35 véka, egyház földében.

g) D.-Széplak, 25 n. véka zab, 40 frt eladott törökbuza.

h) Teke, 8 holdat mivel harmadában, de silány termés miatt csak 89 n. vékát adott; melléktermények, hulladékok ára 18 frt 69 kr.

i) Komlód, 1 frt 94 kr, törökbuza termés.

k) Oroszfája, 15 véka zab, 18 véka csős törökbuza.

l) Köbölkut, 3 holdat mivel törökbuzával, de a silány termés csak 4 frtot jövedelmezett.

m) U.-Szt-Péteren, 2 véka törökbuza vetés tönkre ment.

n) Tusonban, rozs termés miatt 9 frt 10 kr.

o) Ercse, hasonló okból 4 frt 30 kr.

p) Unoka, 5 véka buza.

q) Toldalag, 23 n. véka rozs, 18 $\frac{1}{2}$ v. zab, 3 szekér széna és sarju feldolgozása.

r) Sárpatak, törökbuza termésből 60 frt

s) Beresztelke, szénacsínálással 68 frt 75 kr.

t) V.-Szt-Iván, 166 v. csős törökbuza.

u) Kis-Fülpös, 60 véka zab.

x) Tancs: 6 $\frac{1}{2}$ véka vetésre 294 v. csős törökbuza, 96 v. zab.

y) Sáronberke, 5 hold földön 33 v. törökbuza, 165 frt rovatál.

z) Szengyel: 15 v. vetésre 23 $\frac{1}{2}$ v. zab.

3. Ajándékozás:

a) Abafáján, egyházmegyei pap-mesterei alapítványból tanítói fizetésre bejött 34 frt 48 kr.

b) Szász-Régen: a) templomra b. Kemény György 100 frt, b) templomra adakozás többektől 76 frt 93 kr, c) Régenvidéki Guszt. Ad fiokgyelet felerészben templom, fele iskolavásárra 22 frt 88 kr, d) Koszta által intézett májális jövedelme templomra 62 frt 29 kr, e) iskolavásárra egyház tagjai 132 frt 20 kr, Igéretben 108 frt 90 kr. f) Balogh Ferenc papi kepe tőkájéül 100 frt.

c) Jod, templomra közadakozás 50 frt.

d) Holtmaros: ajándék a hivektől harangra 129 frt 90 kr, rovatál u. e célra 80 frt 50 kr, ajándék koporsó takaróra 19 frt 20 kr.

e) Görgény-Szt-Imre, Korponai Sámuel iskolai alapítvány 50 frt, Fábián Róza, Csuda Tamásné papi-mesterei fizetésre alapítvány 60 frt.

f) Oroszfája, birtokosság, korcsmajog illetőség egy telek után, kis birtokosság és község államköltsönének felét.

g) Köbölkuton, Deák István és János koporsótakarót ígértek.

h) Págozsán, t. Darkó Lajos egy harangot ígért 150 frt értékig.

i) Ölyves, orgonára gyült 16 frt. Birtokosság mesteri jó-vedelem-pótlására egy 4 h. 878 □öl jó minőségű szénafüvet. Déési Amália k. a. 4 d. urasztali abroszt és kendőt.

k) Sárpatak, a 650 frtos orgona, rovatal és közadako-zásból állítottatott.

l) V.-Szt-Ivánon, templomfedésre: gr. Klebesberg Vil-mosné 50 frt, b. Löwenthal Sámuelné 60 frt, Horváth Mihály 10 frt, Kis György, régeni polgár, 2 frt, község rovatal utján 260 frt, iskolára 44 frt 25 kr.

m) M.-Régen: Kovács János, Ilka leánya emlékére, 50 frt iskola alapítvány. Iskolai jutalmakra Viski Elek 5 frt, Szekeres Adél 2 frt, Körösi József 2 frt ára könyv.

4. Birtok szaporodás:

Sz.-Régenben, iskolaház és tanítói laknak vétetett egy ház 2641 frton.

M.-Péterlaka, 1871. jun. 14. Benkő János, esperes.

VIII.

A marosi ev. ref. egyh. megye.

1.) N.-Ernyének, t. Szikszai Zsigmond ur egy urasztali palackot.

2.) Udvarfalvának, a helyi ns. birtokosság orgonára 260 frt 20 kr, ugyanazon célra m.-vásárhelyi dr. Péterfi József 2 frt többen 3 frt 60 kr.

3.) Galambodnak, özv. t. Agyagási Péterné, Kis Anna és özv. t. Szöllösi Józsefné, Kis Rózália ajándékoztak egy a kántor előtti állványra és egy a papi szószékre való takarót.

4.) M.-Kölpénynek, oda való Zongor Domokosné urasz-tali készletre 52 frt.

5.) M.-Sámsondnak, n. Szekeres János ur hagyományo-zott 100 frtot.

6.) M.-Bándnak, toronyépítésre id. Bartha Ferenc 100 frt, Szász Elek 20 frt, Boldizsár Mihály 10 frt.

7.) Jedden, iskola számára Zrinyi János 2 frt.

8.) Harcónak, t. Antal Imre ur m. e. egy hold térmértékű termő helyet, m. Gálfalvi Imre és Zsigmond urak egy fél hold he-lyiséget.

9.) Topának, a ns. birtokosság kepefa tőkére 100 frt és templom fedetésre 26 frt, ugyan ezen célra ny.-szeredai Szenko-vics Mihály ur 10 frt.

10.) B.-Madarason, harangra a helyi birtokosság 100 frt.

11.) Ákosfalván, id. Erdős Ferenc egy bibliát, Dósa László és nője egy 30 frtos szószék takarót, t. Kiss József ur ígért életére urasztali kenyeret, Gál Mártonné egy urasztali takarót, Elek János és neje 27 frtos urasztali takarót.

12.) Koronkának, e. megyei algondnok mltsgs gr. Tol-dalagi Viktor ur, isk. célokra adott 20 frt, ígért még bizonyos ösz-szeget, a nyári tanítás pótlására.

13.) Káp.-Szt-Miklóson, if. özv. Kádár Ferencné, to-rony alja kiigazítására 6 frt.

14.) Cserefalván, özvegy Kovács Péterné elengedett a helybeli ekklézsiának 50 frt adósságot, s ajándékozott egy kis te-mető helyet is.

15.) Ny.-Szeredának, a helybeli birtokosság fakepe tő-kére ajándékozott 1000 frt kész pénzt.

16.) Májában, a járási t. dulló biztos ur iskolai célokra adott 2 frtot.

17.) Selyében, többeknek, még a vizsg. bizottságnak is, s főleg a helybeli papnak templom építésre százakra menő ada-kozása, kész pénz- és terményben.

18.) Magyaróson, Márton József 26 frt 89 krt adott kötlevéiben.

19.) Ny.-Szt-Imrén, b.-madarasi lelkész, t. Losonci Jó-zsef, az iskola számára adott négy konc író papirt, fél kupa ten-tát és 60 drb rézpennát.

20.) Ny.-Andrásfalván, t. Csongvai Károlyné, az ur-asztalára adott egy veres selyemmel varrott kendőt.

21.) Bedében, a t. papné az urasztalára, egy belől ara-nyozott, email készítményű poharat.

22.) Gyalakután, Osváth László ur 2 frt 30 krt.

23.) Rigmánynak, berei Májai Mihályné Régeni Eszter egy szószék takarót.

24.) Vajasnán, a parajdi t. pap és papné ajándékoztak egy 9 frtos szószék takarót.

25.) Erdő-Szt-Györgyön, mltsgs Zeyk Gábor ur adott az iskolának 2 frtot.

26.) Havadtőn, a bedei t. papné urasztalára egy tüveg poharat.

Az 1870—71-ik évi visitat, protocullumokból kiírta, és ki-adta, Lőrincfalván, 1871. május 25-én. Pap Elek, e. ig. megyei k. jegyző.

Felelet t. Almási Sámuel esperes visszazapillan-tásaira.

II.

(Folytatása és vége.)

1. Némely birtokos, oláh falujából, áttelepítetté jobbágyait magyar népességű birtokába, meglehet, ártatlan gazdasági szán-dékból, s megfordítva; így a magyarnak olvadnia, pusztulnia kellett.

2. Mikor egy protestáns birtokost rom. kath. vó követett, vagy valamely protestáns birtok kath. kézre szállott, ilyenkor leg-előbb is a papi dézma-negyed vonatott el; az elpusztult, vagy elüldözött magyar jobbágy helyére egyesült hitű oláh hozatott, s így az azelőtt tiszta magyar helység lassankint oláhvá lön. Somkereken 1779-ben a még protestáns birtokosok, köz egyetértéssel, az oláhokat merő-ben kitiltották; később több katolikus birtokos vegyülvén közik-be, s a gróf Gyulai-család itteni ága is katholizálván, a nemzetiség csakhamar fel lön áldozva. Fel-Órben, hol egyet-len oláh sem volt, katolikus birtokosok telepedvén, ma már (1858) 445. egyesült oláh, s csak 148 reformatus lélek van; ho-lott Décsén, melyet mindig protestánsok birtak, egyetlenegy oláh sincs, s az egész falu tiszta refor-mátus magyarságból áll. Dézsen, hol a városi jegyző-könyvek szerint 1722, 26, 30, 37, 38-ban sat, mindannyiszor kitiltották a bételepedni akaró oláhokat: már 1798. katolikus birtokosok zsellér-telkeikre uniált oláhokat tele-pítvén bé, kénytelen volt a város megtérni; sőt tem-plom-helyet szakítani ki számukra, s ma már 1485 oláh, esperesi hely, s a városnak elégséges oka van nemzetiségén nagyon is ag-gódní. Szamosujvárt szintén 1755. az oláhok harangot té-vén, azt lehányatta a város; de Áron püspök a főkormányzók útján újból felvonatta, s ma már két templom, s fényes püspökség, s clérica színhelyévé lön, nyomdával ellátva.

3. A magyar nemzetiség hanyatlásának okát továbbá a ve-gyes, házasságokban találom, ha a férfi oláh, nejét vallására kény-szeríti; ha a nő a böjtöt megtartja, férjét vallása szertartásába

csábítgatja, s mindenik gyermekeit oláh nyelv és vallásban nevelteti.

4. Az einemzetlenedés további oka: hogy az oláh eddigelő 16—18 éves korában nősülni szokott. Szaporaságra Erdélyben talán csak a székely közelítheti meg. Gyermekeiket 10—12 éves korukba szolgálatba adják, s magyar gazdákhöz állítván, egy ezred rész tanul magyarul, a gazda oláh nyelven beszél hozzá, s ily úton hihetetlen gyorsasággal terjed az oláhság.

5. A protestáns lelkészek se a családfőkre, se sarjukra nézve nemzetiségi közönyösségükért szükséges erélyvel, fenyítéssel fellépni nem merészelték, különben a patronusok haragját vonják magukra, s hivatali állások is veszélyeztetve lesz. Több kegyur nem is tartá a lelkészt kellő tiszteletben és tekintélyben.

6. Az Approbata 1. 5. 1. cikkéből azt látom: hogy az esperesek az elpusztult egyházak jövedelméből mit sem foglalhatnak el, hanem a Compilata 1. 1. 6. szerint azonnal csak felügyelői lehetnek; s mégis: később létrejött a visszaélés, és időnkben háborítlanul él és virágzik. Nem volt-e ez ily húzamos idők alatt, a leghatásosabb okok egyike: hogy egyik egyház a másik után elpusztuljon, és soha többé föl ne épüljön? Holott, ha az országban minden elpusztult egyháznak jól kezelt jövedelme alaptőkévé összegyűjtve, évről évre neveltetik, s ma nemzetiségünk védelmére fordítatik: aligha lenne okunk aggodalomra.

7. A falusi iskolák nyomorult állapotja, vagy azok nem léte; a mesterek és kántorok szárandó sorsa, kiket regény, és színmű íróink torzképekül állítanak elő a közönség megnevezetésére — a népnek e csekély iskoláktól is irtozása — a legfőbb okok egyike az elbutulás, következőleg: az elnemzetietlenülésre. Sokak által pártolt eszme volt az: hogy a köznépet nem jó, nem tanácsos iskoláztatni. És ezen páni-félsz, sőt inkább

indolentia, és fősვნყség szűlte eszmerőgzöttség nemzetiségünkön irtozatosan megboszulta magát.

A szászt és hébert vallásos szervezete, s folytonosan virágzó iskolái mentették meg az elpusztulástól; mert alig találhatni Erdélyben szászt és zsidót, ki legalább írni és olvasni ne tudjon.

A papnöveldeken és tanítói képezdeken kívül, főleg a jól rendezett iskola és kisdedovó intézet az, melyek által nemzetiségünket Erdélyben a végveszélytől megmenthetjük sat. sat.

Szükségesnek tartottuk e diplomatikai adatokból merített, és 10 évre terjedő jeles és avatott tollal irt műből a fennebbiekét szóról szóra közleni; egyfelől: mert desolatáinkról, s azok okairól e lapokban elmondott nézeteimre új világot vét, s hitelességüket kétségtelessé teszi; másfelől: esperes Almási urat, s támadásainak netán helyeslőit meggyőzi: hogy álokoskodásokkal, s kisserű pedanteriával, a napfény tiszta igazságot elhomályosítani, kétségessé tenni nem lehet.

Szóval, a mint cikksorozatomban elmondtam: csak is úgy akkor segíthetünk magunkon, ha anyaszentegyházunk állását annak minden egyes részeiben ismerjük, a pusztulások és romok alapokait felfedezzük, s egész erélyvel azon leszünk: hogy a megtámadottakat a végpusztulástól megmentjük; szóval: anyaszentegyházunk anynyi felől vérző sebeit minél hamarább bégyógyítsuk, s új életre, s új virulatra öbresszük. Az új szervezettől, s az egyházi életben szétterjedő szabad mozgalomtól, s érlüktetéstől minden jót és üdvöst várhatunk vallásunk, népiskoláink, s ezekből folyólag: nemzetiségünk újjászületése érdekében. Legyünk buzgók s igaz magyarok, mint protestáns őseink, Bocskai és Bethlen Gábor korában; s nem félhetünk, mert ha az őik szelleme lesz velünk, senki és semmi nem lehet ellenünk.

Medgyes Lajos.

TÁRCA.

Egy néhány vonás a Sweiz erkölcsi és vallásos életéből.

(Folytatás.)

Az egyházi beszédek itt csaknem mind homilethaszerűek, s meglepő művészen vannak az ókor eseményei a jelenkor körülményeivel s viszonyaival találva. Virág, sallang, frazis semmi, legfennebb hasonlatok vannak beékelve. Meleg vallásosság, evangeliumi szellem, józan philozophia és nemes költészet köntösébe van öltöztetve az igazság beszédjeikben.

A szónoklatra különben kevés suly van fektetve. Hanem annál több a gestusra, még a tulságig: mivel az egész beszéd folyama alatt gesticulál a pap, talán ezzel akarván pótolni a szónoklat hiányát, vagy hogy annál kézzel foghatóbb legyen az igazság?

A szónoklatra különben a sweizi németnyelv, különös sajátosságai miatt, nem is éppen legalkalmasabb, a dialectustól pedig a papok, sőt még a tavárok sem mentek.

A nicht helyett ezt mondja: nüt, az iszt helyett ist, (vastag s-el) natürlich helyett csak: türli. Továbbá, majd minden ch-t: kh-nak mond stb. stb.

Hanem dacára annak, hogy az úgy nevezett, modern szavallati modor, vagy szónoklat hiányzik praedicationóikból, (a mint észlel-

tem) egy ily egyszerű bibliai nyelven tartott beszéddel még is nagyobb hatást, lelkesedést kelthetnek, mint nálunk bármely szóvirágos s nagy gonddal készített s a rhetorica szabályainak pontosan megfelelő beszéddel.

Óh igen, s ez természetes is; mert egy igazán vallásos lelkületű nép, több erőt, hitet, reményt és szeretetet merít egy evangelium szellemében irt beszédből, mint a mi nagyon is civilizációnodott praedicationóinkból.

Itt még tekintély az evangelium. Itt még sz. ideál a Jézus önzetlen s magasztos élete, a melyhez hasonlók törekszenek lenni a családi, társadalmi, vallásos és erkölcsi életben. Míg nálunk, nem sokat bizonyíthatunk praedicationóinkban a biblia szavaival, hanem magát a bibliát kell tudnunk gyenge szavainkkal támogatni, és a kinek ez sikerült: jó beszédet tartott. De kérdés, ha nálunk folytonosan a biblia mellett maradunk, építhetünk-e annyit, a menyinit akarnánk?! Vajjon nem nevezné-e beszédünket egy „új világnézet“-követő, e materialis világban, a bibliától avasónak. Vagy egyáltalában, e gyenge hitű epochában, mikor mindent a tudásra szeretnek építeni, vajjon, a tudás határán felül, a hit fogalmába eső bizonyítékainkért, nem fognának-e helyt maradó s minden szabad vizsgálódást mellőzni szerető — vakhittékeknek nevezgetni?

Élet; élet! Életet kell öntenünk a holt betűkbe, szavakba az

evangéliom szelleme s a vallásos szív melegével, az élet caleidoscop tarkaságu változataiból. A hit theoriája és munkás practicum, az evang. meggyőző erejével azon utra kell a hallgatók lelkét terelni, mely út az igazság, az élet. A vallásos szellemet kell táplálni tudnunk: „mert a szellem e tekintetben olyan, (mint Laboulaye mondja) mint a test, nem szavakból él; a dolgok anyaga kell neki!“

A sweizi prot. papság bámulatos ügyességgel tud egyházi beszédeiben a nép vallásos és erkölcsi életére hatni.

Nem igyekszik pedans szigorúsággal „örök igazságot, elveket“ ráerőszakolni a hallgatók lelkére. Nem ostoroz, midőn az erkölcsi életre törekszik hatni. Hanem mind két esetben tanít, oktat, nevel józan szabadságra; mely a velünk született gyarlóság korlátozásába, de egyszersmind a bennünk levő isteninnek, a léleknek nemesítésében és tökéletesítésében áll. Megmutatja az utat, a melyen botránkozás nélkül haladhatunk, kijelöli a határokat, a melyen túl a gyarlóság: bűnné, az erény: ábránddá válik. A nélkül, hogy böjti praedicatio-modorban moralizálna; vagy dogmaticus szellemben hitcikkkel untatna: az evangélium gyöngédségével s a szeretet szavaival erkölcsre tanít, az igazság antipodessével hitre. S a ki az evangéliumnak e kettős irányát követi az életben is, az jól tudja, hogy mit reméljen a földön, s mit a siron túl!

De nem csak szájukon hordozzák itt az urnak szavait, itt az ige testté is válik künn az életben. A sweizi munkás, béke-, igazságszerető és áldozatra kész: s ez leghivebb tükre a nemes vallásosságnak és felvilágosodott gondolkodásnak.

Nem foglalkozom hosszasan azon fáradságtalan munkásság feltüntetésével, a melylyel e terméketlen hegy-völgyes országban törekszik a nép saját anyagi jóléte előmozdítása érdekében. Nem is említem azt, hogy a Sweiz saját termékeiből egy éven át csak 31 hétig táplálkozhatnak. Nem sorolom elő, hogy melyik cantonban hány milliónair van; csak az egyetlen Zürich cantont említem fel, a melynek 277,000 lakója között 40 — mond negyven — millionairje van. Továbbá, 120 különböző gyár, stb. Hanem szólok azon tiszteletre méltó felebaráti áldozatkészségeiről e kis országnak, a melyekkel századokon át halmozza az arra szorultakat, legyenek azok bármi-féle nemzetiségűek, avagy felekezettiek. Szólok továbbá arról is, hogy mily nemeskeblűleg bánt és bánik az ártatlanul üldözöttek, a hit és igazság bajnokaival, kiket saját honuk kormánya menekülni kényszerített!

Angliában, (mely 1553-ig az ártatlanul üldözöttek asylumául szolgált) 1553-ban I. Mária (VIII. Henriknek a vastag tudatlanságban és türelmetlenségben e méltó utóda) lépett Anglia trónjára; e nő a protestansoknak legkonokabb üldözője volt. A ki elég vakmerő volt ekkor Angliában a prot. szabad nézeteket vallani, az életével játszott ekkor. A legártatlanabb protestans családokat, melyek hitüket nem titkolták, máglyára, élethossziglan börtönre ítélte. Ezerenkint hagyták el az inquisitio autoda-féjéhez hasonló eljárásaival rémitgetett protestansok Angliát. Legtöbben a Sweizba menekültek, hol a legvendégszeretőbb karokkal fogadtattak. Genf, Arau, Basel, Bern, Zürich vetélkedtek a vendégszeretben. A menekülteket saját tűzhelyeikhez fogadták, megosztották velük azt a kenyeret, a melyet saját fáradságuk után istennek köszöntek, Templomokat nyitottak számukra, gyermekeiket iskoláikba fogadták. Minden szükségessel ellátták, a nélkül, hogy valaminek árát kívánták volna. *)

*) Wein, Früchte, Lebensmittel aller Art gab die Regierung hinlänglich unentgeltlich. Stb. . .

1555-ben 60 család menekült Olaszországból a nagyrészt már prot. Sweizba, hitük, elvük gyakorlása végett. Ezek közül 133 egyén Zürichben telepedett le. Sokan közülök meg is honosodtak, és itt maradtak. Mint pl. a Pestalozsi család, a melyből való a híres paedagog Pestalozsi is, a ki Zürichben született 1764-ben jan. 12-én; továbbá Muralt, Orell, stb. családok, ez utóbbi 3 család most is virágzó és jeles családok Zürichben. Egy Pestalozsi most zürichi ref. lelkész. Dr. Orell pedig a protestans „Hilfsverein“ elnöke.

1676-ban 26 magyar reform. pap és óskola tanító a gálya-rabságból Ruyter hollandi admiral közbenjárására megmenekedve Nápolyból, egyenesen a Sweizba vették az útjokat. Éhezve, rongyosan, a fogság és az ut viszontagságaitól megviselten (mivel gyalogjöttek) érkeztek a Sweizba, s itt pihenték ki azt. 20 napot tartozkodtak itt, nagyjából Zürichben, míg az ellenük való fanaticus ellenszenv otthon lecsilapodék. A sweiziak tőlük kitelhetőleg enyhíteni igyekeztek siralmas sorsukon. *)

1682-ben, mintegy 20 francia család a prot. hitről talál a Sweizban vendégszerető fogadtatást. Maig is sok francia prot. van itt. Jelesen Zürichben 50 család, a kiknek külön templomjuk és lelkészük van.

1686-ban 1000 piemonti. 1688-ban 30 lengyel telepedik le a Sweizban.

De ki győzné előszámlálni minden menekültet, kiket a Sweiz áldozatkészségével elhalmozott, a mióta az evangéliom legbuzgóbb harcosa.

E f. évben is fényesen kimutatta, a Sweizba internált francia foglyok iránti önzetlen rokonszenvét, melyről magyar lapjaink is tettek említést.

Ez év január 8-án, az őszszobombázott Strasburg lakóinak számára Zürichben egy prot. templomban Alexand. Sweizer híres zürichi pap egyetlen beszédjével 30,000 francot gyűjtött! A ki miféle ingó értékes tárgyat magával vitt a templomba, azt mind ott hagyta. A gyermek zsebpénzét, az ifju óráját, a nő ékszerét, a férfi tárcája tartalmát, vagy ha pénz nem volt történetesen nála: névjegyét vette elé, s reá 100—200 francot irt.

Megeshetik, hogy erre e sorok olvasói közül többen, kik az itteni viszonyokkal ismeretlenek, ilyen formán is reflectálhatnak: „könnyű alamizsnát adni onnan, a hol van; de továbbá, egy ily bőkezű adakozásra egy oly szivet-lelket megrendítő esemény kell, mint a strasburgi, s még tovább, ember is kell a gátra, oly híres szónok, mint Sweizer, a ki ha kell, a köveket is meg tudja indítani, mint a mythologiai Amphion. . .!“ E feltételes megjegyzésre még azt lehetne megjegyezni, hogy mind meglehet a fennebb elősorolt körülmény: gazdagság, a strasburgi esemény, egy oly híres megindító beszéd; s mindezek dacára kevés helyt tudnának ennyire megindítani (a mai önző korban) egy templomi közönséget, hogy a fennebbi nemes tett legyen eredménye. Lélek, szeretet, vallásosan és human szellemben művelt lelkület kell ide! Ilyen a vallásos élet s ennek kitűnő nyilatkozatai a Sweizban!

Herepei Gergely.

(Vége következik).

*) 1676. XXVI. Ungarische Kirchen- und Schuldiener, langen als von Galeeren erledigte Exulanten, in Zürich an, werden von den Stiftsherren und der Stadtgeistlichkeit verpflegt. (Documenten von der Geschichte Zürich.)

KÜLÖNFÉLÉK.

== Mező-bándi egyház-községünkben tudósítanak, hogy ez ecelánkban a népnevelés ügye egyike a legfontosabb teendőknél, s mindazok, kikre e kötelesség teljesítése bizva van: hiven sáfárkodnak. Ugyanis, míg más akárhány községben vagy éppen semmi iskolázás sincs; vagy a közoktatásügyi törvényt csak immel-ámmal hajtják végre, midőn a törvényben meghatározott nyolc hónap helyet tanítanak négyet: Bándon szept. elején szokott kezdődni az iskolai év és július második vasárnapjáig tart. A legközelebről tartották meg az ez évi vizsgát teljes megelégedésre, a mikor is jutalmakat osztottak a jelesebb növendékek közül mintegy 19-nek, tanfelügyelő mlgs. Filep Albert ur, és a helybeli lelkész, t. Vas Tamás szivességéből. A jövő évre pedig oda való birtokos m. Sándor Pál ur tűzött ki egy aranyat, melyet a legjobb tanuló fog elnyerni. — Fogadják az illetők teljes elismerésünket e nemes buzgólkodásért. Csak rajta, kézzel-lábbal; az e téren való munkálkodás meg nem szégyenit; Bánd oly magyar-telep, mely meszsze vetheti jótékony sugarát a közelében fekvő Mezőségben.

== Mint a pesti lapokból látjuk, a megalakulandó „Reform-egylet“ már tartott is némi előleges értekezletet Toltsvai Nagy Gedeon és Kovács Albert barátunk működése folytán. Összehitták ugyanis, az egyletnek Pesten lakó tagjait, hogy előintézkedéseket tegyenek a f. évi october 4-re összehívandó országos reform-egyletre nézve, hogy kész programmal álljanak elő. Számosan jelentek meg, s köztük Percel Mór, ki — mint magát kifejezé — az által mutatja ki legélénkebb érdeklődését a reform-egylet eszméje és célja iránt, hogy három évi visszavonulása után ez az egylet az, hol a nyilvánosság előtt újra fellép. — Hoszszabb vita után a pesti reform-egylet magát megalakultnak nyilatkoztatja. Egy bizottságot küldött ki, melynek feladata leendett: az egylet alapszabályzatára javaslatot kidolgozni, s intézkedési tervet állapítani meg, az országos ülés összehívását illetőleg. — E bizottság tagjainul felkérettek: Zsivora György, Percel Mór, dr. Arányi, Buzogány Áron, Thanhoffer Pál, dr. Ballagi Mór, dr. Barsi József és Dömötör János; és e bizottmány a mult vasárnap volt előterjesztendő munkálatát. A legnagyobb érdeklődéssel várjuk az eredményt; mert meg vagyunk győződve, hogy a mi felfogásunknak elégtételt fog szolgáltatni!

== Nem tehetjük, hogy meg ne említsük, illetőleg, ne ajánljuk az illetők figyelmébe Brassóban lakó Nagy József orgona-művészt, ki működése körében már eddig is a legszébb elismerésben részesült az által, hogy bár minő nagyságu orgonák készítését lélekismeretes pontossággal végre hajtotta és pedig olcsó áron s több évi jótállás mellett. E fiatal ember meglátogatta a külföldet, el van látva kitünő bizonyítványokkal, s valóságos nemes becsvágygal csüng művészetén. Felhívjuk az illetők figyelmét, hogy adandó alkalommal hozzá forduljanak. Lakik: Brassóban, bolgárszeg, 1436. sz. házban.

— A szerb és görög keleti hitű oláhok, egy 1868-ik évi törvény szerint két külön autonóm egyházra váltak szét, s azolta folyton alkudoznak az iskolai vagyon megosztása felett, mely a szerbek kezében volt, s kiadni nem akarták kezeik közül. Végre megtörtént az egyezés, mely szerint az oláh egyház 300,000 frtot kap. — Lám, ezek hamarább kiegyeztek, mint mi az ev. luth.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

atyafiakkal; ezek már évtizedek óta tartják kezükben a hatóságuk alatt állott egyházaink dézma-kárpótlásait s minden sürgetéseink dacára, még ma is függőben áll. Tán, segítségünkre jön a törvényes eljárás ott, hol az atyafiságos szeretet és méltányosság nem segíthetnek jogos követeléseinkben!

== Vettük a „Ker. Magvető“ VI-ik kötetének II-ik füzetét. Az obligat cikkeken kívül, minket Ferencz József „Felelet a válaszra“ feliratu felelése lapunkkal érdekel valamennyire. Csak valamennyire; mert az egész már oly sekélyes vizeken uszik, hogy már-már megfenekléstől féltjük. Jámbor arccal mond el oly dolgokat, melyekről azt szeretné elhitetni, hogy azok nagyon erősek, holott gyarlók biz' azok; felemlegeti, hogy mi nem vagyunk loyálisok, mert egy másik cikket nem adtunk ki; még fogadást is ajánl, mint ha yankee volna, hogy oly dolgot palástoljon el, melyre nincs — cadentia; sat. Mikor legkevesebb dolgunk lesz: ugy lehet, visszatérünk rá!

„ARANY-KÖNYV.“

== A szükségben levő özvegy papné és árvái javára adakoztak:

30) Zsombori Elekné, M.-N.-Zsomboron	2	frt
31) Özv. Zsombori Gyuláné, Hidalmáson	1	
32) Majthényi Ferencné, Hidalmáson	2	
33) Szigethi Gy. Ágnes, zsombori pap Püspöki Mihályné	1	
34) Ifjabb Kordáné, Hidalmáson	1	50 kr.
35) Egy valaki, Hidalmáson	—	30
36) Horváth, gyógyszerész Hidalmáson	—	50
37) Keceli Albertné, Hidalmáson	—	50
38) Orvos Gombosné, Hidalmáson	1	
39) Potyó Béla, M.-N.-Zsombor	1	
40) N. N. M.-N.-Zsomboron	—	„ 40 „
Az előbbivel összesen		62 frt 70 kr.

KÖRÖZTETIK:

687—1871.

A n.-enyedi püspöki vizsgálat alatti egyházközségben üres-ségbe jött első osztályu (1017 frt o. é.) lelkészi állomás.

Pályázati határnap september elsője.

A folyamodványok alólirtohoz Kolozsvárra küldendők.

Kolozsvárt, julius 17. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

53) Bacába. Mikor mind a kezünkben lesz: közlését azonnal megkezdjük.

— Tiszt. Sármási Áron és a hosdái eccla. külön előfizetők-e, vagy együttetek?

— Sütő Kálmán urnak. Csak az utolsó postát birtuk kiolvasni; kérjük, tudassa lakását is. Előfizetésében pedig 1 frttal többet küldött be. Tessék rendelkezni.

— T. Szász József urnak. Az első félevről teljes számu példánnyal — fájdalom — többé nem szolgálhatunk.

Kiadó-hivatal.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JULIUS 27.

30. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az erdélyi ref. papság.

I.

Kolozsvárt, július 24. 1871.

Komoly, életbevágó kérdések vitatásánál ellenségei levén minden túlzásnak, korlátolni törekszünk magunkat abban, hogy valamely általunk fejtegetett kérdés egyik, vagy másik ágát a többiek rovására méltányoljuk és emeljük ki. Mert valamely részletnek, a többiek bár hallgatólagos csekélylése mellett történő kiemelése, előtérbe-állítása könnyen a részek összeségének, az egésznek zavarná meg szerves összefüggését, hátrányára magának a kiemelt részletnek is. Csak ha valamely részlet a többiek felett az egészre nézve különös nyomatékul bír, van helyén annak éles kiemelése. Ezért, például, káros egyoldalúságnak tartjuk ama fölfogást, mely szerint valaki a közjollót alapföltételül kizárólag a tudományt, vagy a művészet virágzását, vagy a vallásos életet, avagy csupán az anyagi gyarapodást ismeri el. Nem így gondolkozott az egyetemes fölfogás magaslatára emelkedő görög szellem; ennek bölcselete szerint, az élet nagy oecomiájában, az anyagi és szellemi érdekek barátságosan ölelték egymást, és hitregéje a különböző tudomány- és művészet-ágak képviselőit, a múzsákat, testvéreknek mondotta.

De, hogy tárgyamhoz közelitsek, midőn látjuk erdélyi ref. egyházunkban az egyh. életet csaknem a null-fokra alásülyedten; midőn ezt még azok is, kik egyházas embereknek éppen nem mondhatók, ha gondolkozó szellemmel és hazafias érzéssel bírnak, legalább is roppant társadalmi bajnak kell, hogy tartsák; s midőn már ez okból is és még inkább vallásos érzelmekből, s meggyőződésünkben kifolyólag magunkat indítatva érezzük, gondolkozni a nevezett baj okáról és az eszközökről, melyek segedelmével az elhárítható lenne: úgy hisszük, hogy a dolgok megítélésénél és méltatásánál követni szokott, fentebb jelzett álláspontunkhoz hiven járunk el, ha egyházi életünk sinlő állapotának megszüntetése végett, olvasóink közérdekeltségét, mindenek előtt az egyházi élet egyik

igen fontos tényezője, a vallástanítók, vagy igehirdetők, vulgo: papok *) ügye iránt törekszünk felébrésztetni.

Mert bár elismerjük, hogy az egyház helyes külszervezete, az alsóbb és felsőbb iskolák virágzó állapota és a hívek vallásos jámborsága szükséges tényezői a virágzó prot. egyh. életnek; de meg vagyunk győződve arról is, hogy az első és legfőbb tényező, és annak mintegy középpontja, éltető eleme: a papság. Mert első rendben a papság van hivatva arra, hogy Krisztus evangyeliomát, amaz eszméket, melyek egyedül képesek az ember-világot gyarlóságaitól és nyomoraitól megszabadítani, igaz jelentésükben felfogja, másokkal is megértesse, terjessze; életre, megtestülésre juttassa; szóval: főleg a papság kezére van bízva ama célnak munkálása, melyért létesült és áll fenn az egyházi társulat. Ez okból, valamilyen prot. egyházban a papság általános és szakképzettsége, társadalmi állása, buzgó törekvése, vagy indolentiája, a hívek által iránta tanúsított, vagy tőle megvont tisztelet: a legelhatározóbb befolyással bírnak az illető egyház állapotára.

És pedig, ha széttekintünk erdélyi ref. egyházunkban, meggyőződhetünk, hogy az egyh. élet említett tényezői közül a legcsekélyebb figyelem tárgya, éppen a papság. Népiskoláink érdekében csak történt egy és más üdvös intézkedés; sőt a közérdekeltséget e tekintetben örömmel látjuk növekedni. Az egyház külszervezetével pedig éppen sokat bajlottunk, sőt közelebről szervezkedési megállapodás is jött létre, melynek tagadhatatlanul megvan legalább azon érdeme, hogy az addigi chaoticus rendetlenséget megszü-

*) Krisztus evangyelioma szerint pap, az-az: közbenjáró Isten és ember közt; közvetítője az isteni kegyelemnek, nem létezik; a papság intézményét a zsidóktól és pogányoktól vette át a katolikus egyház; azért, a protestantizmus első korszakában, annak hősei nem is nevezték magukat papoknak, hanem igehirdetőknek, vallástanítóknak, az ur igéje szolgálóinak sat. Később a prot. egyház keblében győzelemre jutott orthodoxia coryphaeusai örömet nevezték magukat papoknak, hogy a zsidó és pogány papi méltóság nimbuszával legyenek fődve. Mi a közszokást követve, használjuk a „pap” elnevezést.

teti. Csak a papságot, dacára fontos jelentőségének, részesíti egyházunk a mostoha gyermekek sorsában.

Elsőben is, egyházunk nem fordít elégséges gondot arra, hogy papságunk a kellő szakképzettséggel bírjon. Ez állítás igazsága felől mindenkit meggyőzhet — fájdalom! — a tapasztalás. Nézzünk csak végig papjaink során: találni fogunk köztük számos értelmes, sőt kitűnően jártas egyént a classica literatúrában, jeles elméleti és gyakorlati gazdát, erős vitázót politikai kérdések fejtegetése alkalmával, kedves társalgót sat., de annál kevesebb olyant, ki elégséges jártassággal bírna a theologia mezején; ki a historialag fejlett és folyton fejlődő christianismust fejlődése különböző phasisai szerint ismerné, s így igaz és alapos itélettel tudná azt méltatni; a ki ismerné legalább a bibliát úgy, a mint annak literaturai jelentőségét, tartalmának vallás- erkölcsi becset, aetheticai szépségét, és fönségét az újabb exegesis világánál megismerni lehet.

Csak keveset látunk olyant, ki öntudatosan követne valamely theologiai pártirányt; és a nagyobb rész, ha bizonyos színezettel bírónak, például orthodoxnak, vagy pedig a liberalisokhoz tartozónak látszik is: ez csak onnan van, hogy amazok gyermekkori naiv hitök némi töredékétől nem tudnak egészen megszabadulni, s mert megszokták az örökölt formákat; emezek pedig azt hiszik — s pedig nagyon helytelenül — hogy a liberalisok álláspontján leplet fognak találni hitetlenségük eltakarására. Igen, ez okok miatt, s teljességgel nem azért tűnnek fel ilyen vagy amolyan színben, mert a különböző pártok véleményét, tanait és eszméit eszköz- és kedélyükön átszűrven, belőlük a szellemükkel rokon elemeket elsajátították. Innen papjaink nagy részének lágymelegsége, sőt hitetlensége. És mert nem igyekeztek „magoknak hitet szerezni“, s mert nincs meggyőződésük: nem is képesek szólni szívből, szívhez. Innen az, hogy a szokásos kifejezés szerint, túlon-túl világiások. Nem szeretnénk e megjegyzésnél félre értetni; nem kívánjuk, hogy a pap a régi képmutatók és álszenteskedők mezét magára öltse. A pap is csak ember, bár isteni célok munkása. Ne is akarjon egyéb lenni, mint ember; de ember a szó teljes értelmében, ki tudja és tanusítja is, hogy az életet nem tartja játéknak, hanem komoly, megoldandó feladatnak azon út és eszköz segítségével, melyet az emberiség nagy mestere felmutatott. „Sirjon, a sirokkal és örvendjen, az örvendőkkel.“ De fájdalom, van elég papunk, éppen az érintett okok folytán, ki nem csak ezt teszi, hanem a farkasok hangját sem átalja hallatni, ha történetesen farkasok társaságába jutott. Akarám mondani:

a legnagyobb kedvteléssel vesz részt a divatos, frivol konversációkban, és így nagy mértékben segítik azokat, kik a társadalmi boldogság koporsóját építgetik.

Mindenek előtt azért egyházunknak arról kell gondoskodnia, hogy papságunk alapos szakképzettséget nyerjen. Különben, hovatovább még inkább csak árnyéka lesz annak, a minek lennie kellene valósággal; csak tengődni fog, de élni nem; s vele együtt tengődni fog maga az egyház is, és ez állapotában elveszti jogát magához az élethez. Egyházunk figyelmének azért theologicum seminariumunkra kell hogy irányuljon.

Igaz, hogy enyedi főiskolánk buzgó áldozatkészéssel felállított közelebről egy negyedik theologiai tanszéket is; igaz, hogy szerencsések vagyunk, mind a négy tanszéken jeles és buzgó, törekvő erőket látni; de az érintett intézkedés és törekvések kellő sikerrel eredményezni mindaddig nem fognak, míg az illető ifjaknak alkalom nem nyújtatik arra is, hogy a theologiai tanfolyamra lépésük előtt alapos philosophiai képzettségben részesüljenek. Mert úgy hiszem, senki sem vonja kétségbe, hogy a mai theologiai ismeretek színvonalára emelkedni, csak a philosophia terén való kellő jártasság segedelmével lehetséges. Vagy concentrálnunk kell azért philosophiai tanszékeinket Enyedre, vagy Kolozsvárra, — mint történt theologiai tanszékeinkkel; — vagy pedig, enyedi főiskolánknak áldozattal is arra kell törekednie, hogy meglévő egy phil. tanszéke mellé még legalább kettőt állítson. Ezt nevezett főiskolánk, mostani virágzó oeconomicai viszonyai közt, úgy hisszük, tulságos erőfeszítés nélkül is megteheti.

De mit tegyünk mi, kik már a munkások sorában állunk az ur kertjének barázdáin, és pedig érezzük erőnk hiányos voltát, és az erőnyerés forrásaihoz, az iskolákhoz már vissza nem térhetünk. Igaz, hogy az említett forráshoz többé nem közelithetünk, de igen egy máshoz: erőt merithetünk mindnyájan mindnyájunk ismereteiből, tapasztalásaiból, felvilágosításaiból. Közeledjünk azért egymáshoz, alakítsunk, mi papok, a pestvidékiek dicséretes példájára, egyh. megyénkint egyleteket, hiányaink pótlására, szellemi erőnk kifejtése és gazdagítása céljából. Minden tractusban van egy néhány olyan egyén, ki alkalmas, hogy megindítsa és végre hajtsa a köralakítás munkáját.

Baló Sándor.

„A legszebb cikk“.

IX.

A küküllői ref. egyházmegye.

1) Ugrán: Székely János magtár-alapul adott 15 véka rozst; iskolai alapul a közlegelőből 3 hold földet.

- 2) Besenyőben: az iskolának szakítottatott 10 hold föld.
- 3) M. Déllőn: m. Gyárfás Lajosné ajándékozott egy nagy becsű selyem urasztali takarót, 4 hold föld fogatott be temetőnek, mely be is kerítettett.
- 4) O. Déllőn: Demeter Ferenc és Demeter Anna egy megye-szin takarót az urasztalára; Puskás János egy szép katedra takarót. Gyümölcsfa iskolának szakasztatott egy fél hold föld.
- 5) Csapón: m. Gyárfás Lajos ur és neje Réz Anna uraszszony, egyházi épületek javíttatására 4 hold tagosított földet az egyház tagja mellett; építettett saját költségén egy temető őrházat, és a gyümölcs tenyésztésre, az iskola számára, a míg él, évenként 5 frt. o. é. Néhai Berzeneci Sándor ur az iskola számára hagyományozott 200 frtot o. é.; itt is m. Gyárfás Lajosné az urasztalára egy értékes kék selyem, ezüst fonallal kivarrott takarót.
- 6) Radnót: a közlegelőből az iskola részére méretett ki 10 hold föld.
- 7) Bogáton: a birtokosság az iskolának ajándékozott 46 hold földet.
- 8) Mező-Bodon: tks. Molnár Károly ur áltai alapított iskolai tőke 600 frt; a birtokosság adott ugyan az iskolának 14 hold földet.
- 9) Királyfalván: a nyugalmazott lelkész, t. Sebestyén András ur, iskola tőke alapul 20 frtot; m. Horváth Gyula ur iskolai szükségletre 12 frtot és 8 szál deszkát; iskolai magtár-alap többek által 12 véka szemes törökbuza.
- 10) Súlye: iskola-alapul többek adtak 21 véka búzát. Magtár: 135 véka csős törökbuza, bortár 5 veder.
- 11) Sz.-Benedek: Bortár alapított több egyház tag által 40 veder.
- 12) B.-Szt.-Miklós: Tamás János ajándékozott egy szőr, veres rojtos urasztali takarót; iskolaház építésre az egyház tagjai 7 szál fát, és 35 frtot o. é. b. Radák Ádám 25 frtot, Ladányi Benedek 10 frtot, gr. Bethlen Józsefné 3 frtot, Bartha Mózes 10 frtot, b. Bruchenthal Hermán 30 szekér követ; ezeken kívül, az egyház tagjai magtár-alapul 115 véka csős törökbuza; Sámuel József lelkész, 8 véka búzát.
- 13) Sövényfalván: mlt. Fekete Lajos ur a templom javítására és nagyobbítására 194 frt. 45 krt.
- 14) D.-Sz.-Mártonban: Báthori András egy szép fehér rojtos urasztali takarót.
- 15) Szőkefalva: bortárt alapított 126 veder.
- 16) Gálfalván: az iskolaház építésére szántottak egy nagy láb földet felibe.
- 17) Pocsfalván: Szőke József, malom mester, egy urvacsorai poharat.
- 18) Haranglábbon: iskolaház építésére a nép megajánlott 20,000 téglát, és a munkát, 16 szekér követ; mlt. Vita Sándor ur 5000 téglát, 5 szekér fát, és 50 frtot; t. Felszegi Gábor ur 2000 téglát, 5 szekér fát, téglá égetni; Benedek Ferenc ref. lelkész 1000 téglát; tks. Tamási Béla ur egy fertály tutajt.
- 19) Sz.-Csáváson: tks. Kinisy Pál ur ajándékozott az egyháznak 12 frtot o. é., mlt. Réz Mihály ur 6 frtot iskola-alapnak. Most épül új iskola-ház.
- 20) Bonyhán: néhai Bod Péter iskolai alapra 400 frtot o. é.; Dunka Gizella kisasszony egy igen értékes urasztali terítőt.
- 21) Bernádon: mlt. Dániel Mihályné, Pasztohi Rózália

uraszszony egy szőlőt ajándékozott a levita számára. Iskola-tőke alapul ajándékozott mlt. Daniel Mihályné 5 frt, Zsombori Mihály ur 1 frt, Borosnyai Simon 50 kr, t. Benkő József ur 1 frt, özvegy Berecki Józsefné 50 kr, t. Veres Sándor ur 50 kr, t. Székely Gergely ur 50 kr, Benedek Ferenc esperes 1 frt, Madaras Farkasné 50 kr, a köz hallgatók 2 frt 75 krt; itt is új iskolaház épül.

22) G.-Váralyán: mlt. Pasztohi Daniel Lőrinc ur bortár-alapul 10 veder bort, és a Sinka nevű helyen egy darab szőlőt; Musnai Sándor lelkész 3 veder bort; Sebes János 1 vedret, ez a bortár iskola alapul szolgál.

23) Gogányban: iskola alapul a nép 14 veder bortárt alapított.

24) Mikefalván: Lojda Ferenc egy üveg, belől arany-szin, poharat.

25) Héderfáján: néhai gr. Bánfi Miklósné, Bethlen Kata ó nagyméltósága egy iskola helyiség vásárlására 400 frtot o. é. Templom építési költségére a nép 53 frtot.

26) O. Udvarhelyen: néhai Bede Károly ur 33 veder bortárt alapított.

27) K. Sz.-Mártonon: tisz. Józsa Zsigmond ur, elhalt nője emlékére, iskolai tőke alapul 5 frtot.

28) Balavásáron: néhai Komis kapitány ajándékozott, kevéssel halála előtt, 100 frtot iskolai tőke alapul.

29) Egestőn: az egestői nők katedra takarót közköltéségen, 7 frt 26 kr; öntettek adakozásból egy mázsás harangot; haszonbérli Grot János 5 frt, tisz. Soos Farkas lelkész 50 kr, Nagy János egy urasztali terítőt, t. Berecki Sándor ur egy szőlőt.

30. Kis-Kenden: a falusi község 90 vékából álló magtárát átajándékozta az egyháznak, iskola alapul.

31) Nagy-Kenden: a torony bádoggal fedetett, melyre tks. Téglási György ur ajándékozott 40 frtot o. é., egy új urasztalát csináltatott, és egy szép urasztali takarót, és az urasztalát mindig ellátja kenyérrel és borral: ugyan a toronyra ajándékozott: Fülöp Istvan a torony egyik fiókjára egy gombot, Konc Minika István egy más fiókra ugyancsak gombot; ismét tks. Téglási György ur istálló és csűr építettétven kőből cserép fedél alá, erre is ajándékozott 20 frtot, a mesteri házra 10 frtot.

32) Erzsébetvárosban: mlt. Földvári Józsefné, gróf Haller Klára uraszszony az urasztalára egy himzett igen értékes szép selyem takarót, ugyan ő nagysága egy más selyem arany csipkés takarót meghalt fia emlékére.

33) Somogyomon: tks. Horváth Márton ur, és nője Szabó Anna asszony ajándékozott az urasztalára egy ezüst, belől arany-nyal futtatott fertályos poharat, egy cin kannát, egy cin tányért, egy fehér csipkével szegélyezett urasztali takarót, egy varratos rojtos keszkenőt, egy fátyol asztalterítőt csipkével szegélyezve, egy hárászszal kidolgozott virágos lencsövetű katedra takarót, és ez előtt mintegy két évvel, építettett saját költségén egy templomot, mely a templom helylyel és harangokkal együtt került 3000 forintba.

34) Sz.-Medgyes egy nagyon alkalmas levitai házat cserélt, melyben tágas iskolaház van felszerelve; ajándékozott: Márton Sofia urasztali poharat sárga rézből, Plum Józsefné 6 frtot a levitai ház-cserére; templom épült, melynek helyiségére a medgyesi lutheranum praesbyterium egy bástyát ajándékozván, abból bővön kikerült a kő és téglá-anyag. A templom építésre ajándékozott: gr. Haller Jenő 40 frt, b. Radák Ádám 29 frt, báró Bruchenthal Hermán 10 frt, b. Radák Ádámné, gr. Lázár Olga

20 frt, mlt. Földvári Ferenc ur 10 frt, n. Bágya Ferenc 10 frt, gr. Haller Béla 5 frt, gr. Grundemanné 5 frt, Köllönte Mózes 5 frt, gr. Bethlen Farkasné 5 frt, Hers Lázár 2 frt, Ladányi Benedek 2 frt, b. Bornemisza József 2 frt, mlt. Pócsa József 2 frt, P. D. L. 5 frt, mlt. Földvári József ur 2 frt, mlt. Mikó Mihály ur 5 frt, Kinizsi Pál 2 frt, Barthon Károly 1 frt, Kinizsi István 1 frt, özvegy Gábor Jánosné 1 frt, Mártonfi 2 frt, B. Józsefné 1 frt, Erdélyi József 1 frt, Geréb András 1 frt, Darvas 1 frt, Dumitru Barb 1 frt, t. Sámuel József ur, b.-sz.-miklósi lelkész, 1 frt, Kalozsai János 1 frt, Varga Dániel 1 frt, egy ev. pap 1 frt, Pálosi György 1 frt, Pásztóhi Rózália 1 frt, Horváth Márton ur 5 frt, Szentiványi Kálmán 1 frt, Gerendiné 5 frt.

Harangláb, máj. 5-én, 1871. Benedek Ferenc, esperes.

X.

A n.-szebeni ev. ref. egyházmegye.

1) Alamoron: két éve alakult magtára és 1870 végén 424 véka törökbuza volt.

2) Balázsfalván: 1869-ben alakult magtára; felesen járultak az egyház számára adakozásaikkal: b. Radák Ádám 30, b. Bánfi János 30, b. Splényi ő nagyságaik 30 véka szemes törökbuzával, Bede Móza, Henter Ferenc 4—4 vékával. Jelenlegi állása 200 véka.

3) Bényén: templomát b. Radák ő nagysága egészen újra cserepeztette; papi lakját egészen újra kerített; volt öreg lelkészét évenként 150 frttal nyugalmaztatta, s ennek halála után az új lelkésznek mostani fizetése pótlásul évenként 100 frtot ajánlott. Magtára 140 véka.

4) Becén: bortára 166 veder, melyhez t. Jakab Károly ur 25 vederrel járult; szorgalmi úton természetett 114 véka gabonát. Pár év alatt a nép szorgalma 500—600 frtot teremtett.

5) Bocsárdon: templomát 1800 frttal újra fedette, kijavított; ehez járultak: Zeyk József ő nagysága 200, Kovrig Tivadar rom. kath. birtokos ur 50 frttal; a hallgatók a szükséges napszámmal és azzal, hogy a többi pénzt az egyház földi mivéléséből szorgalmi úton állították elő. Magtára 156 véka, és 255 kalangya búza szorgalmi úton természetve.

6) Bolyán: papi telkét egészen újból kerített.

7) Hariban: magtára 216 véka, melynek évenkénti jövedelméből papi és mesteri földeket vásárolnak; alapítója, jeles kezelője Szalai Elek, Bortára: 86 veder.

8) Lapádon: egészen új tornyot épített bádófedéllel tizedkárptólási illetékéből, melynek fáradhatatlan építője b. Kemény István ő nagysága; a hallgatók ingyen fuvar- és napszámmal járultak.

9) Mihályfalván: magtára 24 véka.

10) Veszsződön: 52 frtot tettek össze a tanítói fizetés javítására; ehez járult b. Radák Ádám 25, Kis Károly 5, Csongrádi Gyula 5 frt, Szilvási Sándor 10 frttal; mások kisebb összeggel.

11) Mikeszásán; magtára 160 véka, melynek alapítója és jeles kezelője, tanító Márk Antal.

12) Péterfalván: legelő elkülönítésből nyert 17 hold földet, melyhez 5 holddal mélt. Ládai Ágoston ur járult.

13) Szebenben: 13,239 frt és 26 kr tőkét jelenlegi gondnoka t. Kis Károly ur részint per útján, részint szép szerint, fáradhatatlan munka és sajátjából tett költségek által rendbe hozta, elanynyira, hogy ez által pap és tanító évi fizetése 160 forinttal javult.

14) Hoszszuaszon: magtára 152 véka, ehez járult báró Radák Ádám ő nagysága 30, b. Szentkereszt György 20 vékával; adtak hozzá: szászok, románok, zsidók. Papi telke egészen újra kerítve, melyhez b. Radák Ádám ur 80 frtot érő sasfát adott. Temploma, papilakja, tornya újra fedetett, s minden gazdasági épületei részint újból építették, részint kijavították.

15) Vizaknán: két fiu tanítója fizetését 50—50 forintra, a leány tanítóét 150-nel javította, részint a majorsági pénztárból; de nagy részint rovatal útján.

Jegyzés. A mely egyházakról itt nincs említés téve: még nem tettek jelentékeny haladást, de már mozognak! s ha Isten ő szent felsége b. Radákot, t. Kis Károlyt, s még egy néhány lelkesebbeit ez egyházmegyének élteti: még mi is megélhetünk!

A nagy-szebeni ev. ref. egyházmegye 1869 és 1870-dik évi jegyzőkönyvéből. Balázsfalván, 1871 júniusban. Ágoston Mózes, esperes.

XI.

A sz-udvarhelyi ref. egyházmegye.

Rugonfalva községe: iskolai tőkének adott 200 forint 12 krt.

Siménfalván: Janda Ferenc, és neje ajándékoztak egy angol vászon nyomtatott urasztali abroszt fekete rojttal, és bojttal. Kobátfalvi Simó János a kenyér és bor takarására egy veres fejtős nyolc-nyüstös keszkenőt, és hasonló szöttes kathedra takarót, fekete rojttal.

Kedében: tks. Fekete Lajosné, Vég Klára, az urasztali készletek elfedésére egy fejer virágokkal átszőtt veres selyem kendőt.

Kecseten: a t. papnak új csürt épített az egyház, pénztára megterhelhetése nélkül, az egyház tagok önkényes áldozatkészsége által, a megye-bíró és praesbyterium gondos vezetése alatt.

Fel-Sófalva: a segéd-tanító fizetése alapjának átadta 6 évig az állam kölcsönnek 150 frtra menő kamatát.

Al-Sófalva: a segéd-tanítónak évenként 200 frtot ajánlott községileg, és az egyház az iskolaházat két szobájúvá változtatta.

Parajdon: a közönség iskola alapnak ajándékozott 303 forintot, a katolika egyházzal, lélekszám aránylag, felosztandólag. Kenesi Zsigmondné, férjezett Bokor Miklósné, Fülöp Lidia ajándékozott 100 frtot, a korona újból aranyozására.

Siklódon: a közönség egy második iskolára telket ajándékozott. Ezt ugyan a széki tks. tisztség nem erősítette meg, de reménylhetőleg a felsőbb hatóság helybe hagyandja.

Csekefalván: id. Simó Ferenc egy fekete virágos zöld kathedra takarót, négy zöld bojttal.

Szt.-Ábrahám: elpusztulni indult templomát helyre állította.

Magyarós, leány-egyház: harangozó-állomást szervezett, annak számára laktelket vásárolt, és arra házat épített.

Matisfalván: új iskola házra vetett 20,300 téglát, hordott 8 köb öl követ, szorgalmi jövedelmet letett 73 frt, 58 krt.

Árvátfalván: Nagy Rebeka, Pálfi Józsefné, egy zöld színű, ezüst rojttal kivarrott kathedra takarót, és élete folyamán urasztali költségek fedezésére évenként 48 krt. Nagy Sándorné, Balás Juliánna, az urasztalára egy zöld szőr kelme fekete rojtos abroszt.

Mohában: a birtokosság iskola alapot tett 500 frtot.

Héjjasfalván: özv. tks. Cseh Józsefné, Szócs Juliánna

aszszonyság az urasztalára két darab kachemir keszkenőt. És az egyház tagok az iskola számára jelentékeny közmunkát, szorgalmi jövedelem előállítására.

Sárdon: templom építésre, hasonlólag szorgalmi jövedelem előállításában, kitünő fáradsággal dolgoznak.

Nagy-Bún: tanító állomás alapítására meghatározta: minden telkes gazda, ki egyszersmind gazdaságot folytat, köteles egyszer mindenkorra 2 véka szemes törökbuzát; kiknek saját telkek van ugyan, de kül fekvőségek nincsen, mint szintén a más házában lakó zsellérek egy vékát, melyet időnkint minden új házaspár egyszer mindenkorra egy vékával köteles nevelni.

Sz.-Erzsébeth: izletes nagy templom építésében buzgón fáradoz.

Bögözben: a közönség hat évig, míg a magtár kinövi az alapított célt, 150—150 frtot kötelezett a segéd-tanító számára évenként.

Az egyházi vizsgálat jegyzőkönyvéből jegyzette, Bögözben, április 14-én, 1871. Solymosi István, r. jegyző.

Felelet Medgyes ur „válaszára“.

Décs, június 25. 1871.

Nem kis megütközéssel olvastam Medgyes Lajos urnak, a „Pr. Közlöny“ 24-ik és 25-ik számaiban hozzám intézett válaszát, melyben egész tehetségét öszszeszedte, hogy a pusztuló dezi ref. egyháznak romjai alá engemet is eltemethessen, mely által fényes tanusítványt adta annak, hogy jószándéku cikkének, rozszakarattól (!) történt félremagyaráztatásáért, mint erkölcsi személy, mekkora önmegtagadással tudott eleget venni? Én sajnálom ugyan, hogy ezen nagyra becsült szak-közlöny, magán színezetű polemikával vagyok kénytelen hivatásában akadályozni, azonban ellenfelemnek kétségbeesett jajkiáltásai által meghatva, az ügynek, egyházamnak, magamnak és Medgyes urnak, elégtétel és vigasztalás gyanánt tartozom még e rövid, s ez ügyben utolsó felvilágosítással.

Én, mint egyes egyházi tag, és egyh. gondnok saját, s alkotmányos szervezeténél fogva egyházam tekintélyét, önértetét sértve látom M. L.-nak helytelen feljajdulása által, s ha ő ezt hibának találja, mint erkölcsi oktató, nincs tisztába szent hivatásának céljával; de midőn érveiben, a papi fizetés csökkenésén kívül, semmi más indokot kimutatva nem láttam, s mégis egy ily népes, s nagy-számu értelmiséggel bíró egyházat a protestánsizmus enyészésének példája gyanánt látok felhasználva: a méltatlanul sértett önértet nem engedi meghajolnom oly érvek és állításoknál, a melyek ugyan, mint nagy részben általam beláthatatlanok, a tudomány és mivelttség megmérhetetlen egéből, részben előnkbe terjesztetnek, de hogy méltánylatot nem érdemelnek, ismételve állítom.

Én M. L. urnak általa felsorolt érdemeit, habár azok felől tudomásom nem is volt, kétségbe nem vontam, hisz eléggé tanuskodnak azok mellett a két hazában, egyházában, s saját magán-életében látható siker; sem magamat emelni nem kívántam, hanem mint a közjóllétnek egy igénytelen munkássa, csekély helyemet ohajtanám betölteni; s hogy ezzel M. urnak kárt tennék, nem hiszem.

A felsorolt adatokra felelem:

1-ször. A dezma-quarta kárpotlás nem a terület, hanem a vesztesség után méretett ki, hogy pedig ez Décsen egy-egy papnak 99 frttal o. értben kárpotolva van, újjabban állítom, s bizonyítom egy egyházunknak meglévő adatból, mely szerint Herepei Gergely volt décsi káplán $\frac{1}{3}$ illetményébe az egyháztól 33 váltó forintot kapott, tehát 99 váltó frt, úgy hiszem, 99 vert frtal kárpotolva van.

2-ször. Az egyház földjei 1711-ig visszamehetőleg, a víz által mindig mosattak, szaggattattak, de folyvást oltalmaztattak is, legutoljára 1866-ban, sőt mint az egyházi jegyző-könyvek mutatják, soha anynyi gát nem készült, mint 1848 után.

3-ször. A lerontott mészárszékek helyét, mely az egyháznak a piac-térből kárpotoltatott az egyh. real isk. alap helyiségnek adta, s az eziránti szerződésben kikötött kártérítés az egyház pénztárába rendesen befoly.

A real-iskolai alap nem az egyházé, hanem magamagáé; hogy az épület még nincs meg a vidéknek, városnak és felekezethoz, különbség nélkül mindenkinek kár, abból egyházunknak anyagi hasznót erőszakolni nem szabad. Az alap papiroson 17,000, a M. ur ajánlata, s ezzel még 6000 frt befizetetlen; a befizetett rész állam papirban, takarékpénztárban, s csak egyetlen magánosnál van betáblázás mellett; a kezelői 100 frt díj egy év óta megszavazva az egyh. közgyűlés által.

4-szer. A korcsmárlási jogügy nem az egyházé, hanem a birtokosságé, ebből 100 antiqua 6 évre iskoláinknak adatott, s hogy ezt megkapjuk, a minisztériumhoz folyamodott egyh. tanácsunk, e részben nem a tanfelügyelőség segített rajtunk.

5-ször. Évi költségvetésünkről adott számadásom áll; a templom fedés nem 651 frt, hanem 1159 frt; de félszázadra szolgáló építménynek nem egy évi jövedelem szokott alapja lenni.

6-ször. A papi telken minden évben történik renoválás, tavál is több ezer zsendely veretett fel, s ha most is az eső beesik, megigazítottjuk, de ismét csak ocska zsendelyel.

7-szer. A harangozási díjjakat nem én, hanem az egyh. közgyűlés vette el a papoktól, s adja nekik helyette a conventioban lévő évenkénti 25—25 frtot o. értben.

Ezekben kimerítve látom minden felhozott hanyatlási érvek cáfolatát; s ismétlem, hogy jollehet vagyonunkkal szemben 3 év óta a torony-bádorgozás, harang-öntetés által adások vagyunk, anyagi tekintetben semmi hanyatlás; papjaink fizetése 400 frt kész pénz, egyik egyiknek 60 hold föld, mely után itt 600 frt haszonbért fizetnek, mert az adót az egyház fizeti; s ha M. ur ezzel, s felsorolt munkássága mellett, nélkülöz, hagyja meg legalább egyházunknak azon önbecsérszetét, hogy önfentartásáról gondoskodni képes.

Egyebekre nézve M. L. urnak, az ügy érdekében, elkötelezetje kívánok maradni. *)

Pataki Gyula, egyházi gondnok.

TÁRCA.

Egy néhány vonás a Sweiz erkölcsi és vallásos életéből.

(Folytatása és vége.)

Az erkölcsi élet sem áll talán sehol Európában példásabb színvonalon, mint itt. A moral itt se nem középkori askezis, se

nem újkori jezuizmus, hanem evangéliumi, romlatlan, becsületes, üde, mint a bérce kristály tiszta forrása. Különböben magában a protestánsizmus jellemében fekszik ama az emberi test gyarlóságait fé-

*) Ezzel, a Medgyes és Pataki Gyula urak közt fenforgó ügyet — lapunkban — bevezetettnek kívánjuk tekintetni. Szerk.

kező, s a lélek nemesebb törekvéseit előbbre segítő szellemi erő. Először magát a keresztyénség elveit magába foglaló vallást tisztíták meg a reformatio alapítói, minden hozzá nem illő külső nyilatkozataitól és sallangjaitól, melylyel a katholicismus eltorzította a keresztyénségnek ama sz. idealját, a kit csak lélekben és igazságban imád az igaz keresztyén. Nem a ki azt mondja uram, uram; hanem a ki teljesíti a mennyei atya akaratát, felel meg földi hivatásának. S mi lehet más a mennyei atya akaratára, mint a fedhetetlen, erkölcsös életre való törekvés! A bűn gyűlölete, s a jó, a nemes akarása és tevése. S vajjon, mint bűnös, eleget teszek én megjavulásomra akkor: ha nem a rossz elhagyása és a jóra való ernyedetlen törekvésben igyekszem javulni, hanem könnyelműen elkövetett gyarlóságomtól tökéletesen mentnek hiszem magamat 20 miatyánk, vagy 40 salve Maria hangos eléneklése által?! Nem, nem a külső máz, nem a test cselekedete; hanem a lélek gyümölcse kedves az Isten előtt, mely nem más, mint az erény. A bűn a testé.

Az emberi életnek nincs biztosabb fentartó, éltető eleme, mint az erkölcs. Egyesek, mint családok, népek és nemzetek erkölcs nélkül nem élhetnek, csak tengenek.

Az élet, a történelem megcáfolhatatlan bizonyítékokat szolgáltat az állítás támogatására. A nemzetek hanyatlásának, bukásának az erkölcsiség súlyedése volt mindig legközelebbi oka.

Legközelebb, egy tudós zürichi chemicus azt igyekezett bizonyítani, hogy Roma és Athéne bukásának legfőbb oka a phosphor hiánya, s csaknem elfogyása volt. Állítása következő „a föld, mivelés nélkül, mit sem terem, a nagyon kiélt föld terméketlen. A növények legfőbb éltető eleme a phosphor, valamint minden szerves lényé. Ha a föld kiélt, phosphort keveset, vagy mit sem ad, s a menyinyi a phosphor a mivelés alatt levő földben, anyynyi a termés is. Ha a termés kevés, következőleg a táplálék is. (Ez eddig mind igaz.) Ha kevés a táplálék, nagyobb először a szegénységi létszám; másodsor: a kevés phosphor is több részre oszolván, kevés juthat egy-egy tápszerbe, következőleg az azzal táplálkozóba is. Minél kevesebb a phosphor-rész az önkényes mozgással bíró lényekben, annál kevesebb az éltető erő is. De továbbá, minthogy az agy phosphor-részeket tartalmaz, s minél nagyobb, több a phosphor az agyban, annál nagyobb a szellemi erő, az ész is, mint p. az emberben. Minél kevesebb az ész valamely emberben, annál kevesebb a megélni tudás is.“ E hozsuzura nyuló állítás rövid „tehát“-ja pedig a következő „Minthogy Roma és Görögország földjei nagyon kiélték voltak, phosphort hovatovább kevesebbet, meg kevesebbet szolgáltatottak. Lakói ennek következtében szegényedtek, míg végre elfogyván a phosphor: megsemmisültek!“ E tudós állítás, ha adoma lenne: nevetséges lenne, mint a nagy-idaei cigányokról mesélt félig-meddig igaz historia. De minthogy igaznak declárálta ezt egy tudós tanár, ki Liebig theoriájának egyik bajnoka, bizony tragi-comicum. Ha a még csak tapogatózó chemia helyett, a nálánál authenticusabb historiát kérdezte volna meg a fenemlített tudósunk, állítása bizonyára nem lett volna oly tulhajtott.

A történelem Roma bukása okául nem a föld kiélttsége miatti phosphor-hiányt, s az ebből következtetett szegénységet mondja; hanem éppen ellenkezőleg, a tul-gazdagság miatti elpusztulást és erkölestelenedést. Bizony, jól mondta Berzsényink

„Minden ország támasza, s talpköve a tiszta erkölcs,
Mely ha megvész, Roma ledül, s rabigába görnyed!“

Ha a phosphor-hiány miatti terméketlenség lenne oka a nemzetek hanyatlásának akkor ez a terméketlen, sziklás, hegy-

völgyes, havas Sweiz népe rég nem lenne a föld színén. De dacára annak, hogy saját termékeivel csak 31 hétig tud egy évben táplálkozni: mégis él, még pedig erős phisicai és szellemi életet. Igen, mert példás erkölcsi élete, s fáradhatlan munkássága kárpótolni képes földjének terméketlenségét!

Mindezen előszámlált szellemi és erkölcsi előnyeit a Sweiz, páratlan nevelési rendszerének köszönheti leginkább. Minden gyermek (6 éves korától kezdve) legyen az egyszerű munkás, vagy gazdag milliomosé: született tanuló. Azaz, minden gyermeket, 6 éves korától kezdve, iskolába tartozik küldeni minden szüle. A tehetősek bizonyos díjt fizetnek, a melyet rendes adóképpen rónak ki rájuk; a szegények ingyen oktatásban részesülnek, sőt a legtöbb ösztöndíjban is részesül.

Nincs is itt ember, legyen az bármily állásu, a kin a nevelésnek valami nyoma ne látszanék meg, ha egyéb nem is, de irni, olvasni mindenki tud. A süket-némákat is megtanítják beszélni, a világtalanokat irni, olvasni. Foglalkozás nélküli egyén egy sincs Sweizban, kivéve az elaggottakat, és elnyomorodottakat; de ezeket sem engedi koldus-bothoz nyulni, „ápoló, gondviselő intézeteibe“ vezeti. A koldulást szigoru törvény tiltja.

Mindezen adatokat, melyek a szellemi és erkölcsi iránynak a Sweizban csaknem statistikailag kimutatott kétszer kettőféle bizonyítékai, a világért sem külföldieskedő viszketeg, avagy feltűnési vágyból soroltam elő; nem, hiszen értem és érzem nagy költőnknek az ilyféle madarak megrovására irt gyönyörű költeményét, a melyben az ily fajta embereket „fekélyeknek a haza testén“ nevezi! Nem, világért sem teszem én semmi féle tekintetben előbb a külföld népeit édes magyar hazánál; mert hálátlan lennék, ha el nem ismerném hazánknak nyomasztó politikai, s társadalmi viszonyai dacára is fáradhatlan munkásságát, a szellemi, erkölcsi, és anyagi téren, s különösen a legújabb időben tett vívmányait. E kis vázlatomnak legközelebbi célja csupán az, hogy e kis országnak önerején kifejtett erkölcsi és vallásos életéből egy néhány vonást föltüntessék, a mely által különbözik, és pedig nagyban különbözik legtöbb európai országaitól; de nem csak különbözik, hanem példányképtül is szolgálhat az elősorolt fénypontok megközelítésére. Csak az volt célom, hogy feltüntessem az okosan és szabad szellemben vezetett erkölcsi és vallásos élet által azon eredményeket, a melyek leginkább biztosítják egy társadalom életét, és a melyek itt a kis Sweizban, eme csak vadregényességében szép, de terméketlen kopárságában nem a legvonzóbb földön, úgy tűnnek fel, mint valamely világító tornyok, melyek felé törekszik az, ki éjjeli madár módra, a világosságtól vissza nem retten, ki a testi, lelki szolgásgot nem bálványozza.

E világosság pedig a lélek, a józanon és human szellemben, vallásos és erkölcsileg művelt lélek. „Az Ur pedig ama lélek, a hol pedig az Urnak ama lelke vagyon: ott van a szabadság!“

Zürich, mártiusban, 1871.

Herepei Gergely.

VIDÉKI ÉLET.

Kendi-Lóna, június 15. 1871.

Tisztelt szerkesztő ur! „Erdélyi prot. Közlönyünk“ 19-dik számában, kendi-lónai egyházunkra vonatkozólag olvasom, hogy gr. Teleki Miksa a templomot, paplakot, gabonást saját költségén újból befedette, az iskola-telek körülkerítésére karót és vesszőt adott, s az iskolaháznak újból átalakítását elrendelte.

Hogy a nemes gróf őseihez méltóan, évek óta megnyitja egyházunkon, ha részletesen mind előszámolni nem tudom is, csak a legújabbán tett hazafias áldozatait constatálom, melyeket a fennebbiekhez csatolni, kérem a tisztelt szerkesztő urat.

Az elősoroltakon kívül, a nagyérdemű grófnak még a következő tettei vannak jegyzőkönyvünkben följegyezve: a templom fundamentumát kívülről, egész az alap mélységéig, körös-körül kiásatta, s újból béverette kővel és tiszta mészszel, mely alkalommal három katlan meszet használtak fel; a fal erősítésére még négy oszlopot rakatott, s most az ősi templom falán legkisebb repedés sem vehető észre. A templomot, tornyot kívül-belől megmeszeltette.

Továbbá, a papi telekre új kőcsúrt és pajtát építtetett, egy fedél alá, deszka fedélzettel. A csűrös-keretet kőkerítéssel vétette körül. A papi-lakot diszesen újból átalakította: folyósót készíttetett a ház eleibe; a lak végéhez még egy új szobát toldatott; most a papilak áll négy kényelmes szobából, konyhából és kamarából. Az egész papi-lakot újból vakoltatta, meszeltette, pádimantumoztatta; az ablakokat diszes salukáterekkel látta el. A papi telket sövény kerítéssel vétette körül. A telekre egy új zsindey fedelű kerek kútát készíttetett.

Az iskolát felszereltette új padokkal, álványos asztallal a tanító számára, könyvszekrényvel, fogasokkal, két álványos fekete táblával. A tanító fizetését nevelte készpénzben 50 ftal. Az egyház öreg lelkészét tisztesseges fizetéssel nyugalmaztatta. A következő joggal hozott segédpap fizetését 150 ftal pótolta az öreg pap haláláig. Ezek a nemes grófnak egyházunkra nézve újabb kegyeletes tettei, miket minden zaj és feltűnés nélkül viszen véghez.

A nagyérdemű grófnak kedves gyermekei is követék atyjoknak nemes tetteit: zsebpénzökből és saját munkájok után, az iskolának szereztek természettani ábrákat, írószereket, tankönyveket. Pár éven keresztül pedig, mivel lelkü nevelőnőjük buzdítására, a gubics-szedésből és kisorsolt saját munkájokból 100 ft. tőkét szereztek iskolánk számára, mely a kolozsvári takarékpénztárba van elhelyezve, kamatozás végett; ezen kamatból szerezünk az iskolaszobába egy alkalmas jól fűtő három-csővű kályha-kemencét és tüzelő fát.

Mely kegyeletes tetteket megemlíteni, s egyházunk nevében hálással megköszönni, honfui kötelességemnek ismertem.

Páncél Ferenc, s. k. kendi-lónai ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Kolozsvári egyházunk ismételten fényes jelét adta annak a meleg érdeklődésnek, mely a népnevelés ügye iránt viseltetik; és annak a lelkiismeretes gondoskodásnak, melyben tanítóit részelteti. A folyó hó 23-án tartott népes egyházi közgyűlés egyhangulag elhatározta, hogy a tanítók évi fizetését egyenlősítvén, 600 frtra emeli. Nem hiszszük, hogy olvasóink közül ezt valaki kicsinyelné, ha meggondolja, hogy itt két vegyes, két leányiskola és egy kisdudóvoda áll fenn hét tanítóval, kik közül egyet — az öreg Mike bácsit — ez alkalommal majdnem teljes fizetéssel nyugdíjazott negyven éves buzgó fáradozásának némi elismerésül. Ha a fennebbi fizetéshez még hozzá vesszük az elég kényelmes szállást; és azt a tiszteletet, melyben tanító-

inkat, munkálkodásuk fontosságához képest, minden jóra való ember részelteti: csak szerencsét kívánhatunk egyházunknak, mely úgy szellemi, mint anyagi megjutalmaztatásukról a lehetőleg gondoskodni kíván azoknak, kiknek önfeláldozó munkálkodásától függ népünk felvilágosodása; és buzgóságot kívánunk tanítóinknak, hogy hivatásuk magaslatára emelkedvén, hív sáfárok legyenek a rájuk bizottakban!

— Az a sokszor és sokféle értelemben emlegetett „Kalvinista Róma“ Debrecen, ismét bebizonyította, hogy teljes színvonalán áll annak a helyzetnek, melyet korunk követel. A városi közgyűlés legközelebről, a polgár-mester, Kovács Lajos indítványja folytán, egy négyezer köblös földet rendelt kiszakíttatni a közös legelőből, egyedül közmivelődési célokra. Oly szép tett, mely méltán sorakozik azokhoz, melyeket följegyzett a történelem Debrecen érdemül, s melyek közt mindig ott látjuk az önfeláldozásnak nemes példáit, követelt legyen az vagyont, vagy életet. Csak legközelebbi évtized alatt is, éppen ez által, Debrecen akkorát haladott, hogy tán Pestet kivéve, de a melyet egy ország emel, egyetlen egy város se hághat nyomába. Mi szívünkben örülünk ez emelkedésen: mert magyar; és mert protestáns. Adja isten, hogy századokon keresztül szolgáljon követendő példaul; s legyen mindig méltó azon ősökhez, kik iránt a kegyelet a mi szívünkben is maradandó, örök! Éljen a „Kalvinista Róma“, mely ilyen Péter-fillérekkel teszi áldottá nevét!

— Báron Benedek — pesti bankár — 12,000 frtos alapítványt tett azon célra, hogy a hétfalusi csángók közt egy gazdasági szaktanítással ösztökötött iparos népiskola állíttassék fel Türkösen, melynek első évi folyama még ez évi oct. 1-én megnyitnának Lelki örömmel regisztráljuk e hazafias áldozat-készséget, mely gyümölcsét a jóra való székely atyafiak közt bizonyára gazdagon meg fogja teremni.

— Pályázat. A Kolozsvárott folyó évi october hó 1-én megnyitandó állami tanítóképezde mellett, következő állomásokra hirdettetik pályázat: a) Egy rendes tanítói állomásra a szám- és természettani szakban; ezen állomással 1000 frt évi fizetés és 100 frt lakbér van ösztökötve. b) Egy segédtanári állomásra, melylyel 450 frt évi fizetés jár, ezenfelül az intézetben szabad lakás, és az intézet köztartásánál ingyen étkezés. c) Zene, ének tanítói állomásra 700 frt évi fizetéssel s 100 frt lakbérrel. Ezért köteles lesz a szintén Kolozsvárott lévő állami tanítónő képezdében is a zenét és éneket tanítani. d) Rajz-szépírástanítói állomásra 700 frt évi fizetéssel és 100 frt lakbérrel. Ezért szintén köteles lesz az ottani tanítónőképezdében is a rajzot, s szépírást tanítani. e) Torna-tanítói állomásra 400 frt évi fizetéssel. f) A tanítónőképezde melletti gyakorló iskola tanítói állomásra 700 frt évi fizetéssel és szabad szállással. g) A tanítónő képezde melletti gyakorló iskola-tanítói állomásra 700 frt évi fizetéssel és szabad szállással. Ezen állomásra okleveles tanítónők is pályázhatnak. A pályázok képzettségükről, s eddigi netaláni szolgálatairól szóló okmányaikkal kellően felszerelt folyamodványaikat folyó évi augusztus hó 20-ig a m. k. vallás és közoktatási minisztérium igazgatóhivatalához nyújtásuk be. Budán, 1871. július hó 17-én. A vallás és közoktatási m. kir. minisztériumtól.

— Nagyszerű reform. Rómából távirják, hogy a generalis vicarius egy legújabb kibocsátott rendeletben megengedte a papoknak, hogy jövőre rövid bajuszt és pofaszakált viselhetnek. A papi öltözet csak dél előttre lesz kötelező; dél után tetszésük sze-

rint öltözhetnek. Ha e reform valóban bizonyul be: akkor a curia oly nagy engedményt tett hagyományos merevsége rovására, hogy el lehetünk rá készülve, hogy ma holnap a bibornokokra fog kerülni a sór, hogy csalhatatlanságuk proclamáltassék...

— A mint a lapokból látjuk, jövő october hóban Flórencben nemzetközi congressust akarnak tartani a pápa csalhatatlansága ellen; a melyen — mint tudni vélik — a hirre vergődött Hyacinthe atya nevezetes szerepet fog vinni. Megtartsák-e, vagy ne; azt nem fogják tőlünk megkérdezni; valamint, véleményünk sem fog más irányt adni e szándéknak. De nem tartozkodunk kimondani, hogy bár az associatio hatalmát elismerjük e téren, és ily móddal nem fogják a csalhatatlanságot megdönteni, miután már birunk praecedens esettel a nápolyi öszszzejövetelben, melyen egy pár „szép lélek“ még tőlünk is congregalt. A pápai csalhatatlanság absurduma ellen a legjobb congressus: az idő szelleme; a népek mivelődése, felvilágosodása; és minden embernek arra való törekvése, hogy fáradhatatlan legyen az „isten szerint való dolgok“ létre hozásában. Ezt pedig el nem érjük dictiokkal.

— Kedvezmény a tanítók részére. A népoktatás ügye iránt való méltányos tekintetből, a honvédelmi minisztérium a honvédkerületi alosztályokhoz intézett iratában szigorun meghagyta, hogy oly hadköteles tanítókat, kik a beálló szünidő: augusztus, szeptember hó alatt a tanító képezde pót-tanfolyamára beiratták magukat és ezt bebizonyítják, a kötelező gyakorlat alól föloldozzák. A most elhagyott gyakorlatokat jövőre kell kipótolniok. (R. — m.)

— A Ballagi lapjában a következőket olvassuk: „egy erdélyi evangélikus szász írja a „Prot. Kirchen Ztg.“-nak: a testvér (erdélyi) reformatus egyház, melynek itt lutheranus részről bizonyára szívesen nyujtanának kezét bensőbb szellemi és testvéri öszszeköttetésre, dacára a confessionalis különbségnek, részint aristocraticus patronusi rendszere, részint a nyelvbeli különbség folytán, fájdalom, még mindig távolabb áll tőlünk, mint alania kellene. Annál inkább örülünk, hogy a reform utján ismét egy lépést tett előre sat. Ehez mi (t. i. a Ballagi lapja) csak azt teszszük, hogy Erdélyt mindig a felekezeti türelem és egyetértés classicus földjének szerettük nevezni, s éppen annál különösebbnek találjuk, hogy most, midőn az unitáriusok a legszívésebben nyujtják kezöket a közös működésre, s az evang. szászok közül is hang emelkedik, mely fájjalja az anynyira elszigetelt különállást a prot. felekezetek közt: a ref. egyház vezérférfiai még mindnyájunkat közösen érdeklő dolgokban is felekezeti korlátok közt akarnak maradni.“ Eddig a famosus cikkecske; telve azzal a jóakarattal és intentioval, melyet erdélyi ref. superintendentiánk már rég megszokhatott Ballagi lapjától; s melyet közölvén, bátran ítélet alá bocsáthatnánk minden mivel és magát tájékozni képes olvasónk elébe, hogy vonja le consequentiáit a pesti urak magatartásáról velünk szemben. De nem mellőzhetjük, hogy egy pár megjegyzést ne tegyünk. A cikkecskében említett szász atyafi elég igazsággal bevallja: elválasztanak minket a confessionalis különbségek; mindenek felett, az ök aristocraticus patronusi rendszerük és a nyelv; de így claudal: örül, hogy mi mégis tettünk valamint a haladás felé (értvén szervezésünket, kétségen kívül; mert e percben nincs kezünkél a „Prot. Kirch. Ztg.“) S ezzel szemben, egy magyar protestans lap szerkesztőségi irodája insinual, mistificatoria adja magát, s csodálatra méltó logikával

azt a consequentiat vonja le, hogy mi „felekezeti korlátok közt akarunk maradni“; holott a szászoknál, ime, emelkedik egy hang; az unitáriusok pedig szívélyesen nyujtják kezüket; de az erd. ref. egyház vezérférfiai: azok vaskalaposak, maradiak; szóra sem méltók. Nó, ha ez nem tendentiosus ráfogás: akkor semmi sem az; és pedig oly nagy mértékben, melynél csak az ignorantia nagyobb erdélyi viszonyainkkal. Nem akarunk szükségtelen keserüséget, kellemetlenkedést provocálni; nem említjük fel, kik azok, kik a felekezeti eskedés megsontosodását képviselik Erdélyben minden legkisebb árnyalatig; de hogy az erdélyi ev. reformatusok nem azok, azt jó lélekkel mondhatjuk és az ellenkező állítást határozottan visszautasítjuk. Hogy szerény lapunk a „Reform-egylet“ körül támasztott vitában más véleményben merészkedett lenni: azt csak nekünk tulajdonítsák; de egész erdélyi ref. egyházunk szemébe ne dobjanak oly vádat, mely a minő lealázó lenne, ha igaz volna; éppen oly szégyenletes kell hogy legyen azokra nézve, kik meggondolatlanul világgá eresztik; holott egyetlen adattal sem birnak, melylyel bebizonyítani képesek lennének. Hiában, a Ballagi lapja abban akar culminalni, hogy a mi erdélyi és debreceni, azt okvetetlenül szidni kell. Ám, teljék kedve benne; mi örülünk rajta!

714 — 1871.

KÖRÖZTETIK:

Sőpsii egyházmegyénkben az árkosi tanítói állomás; fizetése 100 fr. o. é.

Pályázati határnap sept. közepe.

A folyamodványok sepsii esperes t. t. Csizsér Gábor aához Egerpatakra (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

E lap 20-dik számában 503 sz. a. köröztetett déési elemi fitanoda II-ik osztálya tanítói állomására a pályázati határnap augusztus végéig meghoszabbítottatik.

Kolozsvárt, július 24. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

54) Görgény-Szt.-Imrére. A „nyílt kérelem“, mely a közönségre nem tartozik, tudomásul vettük. Arra törekedtünk, hogy olvasóinkat evidentiában tartsuk a dolgok állásáról, s azt czután is tenni fogjuk. A szabad faizás és legelészet bizony lejárt a magát, ha nem donation alapszik; ebben az esetben, megváltását sürgetni kell. A cameraticumoknál pedig nem fölemelésről van szó, hanem méltányos megváltásról, melynek érdekében főhatóságaink minden lehető megtettek, s meg fognak tenni; az eredményt pedig, bizony, közöljük.

55) Kr. Mihályfalva. Rendben van.

56) Sz. Cseh. Bizony, beillik. Meleg kézzorításunkat.

Nagy-Váradra. L. G. F. urnak. A napokban másodszor is elküldtük a teljes példányt; tán kézhez jutott. Különbön, akárhany olyan postai irányunk van, hogy valóságos „engesztelő áldozato“ kell bemutatnunk a postai rendtelenségnek, mig lapunkat előfizetőknek megkaphatja. De mi fáradhatatlanok vagyunk; rajtunk ki nem fog a posta; ha máskint nem lehet, receptissével küldjük meg. Elnézést kérünk.

Kiadó-hivatal.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.